

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
„Razem dla Radomki”

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
OBSZARU
LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA
„RAZEM DLA RADOMKI”
NA LATA 2023 -2027

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia „Razem dla Radomki” na lata 2023-2027 została zaakceptowana przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia „Razem dla Radomki” oraz przyjęta przez Zarząd Stowarzyszenia „Razem dla Radomki” w dniu 24 maja 2023 r.

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I.CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	4
I.1 Nazwa stowarzyszenia i forma prawna	4
I.2 Partnerstwo w LGD	4
I.3 Struktura LGD	6
I.4 Decyzyjność w LGD	7
I.5 Proces decyzyjny w LGD	7
I.6 Zasady funkcjonowania LGD	8
ROZDZIAŁ II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	9
II.1 Opis obszaru	9
II.2 Mapa obszaru	9
II.3 Spójność obszaru	10
ROZDZIAŁ III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	11
III.1 Opis metod/platform/narzędzi zaangażowania i konsultacji– w zakresie partycypacyjnej współpracy przy opracowaniu SR	12
III.2 Opis etapów przygotowania LSR	13
III.3 Analiza danych/wniosek z przyjętych konsultacji i badań społecznych, które zostały wykorzystane do opracowania LSR	14
III.4 Planowane działania informacyjne i wzmacniające partnerstwo we wdrażaniu LSR. Opis działań i metod angażowania	16
III.5 Wzmocnienie współpracy partnerskiej, przykłady działań, integracji, aktywizacji i wdrażania projektów innowacyjnych	17
III.6 Wskazanie i charakterystyka planowanych metod animacji społeczności lokalnej na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych	17
ROZDZIAŁ IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR	18
IV.1 Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR wraz z ich uzasadnieniem	18
IV.1.1 Zagospodarowanie przestrzenne	18
IV.1.2 Sytuacja społeczno-gospodarcza	19
IV.1.3 Przedsiębiorczość	20
IV.1.4 Rolnictwo	21
IV.1.5 Zasoby historyczne i kulturowe	23
IV.2 OKREŚLENIE GRUP DOCELOWYCH	24
IV.2.1 Demografia	24
IV.2.2 Rynek pracy	26
IV.2.3 Pomoc społeczna	28
IV.2.4 Infrastruktura społeczna	29
IV.2.5 Warunki dla rozwoju działań w zakresie ochrony środowiska	31
IV.2.6 Turystyka i rekreacja	31
IV.2.7 Aktywność społeczna	34
IV.3. Analiza wsparcia lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw na obszarze LSR	35
ROZDZIAŁ V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	36
ROZDZIAŁ VI. CELE I WSKAŹNIKI	39
VI.1 Cele oraz przedsięwzięcia. formy wsparcia	39
VI.2 Cele z podziałem na źródła finansowania	42
VI.3 Cele i przedsięwzięcia – budżet, odbiorcy i sposób realizacji	43
VI.4 Mierzalność wskaźników. źródła pozyskiwania danych do pomiaru	43
ROZDZIAŁ VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANOWIENIA KRYTERIÓW WYBORU	46
VII.1 Formy wsparcia operacji w ramach LSR – sposób oceny operacji – kryteria standardowe i grantowe	46
VII.2 Ogólna charakterystyka rozwiązań formalno– instytucjonalnych	47

VII.3 Realizacja projektów grantowych	49
VII.4 Realizacja projektów własnych	52
VII.5 Realizacja projektów partnerskich i w partnerstwie	53
VII.6 Intensywność pomocy.....	54
ROZDZIAŁ VIII. PLAN DZIAŁANIA	55
VIII.1 Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów	55
VIII.2. Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR	56
ROZDZIAŁ IX. PLAN FINANSOWY LSR	57
IX.1. Budżet LSR „Razem dla Radomki” –.....	57
IX.2. Inne dodatkowe i potencjalne źródła finansowania przedsięwzięć wynikających z LSR, w zakresie nie objętym RLKS przez LGD Razem dla Radomki	58
ROZDZIAŁ X. MONITORING I EWALUACJA	61
Wykaz wykorzystanej literatury	62
Załącznik nr 1. do LSR Formularz nr 1. Cele i przedsięwzięcia wg zaplanowanych kwot	64
Załącznik nr 2 do LSR Formularz nr 2. Plan Działania dla LSR „Razem dla Radomki” w Euro.....	65
Załącznik nr 3 do LSR. Formularz 3. Plan wykorzystania budżetu LSR	70

ROZDZIAŁ I.CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

I.1 NAZWA STOWARZYSZENIA I FORMA PRAWNA

Nazwa: „Razem dla Radomki”,

Status prawny: stowarzyszenie

Data rejestracji w Sądzie Rejestrowym: 15.12.2008r.

KRS: 0000319441, NIP: 796-28-60-152, REGON: 141670398, NR ARIMR: 063014250

I.2 PARTNERSTWO W LGD

OPIS PROCESU TWORZENIA PARTNERSTWA I DOŚWIADCZENIE LGD

Pierwsze pomysły utworzenia LGD „Razem dla Radomki” pojawiły się na początku 2008 roku. Grupa pomysłodawców składająca się z przedstawicieli ówczesnych władz samorządowych, organizacji pozarządowych, lokalnych przedsiębiorców oraz przedstawicieli mieszkańców doszła do wniosku, że utworzenie na tym terenie Lokalnej Grupy Działania pozwoli efektywniej pracować na rzecz rozwoju społeczno - gospodarczego obszaru, oraz zwiększania jego atrakcyjności poprzez aktywizację społeczeństwa, wsparcie lokalnej przedsiębiorczości i wykorzystanie unikalnych walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych obszaru. LGD z założenia miała skupiać liderów miejscowych społeczności i stać się „kuźnią” pomysłów i dobrych praktyk umożliwiających zrównoważony rozwój całego regionu.

Od samego początku wsparcia procesowi tworzenia nowej LGD udzieliło sześć gmin: Jedlińsk, Przysucha, Przytyk, Wieniawa, Wolanów i Zakrzew, współpracujących od 1996 roku w ramach zrzeszenia samorządowego Związku Gmin Radomka. Powstała w ten sposób grupa inicjatywna złożona z przedstawicieli w/w sześciu gmin wywodzących się z sektorów publicznego, społecznego i gospodarczego, przystąpiła do prac nad utworzeniem Lokalnej Grupy Działania. Członkostwo 6 gmin w LGD jest podyktowane pozytywnymi doświadczeniami współpracy pomiędzy tymi jednostkami samorządowymi oraz faktem, że procesy rozwoju regionu nie zamykają się na poziomie powiatu. LGD „Razem dla Radomki” nie zastępuje istniejącego organu, lecz ma za zadanie uzupełniać jej działania w specyficznych obszarach, które dają szansę na wykorzystanie zasobów i rozwój obszaru. W tym samym składzie 6 w/w gmin funkcjonuje w ramach struktury LGD do dnia dzisiejszego co dowodzi stabilnej i partnerskiej współpracy w zakresie wyznaczenia kierunków i realizacji działań zmierzających do poprawy jakości i warunków życia na wsiach. Podjęto działania mające na celu rozpropagowanie idei tworzenia nowego partnerstwa.

22 lipca 2008 roku zwołane zostało zebranie założycielskie LGD. Na spotkaniu uznano, że najkorzystniejszą formą prawną funkcjonowania LGD będzie – stowarzyszenie. Podjęto uchwałę o utworzeniu stowarzyszenia o nazwie „Razem dla Radomki”, przyjęto statut stowarzyszenia a następnie i wyłoniono siedmioosobowy zarząd. Na siedzibę LGD przyjęto miasto Radom. Pod listą założycielską Stowarzyszenia podpisało się 20 osób z powiatów radomskiego i przysuskiego. Stowarzyszenie było partnerstwem trójsektorowym, zrzeszającym przedstawicieli sektorów publicznego, społecznego i gospodarczego. W dalszym okresie przystąpiono do prac nad przygotowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru gmin Jedlińsk, Przysucha, Przytyk, Wieniawa, Wolanów i Zakrzew. Intensywne prace odbywały się w grupach roboczych, które za zadanie miały wypracowanie celów strategicznych i szczegółowych opracowywanej strategii oraz wybór przedsięwzięć umożliwiających realizację określonych celów. Efektem tych działań była opracowana a następnie przyjęta 13 stycznia 2009 r. przez Walne Zebranie Członków – Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009-2015 dla Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Radomki”. Wykorzystano olbrzymi potencjał drzemący w liderach lokalnych społeczności oraz animatorach życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego. Dzięki temu strategia była dokumentem umożliwiającym realizowanie dążeń lokalnej społeczności do poprawy jakości życia i zaspokajaniu aspiracji mieszkańców obszarów wiejskich.

Od 2009 roku stowarzyszenie korzysta ze wsparcia w ramach Inicjatywy LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 -2013 (PROW). Ówczesne cele Strategii wdrażanej w latach 2009 -2015 koncentrowały się na: podniesieniu atrakcyjności turystycznej obszaru LGD poprzez wykorzystanie jego walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych; integracji i aktywizacji społeczności wiejskiej; różnicowaniu działalności gospodarczej oraz tworzeniu pozarolniczych miejsc pracy. Cele dotyczące aktywizacji społecznej i wsparcia przedsiębiorczości oraz poprawy jakości życia na obszarach wiejskich przy zmianie form wsparcia, poszerzeniu grup odbiorców o osoby z grupy w niekorzystnej sytuacji.

W latach 2009 -2015 w odpowiedzi na nabory ogłaszane przez LGD wpłynęło 183 wnioski z czego 126 zostało wybranych do dofinansowania. Na ich wsparcie wydatkowano w ramach budżetu LSR 7 627 473,43 zł.

LGD zrealizowało także na rzecz lokalnej społeczności 2 projekty współpracy dofinansowane w ramach PROW 2007 -2013, w tym jeden projekt współpracy międzyregionalnej: „Multimedialne Centrum Edukacji Lokalnej” – Akronim MultiCel, w którym uczestniczyły 3 Partnerskie LGD z terenu województwa mazowieckiego

i małopolskiego oraz jeden projekt regionalny „Południowe Mazowsze Marką Turystyczną” – Akronim PM-MT z udziałem jednego Partnera. W przypadku obu projektów LGD „Razem dla Radomki” pełniła rolę Lidera.

W okresie funkcjonowania 2009-2015 Stowarzyszenia Biuro LGD aktywnie pozyskiwało środki finansowe na realizację projektów z innych źródeł niż PROW. Na obszarze gmin członków LG

Do realizowano następujące 5 projektów: „Zderzenie pokoleń” – inicjatywa na rzecz wsparcia seniorów w ramach Rządowego Programu ASOS, „E-learning - skutecznym narzędziem rozwoju III sektora na wsiach” – inicjatywa na rzecz wsparcia organizacji pozarządowych w ramach PO FIO, „Jestem aktywny - będę przedsiębiorcą” – inicjatywa na rzecz rozwoju przedsiębiorczości młodzieży gimnazjalnej w ramach PO KL, „Nieakademicka Szkoła Twórczego Pisania” – inicjatywa na rzecz promocji nowoczesnych mediów i kreowania lokalnych liderów kultury w ramach Fundacji Orange, „Mazowieckie Partnerstwo na rzecz Współpracy, Adaptacyjności i Innowacji” – inicjatywa na rzecz współpracy sektorowej (podmioty publiczne, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, sektor nauki) zmierzająca do wsparcia przedsiębiorczości, innowacji i budowy wielosektorowych partnerstw branżowych na obszarach wiejskich w ramach PO KL. Od 2014r. LGD jest Ambasadorem projektu „FIO – Mazowsze Lokalnie”.

W latach 2016-2023 w odpowiedzi na nabory ogłaszane przez LGD wpłynęło 340 wniosków z czego 206 zostało wybranych do dofinansowania. Na ich wsparcie wydatkowano w ramach budżetu LSR 3 075 000,00 euro.

W 2019 roku Stowarzyszenie „Razem dla Radomki” jako jedna z dziesięciu lokalnych grup działania z terenu województwa mazowieckiego otrzymała bonus w postaci dodatkowych środków finansowych, za efektywne wdrażanie podejścia Leader w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 w pierwszych dwóch latach (2016-2018). Dodatkowe środki wynoszą w przypadku naszego LGD - 880 000,00 zł i zostały przeznaczone na działania związane z rozwojem przedsiębiorczości.

Stowarzyszenie „Razem dla Radomki” w ramach realizacji podejścia Leader pozyskało kolejne wsparcie za efektywne i skuteczne wdrażanie funduszy unijnych. W dniu 12.10.2021 w Warszawie został podpisany aneks do umowy ramowej na dodatkowe środki unijne. Wsparcie w kwocie 711 200,00 euro przeznaczone zostało na przestrzeni IV kwartału 2021 r. i I kwartału 2022 na realizację naborów wniosków. Tak wysoki poziom wykorzystania środków był możliwy dzięki współpracy z różnymi podmiotami: organizacjami pozarządowymi, władzami samorządowymi obszaru LGD, odpowiedniemu zarządzaniu oraz doświadczonemu personelowi biura.

LGD zrealizowało także na rzecz lokalnej społeczności 2 projekty współpracy dofinansowane w ramach PROW 2016 -2020, w tym jeden projekt współpracy międzynarodowej: „Multimedialne Centrum Edukacji Lokalnej” – Akronim MultiCel, w którym uczestniczyły 3 Partnerskie LGD z terenu województwa mazowieckiego i małopolskiego oraz partner Słowacki, jeden projekt regionalny „Południowe Mazowsze Marką Turystyczną” – Akronim PM-MT z udziałem dwóch Partnerów z województwa mazowieckiego. W przypadku jednego projektów LGD „Razem dla Radomki” pełniła rolę Lidera.

Wzorem lat poprzednich w okresie funkcjonowania Stowarzyszenia 2016-2022 Biuro LGD aktywnie pozyskiwało środki finansowe na realizację projektów z innych źródeł niż PROW. Na obszarze gmin członków LGD realizowano następujące **38 projektów**, w tym **11 projektów** mających na celu: aktywizację społeczeństwa, mieszkańców obszarów wiejskich, org. pozarządowych, wzmocnienie ich kompetencji i potencjału, pozwalający im na realizację samodzielnych inicjatyw, rozwijających społeczności wiejskie i miejsko-wiejskie; **13 projektów** mających na celu budowę silnej marki produktów tradycyjnych i lokalnych, oraz rozwoju sieci dziedzictwa kulinarnego ze szczególnym uwzględnieniem Doliny Radomki, **6 projektów** mających na celu uświadomienie społeczeństwu zagrożenia dla zdrowia ludzi i środowiska wynikającego z zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego związanego z rozwojem przemysłu i komunikacji, oraz wiążącą się z tym potrzebę jego ochrony oraz zabezpieczenia gospodarki i człowieka przed szkodami powstającymi wskutek emitowania zanieczyszczeń do atmosfery, **5 projektów** mających na celu zachowanie od zapomnienia i włączenie w żywy obieg, piękna dziedzictwa kulturowego ziemi radomskiej (powiat przysuski i radomski), **3 projekty** mające na celu uświadomienie społeczeństwu znaczenia pszczół w środowisku naturalnym, jak też popularyzacja wiedzy na temat znaczenia pszczół w funkcjonowaniu środowiska naturalnego.

Lokalna Grupa Działania prowadziła ciągłą akcję doradczą świadcząc wnioskodawcom stałą pomoc z zakresu przygotowania, realizacji, monitoringu, rozliczenia i sprawozdawczości wniosków w biurze oraz poza nim. Niezwykle istotną okazała się także adekwatna pomoc przekazywana beneficjentom i odbiorcom działań LGD w postaci indywidualnego doradztwa czy szkoleń; elastyczny sposób prowadzenia zajęć edukacyjnych, a także dostosowanie ich do indywidualnych potrzeb zainteresowanych. Beneficjentami złożonych wniosków były JST, domy kultury, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, rolnicy i osoby fizyczne. Zrealizowane projekty w widoczny sposób podniosły, jakość życia mieszkańców, wpłynęły na polepszenie standardu ich życia, podniosły

atrakcyjność gmin, wpłynęły na zaspokojenie potrzeb społeczno-kulturalnych mieszkańców, poprawiły, jakość ogólnodostępnej infrastruktury technicznej i sportowo-rekreacyjnej. Ogromnym zainteresowaniem cieszyły się małe projekty. Lokalna Grupa Działania „Razem dla Radomki” równocześnie z prowadzoną działalnością grantodawczą prowadziła szereg działań aktywizujących, promocyjnych, szkoleniowych, warsztatowych, wydawniczych. Zorganizowanych zostało blisko 200 wydarzeń promocyjnych i aktywizujących. Wszystkie wydarzenia ukierunkowane były na aktywizację środowiska lokalnego, wzmocnienie organizacji pozarządowych oraz promocję walorów lokalnych. Partnerstwo otworzyło nowe możliwości dla mieszkańców i rozwoju naszego regionu, które na przestrzeni 13 lat są widoczne w różnych sektorach.

Doświadczenie członków stowarzyszenia oraz kadry zatrudnionej w Biurze LGD wpływa niewątpliwie na skuteczność wdrażania dokumentu strategicznego jakim jest Lokalna Strategia Rozwoju. Wśród członków LGD znajdują się pracownicy samorządowi, dyrektorzy szkół, placówek kultury, przedsiębiorcy, którzy pozyskiwali i z sukcesem realizowali operacje podobne do tych wdrażanych w ramach LSR.

I.3 STRUKTURA LGD

REPREZENTATYWNOŚĆ LGD

LGD jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych mającym na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Członkostwo w LGD dzieli się na zwyczajne, i wspierające.

Lokalna Grupa Działania na dzień tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2007- 2013 liczyła 57 członków, na lata 2014-2020 liczyła 79 członków, obecnie liczy 76 członków z których ponad połowa zaangażowana była w tworzenie i wdrażanie lokalnych strategii. Członkowie Stowarzyszenia reprezentują trzy sektory tj. publiczny, społeczny i gospodarczy. W sektorze publicznym jest 6 jednostek samorządu terytorialnego, w sektorze społecznym jest 10 organizacji pozarządowych, a w sektorze gospodarczym 15 podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Pozostali partnerzy reprezentują mieszkańców obszaru LGD i rolników których siedziba znajduje się na obszarze LSR. Jak widać, na przestrzeni 13 lat liczba członków znacząco wzrosła i może nadal wzrastać, gdyż działania LGD są zauważalne wśród społeczności lokalnych poszczególnych gmin zrzeszonych w Stowarzyszeniu i przyczyniają się do pobudzenia inicjatyw lokalnych podmiotów. Zwiększana liczba członków może pozytywnie wpływać na pogłębianie partnerstwa trójsektorowego.

W oparciu o badania ankietowe, wyniki przeprowadzonej diagnozy obszaru LSR oraz informacji przekazanych przez urzędy pracy i ośrodki pomocy społecznej, największą grupą w niekorzystnej sytuacji na terenie LGD są to osoby z niepełnosprawnościami oraz kobiety – mieszkańcy obszaru LSR.

Struktura LGD pozwala m.in. na inicjowanie działań na rzecz poprawy zatrudnienia i tworzenia miejsc pracy. Znaczna liczba podmiotów z sektora publicznego i społecznego umożliwia podejmowanie inicjatyw ukierunkowanych na przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu zwłaszcza osób starszych i młodych, inicjatyw aktywizujących lokalne organizacje do bardziej wzmoczonych działań integrujących seniorów ze środowiskiem. Reprezentacja sektora prywatnego to okazja do wspierania inicjatyw zmierzających do stymulowania rynku pracy i walki z bezrobociem rejestrowanym i ukrytym na obszarach wiejskich.

W celu wzmocnienia partnerskich kontaktów z członkami organizacji, a także beneficjentami i mieszkańcami Lokalna Grupa Działania organizuje na wydarzeniach o zasięgu lokalnym stoisko informacyjno-promocyjne, na którym pracownik LGD udziela wszelkich informacji w zakresie działań prowadzonych przez stowarzyszenie w formie ustnej, oraz rozdając materiały promocyjne dotyczące działań LGD. Informacji na stoisku mogą zasięgnąć wszystkie zainteresowane osoby i podmioty z obszaru objętego LSR, bowiem zaproszenie na stoisko jest podawane do powszechnej wiadomości za pomocą mediów elektronicznych. W podobny sposób są rekrutowani uczestnicy szkoleń, warsztatów lub wizyt studyjnych. Biuro LGD jest czynne codziennie, a pracownicy zawsze pozytywnie odpowiadają na propozycje spotkań czy konsultacji, także w innych miejscach obszaru dogodnych dla zainteresowanych.

Dużą wagę stowarzyszenie przykładła do informowania o swoich bieżących działaniach. Regularnie publikowany jest Biuletyn LGD, w którym oprócz rubryk tematycznych pojawiają się relacje z wydarzeń zrealizowanych, ale także zapowiedzi działań planowanych. Informacje o działaniach LGD są dość często publikowane przez lokalne media, w tym przez rozgłośnie radiowe tj. Radio Radom, Radio Rekord, Radio Plus, oraz telewizje Dami TV, Zebbra TV, czy też wydawnictwa internetowe i czasopisma (jak Echo Dnia Radomskie i portal cozdien.pl, radom24.pl) które docierają do nieco innej grupy mieszkańców. Ponadto, odpowiednio do potrzeb organizowane są spotkania bezpośrednio z mieszkańcami lub podmiotami z różnych sektorów. Bieżące informacje umieszczane są na stronie internetowej i fanpage stowarzyszenia. Okresowo informacje o działalności, w tym i

postępie w realizacji LSR są prezentowane na posiedzeniach partnerów samorządowych, czyli rad gmin, a te z kolei przekazują je swoimi kanałami do wspólnot lokalnych.

Reasumując: komunikacja realizowana będzie na trzech płaszczyznach: między członkami zespołu zarządzającego, między przedstawicielami poszczególnych partnerów oraz między zespołem zarządzającym, a ogółem partnerów. Na pierwszej płaszczyźnie będą realizowane procesy decyzyjne, i wyznaczane będą kierunki działań. Na drugiej płaszczyźnie komunikacja w postaci inicjatyw zespołów tematycznych, propozycji działań grup projektowych, wymiany myśli i poglądów, oddolnego „ciśnienia” na zespół zarządzający może przynieść niezwykle cenne i ważne efekty. Komunikacja na trzeciej z płaszczyzn to uczciwe relacje między zespołem zarządzającym, a partnerami, obustronne poczucie bezpieczeństwa, sankcjonowanie zasady równości partnerów, a przede wszystkim wspólnotowość celów, działań i solidarne ich wdrażanie to czynniki cementujące partnerstwo i umożliwiające mu dalszy, sukcesywny rozwój. Taki sposób komunikacji wzmacnia i rozwija partnerstwo, decyduje o jego wartości, rozpoznawalności i akceptacji w środowisku.

Komunikacja z grupami w niekorzystnej sytuacji odbywa się standardowymi i najbardziej efektywnymi metodami, takimi jak: strona internetowa, profil na Facebook-u, prasa lokalna, ogłoszenia na stronach gmin. Wysyłane są także informacje bezpośrednio do sołtysów, instytucji społecznych itp.

I.4 DECYZYJNOŚĆ W LGD

POZIOM DECYZYJNY – RADA

Na podstawie art.31 ust. 2 lit. B Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. Rozwój lokalny kierowany przez społeczność był kierowany przez lokalne grupy działania, w skład których wchodzi przedstawiciele publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych i w których żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

Działania Rady reguluje Statut Stowarzyszenia art. 20 oraz Regulamin Rady. Obecnie Rada składa się z 15 osób. Żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji. Rada wybierana jest na 4 – letnią kadencję spośród osób rekomendowanych przez członków LGD.

Obecny skład Rady LGD „Razem dla Radomki”:

sektor publiczny: 7 osób co stanowi 46,67% składu Rady

sektor gospodarczy: 3 osoby co stanowi 20,00 % składu Rady

sektor społeczny: 5 osób co stanowi 33,33 % składu Rady

w tym udział: 1 sołtysa, 1osoby w wieku 60+ i 1 osoba z KGW.

I.5 PROCES DECYZYJNY W LGD

W celu wyboru operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu w Radzie ogranicza się reprezentowanie sektora społeczno-gospodarczego przez osoby związane z sektorem publicznym. Dotyczy to np. zakazu członkostwa z sektora społeczno-gospodarczego osób powiązanych służbowo lub rodzinnie z sektorem publicznym oraz zakaz łączenia przez osoby fizyczne członkostwa w LGD z reprezentowaniem w niej osób prawnych. Dodatkowo prowadzony jest rejestr interesu na podstawie przedkładanych kart weryfikujących przynależność sektorową oraz związek członka Rady z innym sektorem. Dla zapewnienia bezstronności podejmowanych przez Radę decyzji wprowadzono odpowiednie dokumenty poświadczające przynależność sektorową kandydata na członka Rady i bezstronność członka Rady w ramach konkretnego naboru operacji ogłaszanych przez LGD tzw. *Deklarację bezstronności i poufności do listy wniosków / wniesionych odwołań*. Funkcje członków Rady są pełnione osobiście, tj. w przypadku osób fizycznych wybranych do Rady – przez te osoby, zaś w przypadku osób prawnych – przez osoby, które na podstawie dokumentów statutowych lub uchwał właściwych organów są uprawnione do reprezentowania tych osób prawnych. Dbając o prawidłowość wyborów dokonywanych członków Rady podejmuje się działania dyscyplinujące wobec członków, którzy systematycznie nie biorą udziału w posiedzeniach organu decyzyjnego lub też podczas dokonywania oceny wniosków nie stosują zatwierdzonych kryteriów (dokonują oceny w sposób niezgodny z treścią kryteriów oceny).

Szczegółowe informacje dotyczące Rady: zasad członkostwa w strukturze organu decyzyjnego, funkcjonowania organu, przebiegu posiedzeń i podejmowania decyzji w Radzie, rodzaju dokumentacji powstałej w trakcie prac Rady zawarte są w Regulaminie Rady. Sposób przebiegu oceny wniosków składanych w odpowiedzi na nabory ogłaszane przez LGD opisane zostały w: Procedurze oceny i wyboru operacji w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW 2021-2027 realizowanych przez podmioty inne niż LGD oraz w Procedurze oceny i wyboru oraz rozliczania, monitoringu i kontroli grantobiorców w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW 2021-2027.

I.6 ZASADY FUNKCJONOWANIA LGD

LGD „Razem dla Radomki” działa na podstawie przepisów ustawy z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (Dz. U. z 2023 poz. 412); ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. z późn. zm.); ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.), oraz Statutu LGD.

Tabela nr 1: Dokumenty wewnętrzne regulujące działania LGD

Lp.	Rodzaj dokumentu	Sposób uchwalania/ zmiany/aktualizacji	Regulowane zagadnienia
1.	Statut stowarzyszenia o nazwie „Razem dla Radomki”	uchwała Walne Zebranie Członków bezwzględną większością głosów przy obecności ponad połowy członków Stowarzyszenia	uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia, wskazanie organu nadzoru, cele stowarzyszenia, zasady działania, członkostwo, władze Stowarzyszenia (powołanie / odwołanie, uprawnienia i obowiązki), majątek Stworzenia, rozwiązanie stowarzyszenia
2.	Regulamin Walnego Zebrania Członków stowarzyszenia o nazwie „Razem dla Radomki”	Uchwała Walne Zebranie Członków w głosowaniu jawnym zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania	zwołanie posiedzenia, organy Walnego Zebrania Członków, zakres zadań organów ww, przebieg posiedzenia, głosowanie, sprawy wyborów do organów statutowych, odwołanie członków organów statutowych i wybory uzupełniające, podejmowanie uchwał, wnioski formalne
3.	Regulamin Rady stowarzyszenia o nazwie „Razem dla Radomki”	ustanawia Rada stowarzyszenia zwykłą większością głosów przy obecności połowy członków Rady, akceptacja Walnego Zebranie Członków jako istotne działanie dla Stowarzyszenia (partycypacja społeczna)	prawa i obowiązki członka Rady, uprawnienia i obowiązki Przewodniczącego Rady, przygotowywanie i zwołanie posiedzeń Rady, przebieg posiedzenia Rady, głosowanie, rodzaj dokumentacji powstałej w trakcie posiedzenia Rady, zasady zachowania bezstronności oceny operacji, wykluczenie członka Rady, odwołania od decyzji Rady
4.	Regulamin pracy Biura LGD stowarzyszenia o nazwie „Razem dla Radomki”	Uchwała Zarząd Stowarzyszenia zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków	obieg dokumentów w Biurze LGD, podstawowe obowiązki pracownika i pracodawcy, uprawnienia pracownika i pracodawcy, czas pracy w Biurze, obecność w pracy, usprawiedliwienie nieobecności i spóźnień, nagrody i wyróżnienia, kary porządkowe, wypłaty wynagrodzenia, ochrona pracy kobiet i młodocianych, bezpieczeństwo i higiena pracy, urlopy wypoczynkowe, bezpłatne i zwolnienia
5.	Regulamin Organizacyjny Biura LGD stowarzyszenia o nazwie „Razem dla Radomki”	Uchwała Zarząd Stowarzyszenia zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków	zasady organizacji pracy Biura LGD, zakres działania Kierownika Biura LGD, zakres działania Specjalisty ds. koordynowania projektów, zakres działania Specjalisty ds. promocji i projektów miękkich, zakres działania Specjalisty ds. organizacji i finansów, zadania jednostek i komórek organizacyjnych, struktura organizacyjna Biura LGD
6.	Regulamin wynagradzania pracowników Biura LGD stowarzyszenia o nazwie „Razem dla Radomki”	Uchwała Zarząd Stowarzyszenia zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków	warunki i zasady wynagradzania, składniki wynagrodzenia, wynagrodzenia dodatkowe, wypłata wynagrodzenia
7.	Regulamin Komisji Rewizyjnej stowarzyszenia o nazwie „Razem dla Radomki”	Uchwała Komisja Rewizyjna	wyбір członków Komisji Rewizyjnej, wymogi względem członka Komisji Rewizyjnej, zasady zwoływania i przebiegu posiedzeń, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania
8.	Regulamin Zarządu stowarzyszenia o nazwie „Razem dla Radomki”	Uchwała Zarząd Stowarzyszenia na mocy uchwały	obowiązki Zarządu, uprawnienia Zarządu, posiedzenia Zarządu LGD, sposób podejmowania decyzji, dokumentacja powstała w związku z posiedzeniami Zarządu
10.	Polityka bezpieczeństwa	zarządzenie Kierownika Biura przy akceptacji Zarząd Stowarzyszenia	stosowanie procedury ochrony danych osobowych

Źródło: Opracowanie własne.

ROZDZIAŁ II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

II.1 OPIS OBSZARU

Terenem działania (LGD) jest od 2008 roku obszar 6 gmin leżących w zlewni rzeki Radomki. Gminy te wchodzi w skład dwóch powiatów tj. powiatu radomskiego - Jedlińsk, Przytyk, Wolanów, Zakrzew, w skład których wchodzi 102 sołectwa i powiatu przysuskiego - Przysucha, Wieniawa, w skład których wchodzi 44sołectwa i miasto

część Krainy Wzniesień Południowo-Mazowieckich, która obejmuje teren w zasadzie płaski, rozcięty doliną rzeki Radomki i jej dopływów, opadający generalnie w kierunku północno-wschodnim. Rzeźba regionu ukształtowana została przez zlodowacenie środkowopolskie, które docierając do podnóża Gór Świętokrzyskich wyrównało i przykryło stare podłoże zbudowane z miękkich skał jurajskich i kredowych. Równinę tą przecinają, stosunkowo płytkie, doliny rzek: Radomki, Dobrzyce, Bosaka.

Elementem spajającym wszystkie gminy jest rzeka Radomka - dawniej zwana Radomierzą, będąca lewobrzeżnym dopływem Wisły. Radomka to rzeka długości ok. 100 km z dorzeczem ponad 2000 km². Wyływa ze źródeł w Lasach Przysusko - Koneckich około 4 km na południe od Przysuchy. Jej prawobrzeżnym dopływem na terenie powiatu przysuskiego jest Jabłonica, lewobrzeżnym Wiązownica. Rzeka po zejściu z rejonu wzgórz płynie w dość szerokiej pradolinie będącej pozostałością po lądolodzie, który tu miał dłuższy postój. Na Radomce tuż po przyjęciu głównych dopływów (prawych) Szabasówka i Jabłonica postawiono zaporę betonowo-ziemną (blisko 0,5 km długości), która utworzyła Zalew Domaniowski (Domaniowskie Morze). Dolina rzeki Radomki charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem roślinności z zachowanymi w krajobrazie rolniczym enklawami półnaturalnych terenów zalewowych, które w powiązaniu z zadrzewieniami i roślinnością leśną zboczy i wysoczyzny, tworzą cenny kompleks przyrodniczy.

O spójności przyrodniczej decyduje nizinny charakter obszaru z przewagą łąk, pól uprawnych, nieużytków rolnych i nierównomiernie rozmieszczenie lasów. Występują te same gatunki zwierząt. Poza podobieństwami świata roślinnego i zwierzęcego, tereny te łączą zbliżone warunki klimatyczne. Lesistość obszaru LGD nie jest duża (ok. 20,38 %).

Cały obszar objęty LSR leży w strefie, w której nie rozwijane są już sektory produkcyjne szkodzące środowisku naturalnemu (garbarstwo, produkcja metalowa) lub mogący wpłynąć w sposób negatywny na jakość produkcji rolnej. Walory przyrodnicze i krajobrazowe nie kolidują z rozwojem działalności prywatnej (tylko w gminie Przysucha występują rezerwat przyrody i obszar krajobrazu chronionego). Lokalizacja gmin (położenie w centrum Polski, przebieg dróg krajowych i wojewódzkich) należących do LGD, stanowi podstawowy atut na rzecz rozwoju wielofunkcyjnego rolnictwa i lokalnej przedsiębiorczości. Okres ostatnich lat pokazują wzrost dynamiki działań przedsiębiorców. Największa liczba firm zarejestrowanych jest w gminach około-radomskich:

Zakrzew, Jedlińsk. Są to też gminy, przez które przebiegają główne szlaki komunikacyjne. Władze gmin wychodzą naprzeciw oczekiwaniom przedsiębiorczych mieszkańców tworzą strefy inwestorów. Dominującym obszarem, w którym jest prowadzona działalność gospodarcza pozostaje handel hurtowy i detaliczny, oraz naprawa pojazdów samochodowych; w drugiej kolejności – przetwórstwo przemysłowe i budownictwo, w dalszej kolejności produkcja.

Klimat obszaru jest zmienny i typowy dla strefy przejściowej pomiędzy klimatem kontynentalnym a morskim sprzyja uprawom rolnym. Dzięki tak sprzyjającym warunkom klimatycznym okres wegetacyjny trwa ok. 200 dni, co umożliwia uprawę nie tylko zbóż, ale także owoców jagodowych oraz szeroką gamę warzyw. W tym aspekcie dużym rynkiem zbytu na produkty rolne i różnorodne usługi jest miasto Radom. Położenie kluczowych szlaków komunikacyjnych przecinających terytoria poszczególnych gmin oddziałuje pozytywnie na możliwości eksportu lokalnych produktów i usług poza obręb regionu. Szczególne znaczenie na tym terenie może mieć przetwórstwo rolno-spożywcze z uwagi, iż część obszaru LGD należy do tzw. zagłębia paprykowego, z którego pochodzi 80% krajowej uprawy papryki.

Uwarunkowania przyrodnicze pozwoliły na rozwój turystyki aktywnej w tym sieci turystycznych szlaków rowerowych, oraz ścieżek Nordic Walking. W 2000 roku powstał „Zalew Domaniowski”. Wody na rzece Radomce zostały spiętrzone przez zaporę o długości 660m i 10m wysokości. Zalew o charakterze retencyjno - rekreacyjnym ma 500 ha lustra wody, 6 km długości i od 600 - 1200 m szerokości. Zagospodarowaniem linii brzegowej zbiornika do celów rekreacyjno – wypoczynkowych zajęły się władze gmin: Przytyk, Wołanów i Wieniawa graniczące ze zbiornikiem, Związek Gmin Radomka, a także władze miasta Radomia i powiatów leżących nad rzeką. Swój wkład mają także lokalni przedsiębiorcy działający w obszarze turystyki i usług okołoturystycznych. Atrakcjami turystycznymi są również „Zalew Topornia” (5ha) w Przysusze z bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą noclegowo-restauracyjną oraz utworzony na rzece Wiązownicy w 2015 roku Zalew Jagodno, liczący przeszło 35 h.

Na poziom i jakość życia ludności na omawianym obszarze znaczny wpływ ma środowisko kulturowe. Okresy świetności, bujnego rozkwitu regionu i czasu tragicznych wydarzeń przypominają zabytki architektury i budownictwa oraz obiekty historyczne, których na danym obszarze zachowało się dość dużo. W gminach można oglądać pałace, parki, dominują zabytki sakralne: kościoły, kapliczki. Na obszarze LGD żywa jest tradycja ludowa: działają zespoły ludowe (seniorów i młodzieży szkolnej), koła gospodyń wiejskich. Odbywają się jarmarki, potańcówki ludowe, w ramach których kultywowane są rodzime tradycje: muzyczne, artystyczne, kulinarne. Obszar

LGD „Razem dla Radomki” może poszczycić się także ciekawymi związkami z postaciami sławnych ludzi. To stąd pochodzili: słynni rycerzy grunwaldzcy – Mikołaj Powąła z Taczowa, Mszczuj ze Skrzynna (o których przypomina utworzone w Taczowie Muzeum Etosu Rycerskiego. Przysucha to z kolei rodzinne miasto Oskara Kolberga, wybitnego etnografa - wmieście tym powstało muzeum jego imienia. Z gminą Przytyk związana jest postać Jana Kochanowskiego. W gminie Jedlińsk utworzono Muzeum Witolda Gombrowicza, który w miejscowości Wsola posiadał rodzinny dwór. Opisane postacie i wydarzenia o randze historycznej wpłynęły na wygląd kalendarza imprez gminnych, nie ograniczonego jedynie do imprez dożynkowych i festynów rodzinnych – ale wielu wydarzeń historycznych, kulturowych o randze ogólnopolskiej.

ROZDZIAŁ III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Lokalna Strategia Rozwoju (LSR) LGD „Razem dla Radomki” została przygotowana w oparciu o aktywny i partycypacyjny udział w procesie jej opracowania przedstawicieli całej społeczności lokalnej. Proces działania na rzecz utworzenia LGD wiązał się od jej początku w 2008 roku z utworzeniem partnerstwa trójsektorowego na obszarze sześciu gmin, który pozwolił skutecznie od 2009 roku na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju z udziałem środków z Unii Europejskiej, który jest obecnie w sposób efektywny kontynuowany i w sposób sukcesywny przyczynił się do opracowania LSR na lata 2023-2027, w którym oprócz członków stowarzyszenia (które liczy 76 podmiotów) skutecznie w procesie przygotowania udało się zaktywizować kilkadziesiąt innych grup społecznych.

Przy przygotowaniu Zastosowano zasady włączenia społecznego w tworzenie dokumentu strategicznego na każdym z etapów jego powstawania, gdzie uczestnicy procesu konsultacyjnego aktywnie angażowali się w opracowanie strategii począwszy od oceny potrzeb, identyfikację szans, wskazanie celów i zakresu planu działań. W efekcie przedstawiony dokument jest wynikiem partycypacyjnej, oddolnej i zintegrowanej współpracy wszystkich sektorów wpływających na jakość i warunki życia na obszarach wiejskich.

W procesie jego przygotowania brały udział organizacje partnerskie (w tym członkowie stowarzyszenia) – wśród których możemy wyróżnić m.in.: przedstawicieli: jednostek samorządu terytorialnego (Urzędy Gmin – wójtowie, burmistrzowie, pracownicy instytucji publicznych, radni), przedstawiciele instytucji kultury i placówek edukacyjnych, gminnych ośrodków pomocy społecznej, przedstawiciele ponad 40 organizacji pozarządowych, kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych, klubów sportowych, organizacji harcerskich, młodzieżowych organizacji, warsztatów terapii zajęciowej, przedstawiciele seniorów (uniwersytetów trzeciego wieku) oraz przedstawiciele sektora społeczno (mieszkańcy, sołtysi, rolnicy) oraz sektora gospodarczego (przedsiębiorcy).

Proces przygotowania LSR był wieloetapowy, wykorzystując pracę grup roboczych, ekspertów oraz mieszkańców, poprzez organizację konsultacji społecznych, badań ankietowych, zebrania fiszek projektów, ankiet, realizacji spotkań roboczych, konsultacji online. Metody te pozwoliły na wykorzystaniu wiedzy, umiejętności i kwalifikacji pracowników instytucji samorządowych i publicznych, przedsiębiorców, przedstawicieli org. pozarządowych i mieszkańców – dzięki którym wybrane zostały odpowiednie kierunki rozwoju obszaru LSR w zakresie opracowania strategii.

W trakcie prac zastosowano metody i techniki angażowania mieszkańców i partnerów do budowy Strategii wykorzystując w tym celu doświadczenia we współpracy z lat ubiegłych wdrażania LSR ((w pracach nad ewaluacją, monitoringiem, aktualizacją LSR na lata 2009 -2015 i LSR na lata 2016-2023), wyniki analizy społeczności lokalnej pod względem jej składu, rozpoznania głównych liderów różnych środowisk oraz doboru właściwych technik komunikacyjnych. Wykorzystane procedury zapewniły najwyższy do osiągnięcia na tym terenie poziom partycypacji społecznej. Współdecydowanie wypracowany konsensus osiągnięty w tych pracach został przedstawiony w formie opisowej w niniejszej Strategii. Przedstawiony poniżej schemat zaangażowania społeczności lokalnej w pisanie LSR, pozwolił na zmobilizowanie szerokiego grona mieszkańców reprezentujących wszystkie sektory partnerstwa LGD.

Aktywny i efektywny udział społeczności lokalnej nie będzie ograniczał się tylko i wyłącznie do przygotowania Strategii, albowiem partycypacyjny zakres działań został zaplanowany w ten sposób, aby społeczność miała właściwy znaczący wpływ na kształtowanie formy LSR w trakcie jego realizacji, co zostało przedstawione w niniejszym rozdziale.

Proces realizacji LSR na etapie jej przygotowania i wdrażania uwzględnia stosowanie zasad horyzontalnych określonych w rozporządzeniu 2021/1060 w tym szczególności zasady:

- równości kobiet i mężczyzn;
- równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną, zasadę dostępności dla osób z niepełno sprawnościami;
- poszanowania praw podstawowych oraz przestrzegania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;

- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ, porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

III.1. Opis metod/platform/narzędzi zaangażowania i konsultacji– w zakresie partycypacyjnej współpracy przy opracowaniu LSR

Tabela nr 3: Zastosowane metody/platformy/narzędzia zaangażowania i konsultacji zainteresowanych stron partycypacyjnej współpracy przy opracowaniu LSR

Zastosowana metoda/technika/platforma/narzędzia zaangażowania	Opis metody
Ankieta internetowa	<p>Na stronie internetowej LGD www.razemdlaradomki.pl w formie wyróżnionego baneru zamieszczono ankietę badając opinie społeczności lokalnej.</p> <p>W ramach badań ankietowych mieszkańcy mieli możliwość wyrazić swoje zdanie na temat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - określenie mocnych/słabych stron, szans/zagrożeń występujących na obszarze LGD - wyznaczyć te obszary (społeczne, inwestycyjne, gospodarcze) które wymagały by wsparcia i przypisanie im wagi - obszary wsparcia z środków WPR 2023-2027i innych źródeł finansowania - zdefiniowanie z subiektywnego punktu widzenia trzech grup społecznych wymagających wsparcia - elementów procedury naboru i oceny projektów - oczekiwań względem przyszłych działań LGD <p>Dzięki zastosowaniu tego narzędzia Internetowego, ułatwiona została możliwość włączenia się mieszkańców w opracowanie LSR, a zwłaszcza osób młodych dla których świat wirtualny jest podstawowym narzędziem do komunikacji i wyrażania opinii. Dodatkowo, pracownicy LGD informowali i zachęcali do składania na spotkaniach konsultacyjnych oraz telefonicznie i mailowo.</p>
Ankieta w wersji „papierowej” wydrukowanej	<p>Pracownicy Biura LGD, Członkowie Zespołu projektowego LSR, lokalni liderzy środowisk wiejskich współpracujący z LGD na obszarze 6 gmin dystrybuowali papierową ankietę mającą zebrać opinię społeczności lokalnej. W ramach badań ankietowych mieszkańcy mieli możliwość wyrazić swoje zdanie na temat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - określenie mocnych/słabych stron, szans/zagrożeń występujących na obszarze LGD - wyznaczyć te obszary (społeczne, inwestycyjne, gospodarcze) które wymagały by wsparcia i przypisanie im wagi - obszary wsparcia z środków WPR 2023-2027 - zdefiniowanie z subiektywnego punktu widzenia trzech grup społecznych wymagających wsparcia - elementów procedury naboru i oceny projektów - oczekiwań względem przyszłych działań LGD <p>Dodatkowo, pracownicy LGD informowali i zachęcali do ich wypełniania podczas spotkań konsultacyjnych.</p>
Fiszki projektów - arkusze pomysłów	<p>W ramach włączenia jak najszerszego grona aktorów do opracowywania LSR, Stworzono możliwość zgłaszania fiszek do biura LGD (w formie papierowej bądź elektronicznej), na których potencjalni Beneficjenci operacji mogli opisywać działania, które chcieliby podjąć w przyszłości. Z możliwości tej skorzystały zarówno osoby fizyczne, przedsiębiorcy, gminy, instytucje publiczne, organizacje społeczne.</p> <p>Zebrano niezwykle istotne informacje wskazujące jakie działania w ramach LSR będą chętnie podejmowane przez beneficjentów. Informacje te poddane zostały weryfikacji (przez pracowników Biura LGD i członków Zespołu projektowego, ekspertów), czy są/mogą być realizowane w ramach WPR 2023-2027.. Fiszki i informacje na temat możliwości ich składania dostępne były na stronie internetowej LGD oraz w Biurze LGD. Dodatkowo, pracownicy LGD informowali i zachęcali do ich składania na spotkaniach konsultacyjnych oraz telefonicznie, mailowo.</p>
Spotkania konsultacyjne w gminach	<p>LGD przeprowadziła 6 spotkań o charakterze warsztatowym (po 1 każdej z gmin). Spotkania miały charakter otwarty i uczestniczyli w nich przedstawiciele każdej grupy społecznej – org. pozarządowych, przedsiębiorcy, pracownicy instytucji samorządowych, rolnicy, osoby fizyczne.</p> <p>W każdej z 6 gmin członków LGD Biuro LGD przygotowało i przeprowadziło otwarte spotkanie z mieszkańcami. Spotkania i zaproszenia na nie przekazywane były zarówno poprzez zamieszczenie stosownych informacji na stronach internetowych i portalach społecznościowych partnerów Gmin, stronie internetowej stowarzyszenia „Razem dla Radomki” – i jej profilu społecznościowym. Zaproszenia i informacje o konsultacji i procesie przygotowania LSR</p> <p>W trakcie spotkań uczestnikom zostały przedstawione szczegółowe założenia WPR 2023-2027, założenia przyszłej Strategii dzięki której, można pozyskać środki na szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich. Przeprowadzono także badanie ankietowe dotycząca oczekiwań mieszkańców względem założeń LSR i LGD. W trakcie spotkań wyłoniono aktywne osoby zainteresowane tematami istotnymi z punktu widzenia PROW, LGD i przyszłej Strategii tj. przestrzeń publiczna, rozwój przedsiębiorczości, rozwój społeczeństwa obywatelskiego (NGO), kultura, edukacja, produkty lokalne, edukacja, cyfryzacja itp. Zaprezentowano i poddano konsultacji zasady wyboru operacji i ustalenia kryteriów wyborów</p>
Spotkanie warsztatowe – podsumowujące	<p>Zorganizowano 1 spotkanie, z udziałem ekspertów w ramach powołanego Partnerstwa -grupy ds. realizacji LSR (partnerów – przedstawiciele samorządów, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedsiębiorców i mieszkańców, osoby fizyczne - prywatne), zespołu mającego na celu opracowanie założeń LSR, które będą zgodne z potrzebami i oczekiwaniami społecznymi, oraz będą spójne z celami strategicznymi obszaru LSR</p>

	W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele powołanego partnerstwa członków władz LGD, przedstawiciele poszczególnych władz gminny, liderów społeczności lokalnych, instytucji, organizacji pozarządowych i innych zainteresowanych mieszkańców przygotowaniem LSR.
Badania społeczne (w tym badania ankietowe)	Wśród lokalnej społeczności zostały przeprowadzone badania ankietowe i społeczne które posłużyły na określeniu diagnozy obszaru, analizy mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń. Badania przeprowadzono wśród społeczności lokalnej z obszaru LGD. Ankieta prowadzona będzie w formie elektronicznej (CAWI- Computer – Assisted Web Interview) – tj. w formie ankiety on-line. W celu efektywnego pozyskania ankiet ich wypełnienie dostępne było na 3 sposoby): - w serwisie internetowym na stronie www.razemdlaradomki.pl (ankieta elektroniczna CAWI) – która przesyłana była w wersji elektronicznej – mailowo i udostępniona zostanie na stronie - wypełnienie ankiety wydrukowanej i udostępnionej w Biurze LGD, a także udostępnionej w miejscach użyteczności publicznej w JST i zbieranych przez pracowników JST - wypełnianie i rozdawanie ankiet podczas spotkań konsultacyjnych w gminach.
Powołanie i praca zespołu eksperckiego	LGD w ramach prac nad opracowaniem strategii powołało zespół ekspercki - grupy ds. realizacji LSR W zakresie realizacji prac ekspertów powołano Zespół ds. przygotowania LSR – którzy stanowili przedstawiciele (partnerów – przedstawiciele samorządów, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców i mieszkańców, osoby fizyczne – prywatne, doradców i pracowników Biura LGD). Zespół miał na celu opracowanie założeń LSR, które będą zgodne z potrzebami i oczekiwaniami społecznymi, oraz weryfikował czy będą one spójne z celami strategicznymi obszaru LSR
Konsultacje on-line	Konsultacje przeprowadzone były również przy wykorzystaniu stron internetowych Stowarzyszenia Razem dla Radomki – www.razemdlaradomki.pl – na której opublikowane były przygotowane i poddawane do weryfikacji poszczególne rozdziały LSR oraz kryteria sposobu oceny i wyboru operacji. Całościowy projekt strategii został przekazany również do szerokiej konsultacji poprzez udostępnienie go do wglądu w siedzibie LGD i przekazanie w formie elektronicznej dla partnerów i członków Stowarzyszenia. Udostępniony został również na stronie internetowej. Zebrane wagi i propozycje zostały przeanalizowane przez zespół ekspercki i wnioski z tej analizy zostały przedstawione na Walnym Zebraniu Członków i Zarządzie zatwierdzającym LSR, który przyjęty został w dniu 24.05.2023 r.

Źródło: Opracowania własne.

III.2 Opis etapów przygotowania LSR

W okresie pracy nad Strategią w imieniu LGD zadania aktywizujące lokalną społeczność do współpracy przy tworzeniu LSR realizowali: pracownicy Biura LGD, członkowie Zespołu projektowego, partnerzy którzy na bieżąco analizowali przesłane przez społeczność lokalną materiały, przygotowywali analizy, materiały robocze na potrzeby dalszych prac nad dokumentem. Przez ten okres w Biurze LGD prowadzone były oprócz spotkań konsultacyjnych, warsztatowych, przeprowadzenia naboru fiszek projektów i ankiet, również konsultacje telefoniczne, mailowe, badania społeczne, konsultacje on-line z przedstawicielami społeczności lokalnych, które chciały zdobyć informację na temat bieżących prac nad dokumentami i wnieśli swoje pomysły do realizacji działań planowanych. Każdy z poszczególnych etapów pracy nad LSR podsumowywany został przez zespół ekspercki (projektowy)

Tabela nr 4: Opis etapów przygotowania LSR ze wskazaniem grup które uczestniczyły w procesie jej przygotowania

Etap pracy (część LSR)	Metoda/technika przeprowadzona w ramach przygotowania LSR	Grupy/organizacje/osoby Uczestniczące w procesie przygotowania LSR
Analiza potrzeb i potencjału LSR/ Diagnoza i analiza SWOT	ankieta Internetowa, ankieta „papierowa”, spotkania konsultacyjne w gminach, warsztaty podsumowujące, e-konsultacje, badania społeczne, złożenie fiszek projektów, praca zespołu eksperckiego	Sektor gospodarczy, sektor publiczny, sektor społeczny, mieszkańcy obszaru LGD, rolnicy, przedstawiciele grup osób w niekorzystnej sytuacji
Określanie celów i wskaźników	ankieta Internetowa, ankieta „papierowa”, spotkania konsultacyjne w gminach, warsztaty podsumowujące, ankieta Internetowa, ankieta „papierowa, badania społeczne, złożenie fiszek projektów, praca zespołu eksperckiego	Sektor gospodarczy, sektor publiczny, sektor społeczny, mieszkańcy obszaru LGD, rolnicy, grup osób w niekorzystnej sytuacji.
Opracowanie sposobu wyboru operacji oraz ustanowienia kryteriów wyboru	ankieta Internetowa, ankieta „papierowa”, spotkania konsultacyjne, spotkanie warsztatowe podsumowujące, praca zespołu eksperckiego, konsultacje e-mail	Sektor gospodarczy, sektor publiczny, sektor społeczny, mieszkańcy obszaru LGD, rolnicy, grup osób w niekorzystnej sytuacji.
Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	spotkania konsultacyjne w gminach, warsztaty podsumowujące, konsultacje e-mail, powołanie i praca zespołu eksperckiego, badanie społeczne,	Sektor gospodarczy, sektor publiczny, sektor społeczny, mieszkańcy obszaru LGD, rolnicy, grup osób w niekorzystnej sytuacji.
Przygotowanie planu komunikacji w odniesieniu do realizacji LSR	spotkania konsultacyjne w gminach, warsztaty podsumowujące, konsultacje e-mail, powołanie i praca zespołu eksperckiego, badanie społeczne, ankieta internetowa	Sektor gospodarczy, sektor publiczny, sektor społeczny, mieszkańcy obszaru LGD, rolnicy, grup osób w niekorzystnej sytuacji.
Plan działania i plan finansowy LSR	ankieta Internetowa, ankieta „papierowa”, spotkania konsultacyjne w gminach, warsztaty podsumowujące, e-konsultacje, złożone fiszek projektów, powołanie i praca zespołu eksperckiego	Sektor gospodarczy, sektor publiczny, sektor społeczny, mieszkańcy obszaru LGD, rolnicy, grup osób w niekorzystnej sytuacji.

III.3. Analiza danych/wniosków z przyjętych konsultacji i badań społecznych, które zostały wykorzystane do opracowania LSR

Wieloetapowy proces opracowania LSR zakładał wykorzystanie odpowiednio dobranych metod/narzędzi angażowania i konsultacji dla partycypacyjnego zakresu współpracy. Wykorzystując pracę grup roboczych, ekspertów oraz mieszkańców. Metody te pozwoliły na wykorzystaniu wiedzy, umiejętności i kwalifikacji pracowników instytucji samorządowych i publicznych, przedsiębiorców, przedstawicieli org. pozarządowych i mieszkańców – którzy wskazali pożądane kierunki rozwoju obszaru LSR w zakresie opracowania strategii.

Na podstawie otrzymanych danych z procesu wykorzystania wskazanych platform, narzędzi, kanałów komunikacji w zakresie partycypacyjnej współpracy dokonano analizy danych i przyjęto wnioski, wskazujące na określenie planu działań i projektów partnerskich. Uwzględniać będą one aktywizację sektora przedsiębiorczości, rozwój małej infrastruktury (turystycznej, kulturalnej, rekreacyjnej), wsparciem org. pozarządowych i mieszkańców w formie działań grantowych, projektów partnerskich i w partnerstwie. W szczególności uwzględnione będą w niej działania ukierunkowane na:

- podjęcie innowacyjnych rozwiązań obszaru LSR, w tym w szczególności poprzez aktywizację i tworzenie nowych miejsc pracy i rozwój istniejących firm;
- rozwój procesu cyfryzacji na obszarze LSR, przygotowanie zaplecza i infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, z szczególnym uwzględnieniem miejsc zagrożonych wykluczeniem cyfrowym i kreowaniem idei inteligentnych wsi – Smart Village;
- rozwój obszaru w oparciu o dziedzictwo kulturowe, aktywizację społeczno-kulturową, przy współpracy organizacji pozarządowych, grup nieformalnych i przedstawicieli samorządów;
- ochronę środowiska i klimatu (wypracowanie modelu działań promujących ekologię i edukację ekologiczną, odnawialne źródła energii),
- podjęcie działań na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji, wykazanej w LSR w szczególności do osób z niepełnosprawnościami jak i do kobiet.
- promocję polityki senioralnej i działań uwzględniających zmiany demograficzne (starzenie się społeczeństwa) oraz podnoszące poziom życia i atrakcyjność obszaru (jako element podejmowania działań przeciwdziałających wyludnianiu obszarów wiejskich) oraz działań aktywizujących osoby młode (młodzież).

Wskazane wnioski zostały określone na podstawie dokonanej analizy danych z konsultacji społecznych, zebranie arkuszy pomysłów, przeprowadzenia badań społecznych, oraz ankiet, które następnie posłużyły do sformułowania celów i planowanych przedsięwzięć LSR.

Weryfikacja arkuszy pomysłów (fiszek projektów)

W okresie zgłaszania arkuszy pomysłów do Biura LGD wpłynęło 101 fiszek projektów, dokumentów w których potencjalni beneficjenci zgłaszali pomysły realizacji swoich inicjatyw w ramach LSR. Na podstawie dokonanej analizy fiszek, możemy wskazać obszary w których istnieje duże zainteresowanie tematyką realizacji nowych projektów i inwestycji, oraz obszary w których beneficjenci nie znajdują pola do rozwoju i aktywizacji obszarów wiejskich. W zdecydowanej większości przedstawiciele obszaru LGD chcą realizować projekty grantowe w szerokim zakresie tematycznym ich oddziaływania (związanych min. ze wsparciem inicjatyw kulturalnych, inicjatyw społecznych, wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców, aktywizacją społeczną) czy też dokonać inwestycji w zakresie poprawy dostępu i rozwoju infrastruktury turystyczno rekreacyjnej. Tymi dwoma zakresami tematycznymi zainteresowanie wyniosło aż 71,29% ogółu otrzymanych arkuszy pomysłów.

Największym zainteresowaniem cieszyło się działanie w zakresie realizacji inicjatyw grantowych i projektów partnerskich w zakresie tzw. rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, wzmocnienia kapitału społecznego, zachowania dziedzictwa kulturowego, aktywizacji społecznej, ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi – gdzie zgłoszono 48 inicjatyw do realizacji – co stanowi 47,52% ogółu otrzymanych arkuszy pomysłów. Spośród 48 zgłoszonych inicjatyw 43 fiszek związanych było z realizacją wydarzeń społeczno-kulturalnych (koncertów, przeglądów, festynów, wydawnictw publikacji, zakupu strojów) 2 fiszki dotyczyły inicjatyw związanych z realizacją ochrony dziedzictwa przyrodniczego. Tylko 3 projekty zgłoszone w zakresie realizacji projektów grantowych dotyczyły podjęcia działań i aktywizacji skierowanej na działania podnoszące kompetencje i aktywizujące grupy seniorów – osób w wieku 60+ oraz osób z niepełnosprawnościami i kobiet.

Drugim zakresem tematycznym, w którym beneficjenci zgłaszali największe zainteresowanie był obszar związany z poprawą dostępu i rozwoju infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej poprzez powstawanie i modernizację

obecnych infrastruktur. Zgłoszono w ramach tego działania 24 arkusze pomysłów (co stanowi 23,76% ogółu zgłoszonych arkuszy pomysłów).

Trzeci element najczęściej wykazywany to działania związane z zainteresowaniem wśród beneficjentów cieszyły się obszary tematyczne związane z rozwojem sektora przedsiębiorczości (w zakresie rozwoju prowadzonych działalności gospodarczych, rozwijania przedsiębiorstw społecznych i otwierania nowych działalności gospodarczych)- dla którego wpłynęły 23 arkusze pomysłów (22,77% ogółu arkuszy).

Kolejne z działań związane z realizacją inwestycji samorządowych wykazane w zakresie poprawy dostępu dla społeczności lokalnych zostało wybrane w ramach 4 projektów (3,96% ogółu arkuszy).

Również działania związane z ochroną środowiska i przeciwdziałania zmianą klimatu, niezależność energetyczna miejscowości, obiektów użyteczności publicznej, odnawialne źródła energii – OZE i działania proekologiczne są obszarem w którym partnerzy i przedstawiciele wszystkich grup społecznych obszaru nie są zainteresowani – albowiem otrzymano tylko 2 zgłoszenia (1,98%), a 1 zgłoszenie wpłynęło w obszarze podjęcia działań w zakresie rozwoju cyfryzacji na obszarze LGD (1,00%).

W ramach realizacji tego działania możemy dodatkowo stwierdzić, że brakuje tutaj zainteresowania w następujących obszarach wsparcia, na których realizację nie wpłynęło żadne zgłoszenie. Tymi obszarami są:

- rozwój produktów lokalnych i rozwój współpracy w ramach krótkich łańcuchów dostaw żywnościowych,
- poprawa pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w szczególności w zakresie gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych

Weryfikacja ankiet internetowych i ankiet w wersji papierowej oraz badań społecznych. Wyniki analizy wniosków

Różnorodność wybranych metod przeprowadzonych konsultacji ze społecznością lokalną i partnerami miała na celu zaangażowanie jak największej grupy odbiorców, dzięki temu opracowany dokument charakteryzując się oddolnością i inkluzyjnością. Do przeprowadzenia tego procesu posłużyły również ankiety i badania społeczne, które przyczyniły się określenia celów i przedsięwzięć LSR.

W udostępnionych on-line w Internecie oraz przekazywanych w wersji papierowej podczas spotkań wypełniono 65 badań ankietowych, których wyniki pozwalały wskazać najważniejsze potrzeby i problemy mieszkańców. Uzupełnione zostały one o przeprowadzone 14 badań społecznych metodą CAVI.

Dane z przeprowadzonych konsultacji wykazały następujące wnioski:

- najmocniejsze strony obszaru LSR (dobre warunki do rozwoju przedsiębiorczości, wykorzystanie potencjału
- zagrożenia dla rozwoju obszaru LSR (niewystarczająca infrastruktura, wykluczenie cyfrowe i kulturalne mieszkańców, wzrost bezrobocia, niewystarczająca oferta produktów turystycznych, starzenie się społeczeństwa)
- najważniejsze szanse (walory przyrodnicze i krajobrazowe, rozwój w oparciu o środki zewnętrzne przeznaczone na rozwój i poprawę jakości życia, wykorzystanie działań w oparciu o lokalne zasoby, realizacja działań w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii)
- obszary najważniejsze do rozwoju (przedsiębiorczość, budowanie lokalnej tożsamości i aktywizacji społeczności, rozwój poziomu życia poprzez rozwój zaplecza małej infrastruktury)
- kierunki wsparcia przedsiębiorczości (w zakresie działalności usługowych i produkcyjnych, promocji lokalnych produktów i producentów, wsparcia działań wykorzystujących odnawialne źródła energii i wprowadzających innowacyjne rozwiązania)
- grupy wymagające szczególnego wsparcia (osoby z niepełnosprawnościami, kobiety, bezrobotni)

Dokonując przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji określono 3 główne cele działania i obszary tematyczne w ramach których zaplanowano realizację działań w strategii. Uczestnicy konsultacji wykazali konieczność wspierania sektora przedsiębiorczości w zakresie przyznawania wsparcia dla istniejących firm i na rzecz dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczych,

III.4 Planowane działania informacyjne i wzmacniające partnerstwo we wdrażaniu LSR. Opis działań i metod angażowania.

LSR to dokument wymagający współpracy społeczności lokalnej nie tylko na etapie jej opracowywania ale także i jego realizacji biorąc pod uwagę dynamikę zmian społecznych i gospodarczych. Udział społeczności lokalnej nie może na tym etapie ograniczyć się jedynie do korzystania w charakterze Beneficjentów operacji realizowanych w ramach LSR, ale również będzie zakładał partnerski charakter – w ramach którego to społeczność będzie mieć wpływ na kształtowanie formy LSR w trakcie jego realizacji. Dzięki temu osiągniemy nie tylko partycypacyjny, ale również inkluzyjny i oddolny charakter opracowanej i zaplanowanej do wdrażania strategii. Dodatkowo dla

partnerów przygotowane zostały i określone działania w ramach projektowo partnerskich, projektów grantowych i operacji własnych – w ramach których do partnerzy będą mogli realizować swoje działania/inicjatywy

Należy pamiętać, że społeczność to podmiot który nie tylko współtworzył strategię, ale również będzie nią kierował i współzarządzał wspólnie z przedstawicielami LGD. Społeczność tym samym będzie mogła na nowo definiować kierunki rozwoju wyznaczone w ramach dokumentu. W trakcie realizacji LSR zaplanowano realizować spotkań konsultacyjnych w zakresie bieżącego LSR gdzie to partnerzy, ale również podmioty które do tej pory pozostawały bierne, będą zapraszane do współpracy i tworzenia działań wpływających na rozwój i aktywizację obszaru LGD. Szczególnie ważne będzie dotarcie do nowych podmiotów, dlatego LGD prowadzić będzie aktywną kampanię informacyjną w zakresie możliwości uczestnictwa w tym procesie (poprzez zamieszczenie komunikatów na stronach internetowych i profilach społecznościowych LGD, partnerów – samorządów gminnych i organizacji społecznych, również poprzez kampanię mailingowe, zaproszenie listowne, telefoniczne, oraz przez afisze i informacje zawarte na słupach ogłoszeniowych. Charakter spotkań i pozostałych metod konsultacyjnych (ankiety, e-konsultacje, konsultacje społeczne) będzie otwarty, przy wykorzystaniu możliwie alternatywnych źródeł komunikacji – tak aby nie wykluczyć żadnych grup społecznych. Dlatego działania adresowane będą zarówno do osób młodszych, starszych, osób wykluczonych cyfrowo/społecznie, do przedstawicieli każdego sektora.

Planowane działania informacyjne i wzmacniające partnerstwo we wdrażaniu LSR LGD angażować będzie jak największą i reprezentatywną część społeczeństwa we wdrażanie LSR oraz jej aktualizację. Na takim postępowaniu bowiem opiera się podejście Leader i zasady rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. W celu jej urzeczywistnienia prowadzone będą liczne i intensywne działania informacyjno-promocyjne służące udostępnianiu i rozpowszechnianiu informacji na temat LGD i podejmowanych przez nią inicjatyw. Jednym z elementów podejmowanych działań będzie powołanie Zespołu Monitorującego z udziałem przedstawicieli społeczności lokalnej. Udział we wdrażaniu LSR może być przez mieszkańców obszaru realizowany poprzez działania dotyczące realizacji własnych operacji przyczyniających się do osiągnięcia celów LSR, albo poprzez udział w działaniach LGD w zakresie aktywizacji społeczności, promocji i informacji. Żeby mieszkańcy mogli w ten sposób zrealizować swój udział we wdrażaniu LSR prowadzone będą działania informacyjne i szkoleniowe dotyczące ogłaszanych naborów. LGD wykorzysta szereg metod współpracy z mieszkańcami poprzez wykorzystanie gminnych tablic ogłoszeniowych, strony internetowej własnej oraz gmin

Każdy mieszkaniec będzie mógł uczestniczyć w otwartych spotkaniach informacyjnych. Adresowane będą do nich działania aktywizujące, informacyjne, promocyjne. Mieszkańcy będą mogli korzystać z pomocy pracowników Biura LGD. Na stronie www i w biurze każda osoba/podmiot zainteresowany współpracą partnerską będzie mógł skorzystać z pomocy pracowników Biura. Na stronach umieszczane będą także aktualności, raporty, opracowania, sprawozdania dotyczące działalności LGD i wdrażania LSR. Mieszkańcy mogą przez cały czas zgłaszać do Biura LGD wnioski i postulaty dotyczące wdrażania LSR. Zarząd będzie dokonywał ich analizy i przedstawiał społeczności lokalnej wnioski w zakresie ich uwzględnienia lub odrzucenia. W przypadku uwzględnienia wniosków zarząd zaproponuje podjęcie odpowiedniej decyzji w zakresie zmiany LSR. Wszystkie proponowane zmiany w LSR, również te które zostały zgłoszone przez organy Stowarzyszenia (Zarząd, Rada, Walne Zebranie) przedstawiane będą jak najszerzej lokalnej społeczności do konsultacji przed ich zatwierdzeniem. W oparciu o prowadzony monitoring wdrażania LSR na poszczególnych etapach osiągania zaplanowanych wskaźników przygotowany będzie raport z ewaluacji. Przedstawiany on będzie mieszkańcom obszaru w celu umożliwienia wypowiedzenia się na temat wyników tej ewaluacji i zgłoszenia swoich postulatów.

W celu zapewnienia udziału mieszkańców w realizacji i aktualizacji LSR opracowany został plan komunikacji, w którym opisano działania komunikacyjne oraz środki przekazu do mieszkańców. W planie komunikacji zawarto również jakie działania skierowane do mieszkańców podejmowane będą w przypadku problemów z realizacją LSR, lub niskim zaangażowaniem społeczności w działania realizowane przez LGD.

Tabela nr 5: Obszary współpracy, metody pozyskania informacji/opinii oraz uczestnicy wdrażania LSR

Obszar współpracy	Metody/techniki
Monitoring LSR, Plan Działania, Plan Komunikacji, Aktualizacja LSR	ankiety monitorujące operacje, badania ankietowe, warsztaty konsultacyjne, spotkania w gminach, on – line, analiza sytuacji zastanej, ankiety monitorujące operacje, spotkania w gminach, konsultacje stacjonarne i e-konsultacje (on-line) w terenie, zbieranie nowych fiszek projektów (Arkuszów pomysłów), spotkania indywidualne

Uczestnicy	wszyscy mieszkańcy obszaru, osoby z zewnątrz powiązane zawodowo, rodzinie sentymentalnie z obszarem LGD, przedstawiciele trzech sektorów partnerstwa LGD, członkowie LGD, pracownicy Biura LGD, członkowie organów statutowych (Zarząd, Rada Komisja Rewizyjna), liderzy społeczności lokalnej, turyści, grupy w niekorzystnej sytuacji uwzględnione w działaniach Strategii
-------------------	--

Źródło: Opracowania własne

III.5 Wskazanie metod i kanałów komunikacji, sposobu udostępniania informacji

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju „Razem dla Radomki” zakłada podjęcie efektywnych partnerskich działań, wpływających na aktywny udział całej społeczności lokalnej w procesie jej wdrażania. LGD od ponad 12 lat aktywnie współpracuje z przedstawicielami wszystkich sektorów. Z organizacjami pozarządowymi utworzyło Centrum NGO – punkt współpracy i doradztwa dla 3 sektorów, z sektorem gospodarczym uczestniczy w budowaniu marki sektora przedsiębiorczego Doliny Radomki, z samorządami efektywnie wdraża LSR i realizuje wydarzenia partnerskie, a dla ogółu mieszkańców – adresuje liczne działania animacyjne. Dlatego planując realizację LSR wybierzemy działania, wpływające na budowę jej inkluzyjnego charakteru, tak aby były to oddolne działania tworzone przez różne grupy społeczne.

Aby zachęcić mieszkańców do przygotowywania projektów, służących realizacji celów Strategii LGD planuje następujące działania:

- organizowanie cyklicznych informacyjnych i warsztatowych spotkań otwartych, - organizowanie cyklicznych spotkań informacyjnych i warsztatowych dla osób z grup w niekorzystnej sytuacji, - udzielanie doradztwa indywidualnego dla mieszkańców oraz grup mieszkańców (np. sołectw, stowarzyszeń, grup nieformalnych) w celu rozwijania pomysłów kwalifikujących się do wsparcia, pokazywanie dobrych praktyk, - upowszechnianie informacji o programie w lokalnych i subregionalnych mediach – prasa,- wspieranie nawiązywania współpracy terytorialnej lub branżowej zmierzającej do wypracowania projektów partnerskich realizujących cele LSR, - poszukiwanie dodatkowych środków (poza WPR) na inwestycje i aktywności służące realizacji strategii, przekazywanie wiedzy o dostępności tych środków mieszkańcom obszaru,- prowadzenie Inkubatora NGO, konsultacje i spotkanie on-line – z wykorzystaniem platform internetowych.

Wybrano również metody pośrednie takie jak: ogłoszenia i informacje udostępniane na słupach ogłoszeniowych, afisze w urzędach gmin i instytucjach publicznych o możliwościach i zasadach włączenia się do realizacji strategii,, - prowadzenie kampanii e-mailingowej, - publikacja informacji i ogłoszeń w przestrzeni internetowej (na stronach internetowych oraz na portalach społecznościowych LGD, oraz na stronach internetowych partnerów), - e konsultacje,- ankiety internetowe, formularze – arkusze pomysłów

III.6 Wzmocnienie współpracy partnerskiej, przykłady działań, integracji, aktywizacji i wdrażania projektów innowacyjnych

Zaplanowano realizację szeregu działań wzmacniających współpracę we wdrażaniu działań partnerskich. Oprócz wspólnego opracowywania i realizacji LSR i wsparcia ze strony LGD dla partnerów (np. z sektora organizacji pozarządowych) – w ramach utworzonego Centrum – Inkubatora NGO – zaplanowano realizację partnerskich projektów w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych na realizację pomysłów LGD i partnerów wpływających na rozwój i aktywizację obszaru LSR. Przewidziano podjęcie integracyjno-aktywizujących, szczegółowiej opisanych w Planie Komunikacji – w ramach którego to LGD będzie aktywnym partnerem animującym działalności społeczno-kulturalnych (np. poprzez organizację wydarzeń artystycznych, sportowych, warsztaty, szkolenia itp.). LGD dodatkowo dla partnerów zaplanowało organizację 2 innowacyjnych projektów partnerskich i jednego projektu w partnerstwie, który podkreśla partycypacyjny charakter strategii. Innowacyjnością przy wdrażaniu działań partnerskich będzie utworzenie w ramach projektu własnego, w którym uczestniczyć będą Centrum Aktywności Lokalnej, utworzenie Inkubatora NGO – platformy współpracy w działaniach partnerskich. Dodatkowo również dla partnerów ogłaszane i kierowane będą projekty grantowe w zakresie innowacji.

ROZDZIAŁ IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

Obszar realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju leży w południowo-zachodniej części województwa mazowieckiego. Pokrywa on obszar wiejski czterech gmin powiatu radomskiego, czyli gminy: Jedlińsk, Przytyk, Wolanów, Zakrzew oraz obszar wiejski jednej gminy powiatu przysuskiego czyli gminy Wieniawa i jeden miejsko-wiejskiej czyli Gminy i Miasta Przysucha. Łącznie zajmuje powierzchnię 737 km².

IV.1 ANALIZA POTRZEB ROZWOJOWYCH I POTENCJAŁÓW OBSZARU WDRAŻANIA LSR WRAZ Z ICH UZASADNIENIEM.

IV.1.1 ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Jak pokazuje mapa miejscowości są w miarę równo rozłożone na obszarze objętym LSR, ale występują istotne różnice w gęstości zaludnienia. Największą wartość odnotowuje się w gminach Zakrzew, a najmniejszą w gminie Wieniawa.

Tabela nr 6: gęstość zaludnienia w gminach (osoba/km²)

Gmina	2016	2020	2021
Jedlińsk	103	104,9	105
Przytyk	54,4	53	53
Przysucha	66,6	61,5	61
Wieniawa	51,7	49,9	49
Wolanów	106,5	108,2	108
Zakrzew	132,9	140,4	142

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Średnia dla obszaru wynosi 86,3 osoby na km². Jest ona niższa niż średnia dla całego województwa 155 osób na km². Trzy gminy obszaru LSR (Zakrzew, Wolanów, Jedlińsk) leżą w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Radomia liczącego wg danych GUS na dzień 31.12.2021 – 199 904 mieszkańców i to w nich odnotowuje się największą gęstość zaludnienia. Dwie gminy (Zakrzew, Przytyk) położone są przy drodze relacji Radom – Tomaszów Mazowiecki. Trzy gminy (Wolanów, Wieniawa, Przysucha) położone są przy drodze krajowej nr 12 - klasy S o długości 757 km, biegnącej równoleżnikowo przez obszar Polski od granicy z Niemcami w Łęknicy do granicy z Ukrainą w Dorohusku. Gmina Jedlińsk położona jest przy trasie E77 w odległości 90 km od Warszawy – jest to także miejsce atrakcyjne dla inwestorów.

Sieć dróg jest dobrze rozwinięta, choć na niektórych odcinkach zastrzeżenia budzi ich stan techniczny. Niestety na większości dróg, niezależnie od ich kategorii i zarządcy boleśnie odczuwalny jest brak towarzyszących im ciągów pieszo – rowerowych, na co wyraźnie zwracają uwagę uczestnicy prac nad strategią. Problemem jest też brak oświetlenia lub jego zły stan techniczny. Niestety (a może i dobrze ze względu na bardzo wysokie koszty realizacji) inwestycje drogowe są wyłączone z katalogu możliwych działań.

Więcej zastrzeżeń budzi komunikacja publiczna. Z północy na południe, przez 3 gminy obszaru (Wolanów, Wieniawę i Przysuchę) biegnie magistrala kolejowa relacji Radom-Łódź, natomiast przez obrzeża gminy Jedlińsk przebiega magistrala kolejowa Radom-Warszawa, lecz siatka połączeń jest niewystarczająca. Zmieniła się infrastruktura kolejowa – poprawił się stan szyn i peronów, ale mankamentem jest brak dworców lub choćby przystanków w małych miejscowościach i wsiach. To istotny, obok siatki połączeń czynnik zniechęcający mieszkańców obszaru do korzystania z kiedyś popularnego, a obecnie także ekologicznego środka komunikacji zbiorowej. Podstawowym sposobem przemieszczania się są busy obsługiwane przez prywatne firmy przewozowe. Zapewniają one transport pomiędzy większymi miejscowościami a miastami powiatowymi. Gorzej jest z połączeniami między miejscowościami w granicach gminy. Mieszkańcy zwracają szczególną uwagę na utrudnienia w przemieszczaniu się w granicach gminy, zwłaszcza pomiędzy najmniejszymi wsiami i osadami, co jest bardzo bolesne przy braku ścieżek rowerowych. Na ten aspekt zwracają uwagę wszystkie grupy mieszkańców, niezależnie od ich wieku czy statusu. Wyjątkiem jest gmina Wolanów zapewniająca dojazd do jednej miejscowości w granicach gminy. Natomiast gmina Zakrzew znalazła się w posiadaniu czterech autobusów elektrycznych i od sierpnia 2023 ma w planach objęcie siatką połączeń miejscowości gminnych z pobliskim Radomiem.

W gminach obszaru objętego LSR zauważalne są różnice w poziomie rozwoju podstawowej infrastruktury komunalnej- wodnej, kanalizacyjnej i gazowej. Jak widać z przedstawionego rankingu najlepsza sytuacja jest w gminie wiejskiej Zakrzew która niewiele przoduje w rankingu przed gminą miejsko-wiejską Przysuchą.

Tabela nr 7: odsetek mieszkańców korzystających z instalacji - ranking

Gmina/instalacja	wodociągowa	kanalizacyjna	gazowa
Jedlińsk	4	5	1
Przytyk	3	2	nd
Przysucha	2	1	4
Wieniawa	5	4	nd
Wolanów	6	6	3
Zakrzew	1	3	2

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Dokładniejsze informacje zawiera poniższa tabela. Istotne różnice pomiędzy gminami obszaru, zwłaszcza w odniesieniu do sieci gazowej, wynikają z decyzji podejmowanych poza nimi. O ile sieć wodociągowa i kanalizacyjną gminy mogą realizować samodzielnie, odpowiednio do posiadanych środków, to rozbudowa sieci gazowej zależy od

spółek giełdowych, należących do Skarbu Państwa. Mieszkańcy zwracają uwagę na fakt długiego oczekiwania na podłączenie instalacji domowych do sieci gazowej.

Tabela nr8: odsetek mieszkańców korzystających z instalacji (%)

Gmina/instalacja	wodociągowa	kanalizacyjna	gazowa
Jedlińsk	81,7	18,3	40,2
Przytyk	88,5	41,1	0,0
Przysucha	95,5	66,5	0,4
Wieniawa	80,8	29,1	0,0
Wolanów	75,5	16,4	2,5
Zakrzew	95,6	39,4	33,1

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Najbardziej rozbudowana jest sieć wodociągowa, a najmniej mieszkańców korzysta z sieci gazowych. Taki stan rzeczy nie pozostaje bez wpływu na stan środowiska naturalnego, zwłaszcza wody i powietrza. Nadal ważnym problemem jest dostęp do Internetu. W ostatnich miesiącach sytuacja poprawia się za sprawą programu, który rozbudowuje sieć światłowodową dającą dostęp do Internetu szerokopasmowego.

IV.1.2 SYTUACJA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA

Sytuacja społeczno-gospodarcza może być opisywana na wiele sposobów, bowiem to pojęcie obejmuje bardzo dużo dziedzin życia społecznego. Mogą ją więc ilustrować różne wskaźniki. Prostim wskaźnikiem jest dochód podatkowy gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Tabela nr 9: dochód gminy na 1 mieszkańca (w zł)

Gmina/obszar	dochód w 2016	dochód w 2020	dochód w 2021	2016/2021
Jedlińsk	3826,17	5419,04	6163,13	1,61
Przytyk	4074,32	5331,65	6193,02	1,52
Przysucha	3029,35	4651,97	4776,91	1,58
Wieniawa	3955,41	5367,31	6448,24	1,63
Wolanów	3966,66	5156,31	6712,56	1,69
Zakrzew	3817,68	5405,42	5775,75	1,52

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Jak widać z powyższego zestawienia we wszystkich gminach w ostatnich latach zanotowano wyraźny i w miarę równy wzrost dochodu oscylujący około 63%. Nie jest to wynik zaskakujący, bo podobny wzrost zaobserwowano zarówno w powiecie radomskim, jaki przysuskim.

Innym wskaźnikiem pokazującym zamożność gmin jest wskaźnik G (dla gmin). Obliczany jest poprzez podzielenie przez liczbę mieszkańców kwoty dochodów podatkowych uzyskanych w roku poprzedzającym rok bazowy z tytułu podatku: od nieruchomości, rolnego, leśnego, od środków transportowych, od czynności cywilnoprawnych, od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej oraz wpływów z opłaty: skarbowej, eksploatacyjnej oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od: osób fizycznych, osób prawnych. Stanowi on podstawę do wyliczenia kwot przeznaczonych na części subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego oraz kwoty wpłat do budżetu państwa. Wskaźnik ten pokazuje także, jak duże zróżnicowanie występuje w dochodach podatkowych poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego (tutaj) obszaru LSR. Z analizy prezentowanych wskaźników podatkowych wynika, że na poziomie gmin minimalny wskaźnik G stanowi niecałe 57% wielkości maksymalnego wskaźnika G. Najwyższy wskaźnik na rok 2021 osiągnęła gmina Przysucha – 1677,29 zł, natomiast najniższy gmina Przytyk - 893,61 zł.

Tabela nr 10: Wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej

Gmina/obszar	dochód w 2018	dochód w 2020	dochód w 2021	2018/2021
Jedlińsk	1091,54	1225,96	1446,56	1,33
Przytyk	681,28	810,52	893,61	1,31
Przysucha	1317,20	1529,84	1677,29	1,27
Wieniawa	762,91	952,82	962,32	1,26
Wolanów	1031,95	1302,59	1398,52	1,36
Zakrzew	919,12	1109,60	1225,54	1,33
Razem	5804	6931,33	7603,84	1,31

<https://www.gov.pl>

Nieco inną informację niesie zestawienie gmin zagrożonych trwałą marginalizacją. Decyzję o zaliczeniu gminy do tej kategorii podejmuje się na szczeblu centralnym. Składa się na nią wiele czynników.

Tabela nr 11: gminy zagrożone trwałą marginalizacją na obszarze LSR (kryt.51)

Województwo	powiat	gmina
mazowieckie	przysuski	Wieniawa

Źródło: Zaktualizowana lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, programowanie_2021-2027
<https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalneg>.

Obecnie 1 z 6 gmin obszaru została wpisana na w/w listę.

IV.1.3 PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Działalność nierolnicza koncentruje się głównie w trzech gminach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Radomia, oraz w gminie miejsko-wiejskiej Przysucha.

Tabela nr 12: liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do REGON

Gmina	2016	2021
Jedlińsk	970	1238
Przytyk	365	437
Przysucha	974	1007
Wieniawa	373	441
Wolanów	606	752
Zakrzew	1089	1349
Razem	4377	5224

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Tabela wskazuje ogólną tendencję wzrostu, we wszystkich gminach obszaru, ilości podmiotów zarejestrowanych przez Główny Urząd Statystyczny. Największy przyrost nowych podmiotów, bo prawie 22% nastąpił w Gminie Jedlińsk, oraz oscylujący w granicach 20% w gminach Wolanów i Zakrzew. Gminy Wieniawa i Przytyk oscylują w granicach 16%, przy średniej dla obszaru wynoszącej 16,21%. Niestety daleko w tyle pozostaje Gmina i Miasto Przysucha z 3,28% przyrostem nowych podmiotów.

Tabela nr 13: podmioty wpisane do rejestru na 1000 mieszkańców

Gmina	2016	2021
Jedlińsk	67,9	85,1
Przytyk	50,0	61,7
Przysucha	80,4	90,6
Wieniawa	69,4	86,1
Wolanów	68,6	83,9
Zakrzew	85,1	98,5

Źródło: bank danych lokalnych GUS

We wszystkich gminach obszaru zaobserwowano wzrost o ponad 10%, największy, bo ponad 17% wzrost nastąpił w Gminie Jedlińsk. Dla województwa mazowieckiego wskaźnik ten na koniec 2021 r. wynosił 168,3; dla powiatu radomskiego 88,5; a dla powiatu przysuskiego wynosił 79,8.

Tabela nr 14: podmioty według klas wielkości

Gmina/rok / Liczba pracownikó w	2016			2020			2021		
	0-9	10-49	50 -249	0-9	10-49	50 -249	0-9	10-49	50 -249
Jedlińsk	926	37	7	1108	35	9	1196	34	8
Przytyk	345	19	1	398	19	1	417	19	1
Przysucha	921	44	9	952	41	5	962	40	5
Wieniawa	367	5	1	414	6	1	435	5	1
Wolanów	584	18	4	684	20	3	729	20	3
Zakrzew	1038	50	1	1216	50	1	1296	52	1
Razem	4181	173	23	4772	171	20	5035	170	19

Źródło: bank danych lokalnych GUS

W kolejnych latach w kategorii mikroprzedsiębiorstw zatrudniających do 9 pracowników we wszystkich gminach obszaru zarejestrowano wzrost liczby podmiotów. Natomiast wśród małych przedsiębiorstw spadek liczby podmiotów odnotowano w gminie Jedlińsk i Przysucha. W kategorii średnich przedsiębiorstw spadek nastąpił w gminie Przysucha i Wolanów, w gminie Jedlińsk odnotowano wzrost i spadek o 1 podmiot w kolejnych latach, a w pozostałych liczba nie zmieniła się. Na obszarze LGD nie ma dużych przedsiębiorstw.

Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR, według stanu na koniec 2020 r. wynosi 3,06%.

Tabela nr 15: podmioty według grup rodzajów działalności

Gmina	2016			2021		
	rolnictwo/ leśnictwo	przemysł/ budownictwo	pozostałe	rolnictwo/ leśnictwo	przemysł/ budownictwo	pozostałe
Jedlińsk	31	304	635	28	402	808

Przytyk	9	105	251	9	162	266
Przysucha	23	187	764	32	221	754
Wieniawa	8	92	273	9	131	301
Wolanów	17	218	371	15	291	446
Zakrzew	24	358	707	27	473	849

Źródło: bank danych lokalnych GUS

W ostatnich latach nastąpiły zmiany w ilości podmiotów zarejestrowanych w poszczególnych grupach rodzajów działalności. Znaczny spadek dotyczący rolnictwa i leśnictwa nastąpił jedynie w gminie Jedlińsk w trzech gminach odnotowano wzrost. Natomiast w przemyśle z budownictwem wszędzie odnotowano wzrost, tak jak w pozostałej działalności (poza gminą Przysucha, gdzie odnotowano spadek).

Tabela nr 16: Podmioty gospodarcze zarejestrowane na obszarze LGD- dominujące sekcje PKD (w %)

Sekcja	Wartość
Sekcja G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle)	29,15
Sekcja F (budownictwo)	21,34
Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe)	12,33
Sekcja H (Transport i gospodarka magazynowa)	7,38
Sekcja M (Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna)	6,36

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Ze względu na intensywność (znacznie mniej atrakcyjną dla potencjalnych beneficjentów w porównaniu z perspektywą 2014-2020) planowanego wsparcia dla rozwoju przedsiębiorczości w ramach strategii zaplanowano wsparcie niewielkiej liczby operacji. Powstające lub rozwijane mają być podmioty gospodarcze, które będą prowadzić działalność w zakresach: świadczenia usług skierowanych do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, związanych z innowacyjnością, ukierunkowane na usługi i produkcję w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz w zakresie podnoszenia trakcyjności obszaru – w charakterze świadczenia usług około-turystycznych

IV.1.4 ROLNICTWO

Klimat zmienny, typowy dla strefy przejściowej pomiędzy klimatem kontynentalnym a morskim sprzyja uprawom rolnym. Dzięki tak sprzyjającym warunkom klimatycznym okres wegetacyjny trwa ok. 200 dni, co umożliwia uprawę nie tylko zbóż, ale także owoców jagodowych oraz szeroką gamę warzyw. W regionie istnieje „zagłębienie sadownicze”. W tym aspekcie dużym rynkiem zbytu na produkty rolne i różnorodne usługi jest miasto Radom. Położenie kluczowych szlaków komunikacyjnych przecinających terytoria poszczególnych gmin oddziałuje pozytywnie na możliwości eksportu lokalnych produktów i usług poza obręb regionu. Szczególne znaczenie na tym terenie może mieć przetwórstwo rolno-spożywcze z uwagi, iż część obszaru LGD należy do tzw. zagłębienia paprykowego, z którego pochodzi 80% krajowej uprawy papryki.

Także rolnictwo można opisywać w oparciu o różne dane. Jedną z nich jest wielkość gospodarstw.

Tabela nr 17: struktura gospodarstw rolnych wg wielkości (% dotyczy 2020 r.)

Wielkość w ha	2010	2020	%
do 1 ha	1461	109	1,96
od 1 do 5	4068	3315	59,70
od 5 do 10	1771	1436	25,86
od 10 do 15	481	434	7,82
powyżej 15	207	259	4,66
Razem	7988	5553	100

Źródło: bank danych lokalnych GUS

W ostatnich latach generalnie zmniejszała się liczba gospodarstw we wszystkich kategoriach, poza gospodarstwami powyżej 15 ha, których liczba wzrosła, co jest skutkiem postępującej komasacji gruntów. Strukturę gospodarstw wg wielkości w poszczególnych gminach przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 18: struktura gospodarstw rolnych wg wielkości 2020 r.

Gmina	do 1 ha	1-5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15 ha i więcej
Jedlińsk	20	625	329	102	63
Przytyk	18	615	368	115	58
Przysucha	24	508	137	50	17
Wieniawa	11	451	211	50	42
Wolanów	16	537	139	64	37
Zakrzew	20	579	252	53	42

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Tabela nr 19: średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym (ha)

Gmina/ obszar	Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym (ha)	
	2010	2020
Jedlińsk	3,81	7,07
Przytyk	5,99	7,00

Przysucha	3,81	5,31
Wieniawa	4,91	6,60
Wolanów	4,05	6,05
Zakrzew	5,84	6,08

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Średnia wielkość gospodarstwa rolnego na terenie LGD wynosi 6,35 ha jest nieco niższa niż średnia w powiatach radomskim 6,80 ha i przysuskim 6,66 ha, natomiast jest znacznie niższa niż średnia w województwie mazowieckim, która wynosi 10,82 ha.

Wśród kierunków produkcji dominuje produkcja zbóż, kukurydzy i rośliny uprawiane jako surowiec dla przemysłu. Niewielką rolę odgrywa produkcja owoców, która odbywa się wyłącznie w wyspecjalizowanych sadach. Najwięcej sadów owocowych i o największej powierzchni ha zlokalizowanych jest w gminie Przysucha (604,03 ha) i Wieniawa (305,95 ha), ale ich sytuacja ekonomiczna ulega powolnemu pogorszeniu. Dużą rolę w działalności rolniczej odgrywa produkcja drobiu oraz żywca wieprzowego.

Tabela nr 20: powierzchnia zasiewów wybranych upraw (ha), 2020 r.

Obszar	zboża razem	ziemniaki	kukurydza na ziarno	Przemysłowe (rocznikowe)	warzywa gruntowe	ogółem
Jedlińsk	3471,68	51,76	48,62	40,52	38,78	4260,30
Przytyk	4131,42	48,22	160,99	73,25	92,89	5297,82
Przysucha	1237,79	29,72	6,76	49,98	11,01	1484,44
Wieniawa	2249,95	46,44	35,25	45,78	37,20	2555,96
Wolanów	2734,15	30,42	140,31	77,22	13,65	3177,73
Zakrzew	3150,14	38,59	18,65	45,36	21,24	3691,61
Razem	16975,13	245,15	410,58	332,11	214,77	20467,86
Powiat radomski	40909,71	486,91	1735,62	1918,06	322,11	50846,63
Powiat przysuski	11772,34	200,02	306,93	248,50	641,30	15358,50
Województwo mazowieckie	882721,52	25297,59	103584,45	77836,50	20225,32	1252236,48

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Tabela nr 21: pogłowie zwierząt gospodarskich (szt.), 2020 r.

Obszar	bydło ogółem	trzoda chlewna ogółem	drób ogółem
Jedlińsk	3542	591	74555
Przytyk	2616	2882	6549
Przysucha	515	1327	5668
Wieniawa	1753	336	6452
Wolanów	1252	2756	19169
Zakrzew	1305	4262	9279
Razem	10983	12154	121672
Powiat radomski	28182	54992	246422
Powiat przysuski	8005	3330	31431
Województwo mazowieckie	1163260	1513869	47516690

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Odsetek ludności utrzymującej się z rolnictwa jest dużo wyższy od wskaźnika regionalnego i istotnie wyższy niż w całym kraju.

Tabela nr 22: odsetek ludzi pracujący w rolnictwie, 2020 r.

Obszar	2020
Jedlińsk	16,96
Przytyk	34,49
Przysucha	13,91
Wieniawa	30,85
Wolanów	18,37
Zakrzew	21,46
Powiat radomski	15,41
Powiat przysuski	29,19
Województwo mazowieckie	7,57
Polska	7,20

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Znacząco większy odsetek ludności utrzymującej się z rolnictwa występuje w gminie Wieniawa i gminie Przytyk, która przoduje pod względem ilości gospodarstw rolnych jak również obszaru upraw warzyw gruntowych co należy powiązać z produkcją papryki na tym obszarze, tzw. zagłębie paprykowe. Należy to połączyć z ogólnie więcej niż dobrymi warunkami naturalnymi dla rolnictwa oraz zmieniającą się w dobrym kierunku strukturą wielkości gospodarstw rolnych. Słuszny jest ogólny pogląd, iż rolą obszarów wiejskich jest nie tylko zabezpieczenie surowców żywnościowych ale także realizacja jego wielofunkcyjnego charakteru. Dla mieszkańców obszarów wiejskich rolnictwo przestaje mieć znaczenie jako główne źródło dochodu. Coraz większy nacisk kładzie się na scalanie gospodarstw rolnych w większe struktury powierzchniowe zapewniające lepsze dochody, większa wydajność rolną. W sumie te czynniki powodują, że rolnictwo obszaru staje się coraz bardziej towarowe, co w konsekwencji oznacza, że jest w małym stopniu zainteresowane pozyskaniem wsparcia w ramach programu Leader. Takie założenie potwierdziły ogólne konsultacje z mieszkańcami i przedstawicielami samorządów.

IV.1.5 ZASOBY HISTORYCZNE I KULTUROWE

Na poziom i jakość życia ludności na omawianym obszarze znaczny wpływ ma środowisko kulturowe. Okresy świetności, bujnego rozkwitu regionu i czasu tragicznych wydarzeń przypominają zabytki architektury i budownictwa oraz obiekty historyczne, których na danym obszarze zachowało się dość dużo. W gminach można oglądać pałace, parki, dominują zabytki sakralne: kościoły, kapliczki. Na obszarze LGD żywa jest tradycja ludowa: działają zespoły ludowe (seniorów i młodzieży szkolnej), koła gospodyń wiejskich. Licznie odbywają się jarmarki ludowe, w ramach których kultywowane są rodzime tradycje: muzyczne, artystyczne, kulinarne.

Obszar LGD „Razem dla Radomki” może poszczycić się także ciekawymi związkami z postaciami sławnych ludzi. Występuje tu element grunwaldzki związany z rycerzem Mikołajem Powalą z Taczowa (gmina Zakrzew). Z rodu Łabędziów, którzy w dobie renesansu wzniesli dwór w Żukowie (gmina Wieniawa) pochodził Mszczuj ze Skrzynna, który jak głosi legenda, zabił Ulricha von Jungingena, wielkiego mistrza krzyżackiego w bitwie pod Grunwaldem. W gminie Zakrzew tworzone jest Muzeum Etośu Rycerskiego. Przysucha to z kolei rodzinne miasto Oskara Kolberga. W mieście tym powstało muzeum jego imienia, a stałym elementem ekspozycji jest wystawa "Oskar Kolberg - etnograf, folklorysta, kompozytor - (1814 -1890)". Rokrocznie odbywają się imprezy związane z jego postacią: „Dni Kolbergowskie”. Z historią Przytyka związana jest postać jednego z najśłynniejszych polskich poetów Jana Kochanowskiego, który w 1570 roku poślubił Dorotę Podlódowską z Przytyka. W Przytyku organizowana jest cykliczna impreza „Kochanowski Przystanek Wesele” Sama miejscowość Przytyk historycznie leżała na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych: Traktu Królewskiego, zwanego też Traktem Mazowieckim (Warszawa - Kraków) z Traktem Wielkopolskim (Lublin - Poznań). Skrzyżowanie to było zwane Środkiem lub Pępkiem Europy. Do dziś zachowała się studnia symbolizująca to miejsce. W okolicach Jedlińska (sołectwo Wsola) mieszkała rodzina Gombrowiczów. To tu Witold Gombrowicz pracował nad jedną ze swoich najważniejszych powieści – „Ferdynand”. Tu także działa aktywnie Muzeum im. Witolda Gombrowicza organizujące wiele ciekawych artystycznie wydarzeń, zaliczyć które można do tzw. „kultury wysokiej”. Do dziś w Jedlińsku kultywowany jest obrzęd ludowy tzw. ścięcie śmierci, wywodzący się z 1778 r., odbywający się corocznie w ostatni wtorek przed Wielkim Postem, która przyciąga w ostatni dzień karnawału turystów i aktywizuje mieszkańców do uczestniczenia w życiu kulturalnym gminy. Z Przysuchą związana jest także historia osadnictwa żydowskiego, które rozwijało na tych terenach w sposób dynamiczny już od początku XVIII w. Na przełomie XVIII i XIX w. Przysucha stała się głównym ośrodkiem chasydyzmu. Z tym żydowskim ruchem religijnym o charakterze mistycznym jest związana postać Jakowa Icchaka Rabinowicza (Świętego Żyda). Pozostałością po tym okresie jest synagoga uznana za najokazalszy dom modlitewny Żydów w subregionie. W Przytyku zaś osadnictwo żydowskie rozwijało się od XVII w. Na początku XX w. Żydzi stanowili ponad 80% ogółu mieszkańców Przytyka. 9 marca 1936 r. doszło do starć ulicznych zwanych pogromem Żydów. W czasie II wojny światowej Niemcy wysiedlili około 2 700 Żydów do gett w Szydłowcu i Przysusze. W dzielnicy Piaski mieści się cmentarz żydowski, na którym zachowało się jeszcze kilka płyt nagrobnych. To jedyny ślad po licznej tutaj przed II wojną światową mniejszości żydowskiej.

Opisane postacie i wydarzenia o randze historycznej wpłynęły na wygląd kalendarza imprez gminnych nie ograniczonego jedynie do imprez dożynkowych i festynów rodzinnych. Przyciągają nie tylko samych mieszkańców ale i turystów. Teren gmin zamieszkiwali niegdyś przedstawiciele różnych narodowości i religii. Dziś świadectwem tej wielokulturowości są cmentarze i nagrobki. Żyjąca tu szlachta mazowiecka pozostawiła po sobie wyraźny ślad historyczny. Bogata historia i jej materialne dziedzictwo skupione na obszarze LGD dają szansę na wspieranie rozwoju gospodarczego związanego z szeroko rozumianym czasem wolny i turystyką, wykorzystującego zasoby przyrodnicze i kulturowe obszaru. Mogą to być przedsięwzięcia jednoosobowe w zakresie podnoszenia atrakcyjności

obszaru – w charakterze świadczenia usług około-turystycznych i uzupełniające dla usług świadczonych przez już działające podmioty gospodarcze.

IV.2 OKREŚLENIE GRUP DOCELOWYCH

IV.2.1 DEMOGRAFIA

Jako całość obszar pozostaje też dość spójny i stabilny demograficznie. Wzrost liczby mieszkańców obserwowany jest w trzech gminach– jest to efekt napływu mieszkańców aglomeracji miejskiej (Radomia) pozostającej w bezpośrednim sąsiedztwie tych gmin. W gminach najbardziej oddalonych od miasta Radomia w ostatnich latach nastąpiło kilkuprocentowe zmniejszenie populacji.

Tabela nr 23: migracje na obszarze LSR

Gmina	2016	2020	2021
Jedlińsk	44	59	12
Przytyk	-12	-11	-9
Przysucha	-64	-47	-20
Wieniawa	9	-14	-27
Wolanów	9	-14	10
Zakrzew	32	58	165
Razem	18	31	131

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Obszar objęty opracowaniem obejmuje 5 gmin wiejskich i 1 gminę wiejsko-miejską Przysuchę, gdzie odnotowuje się największy odpływ ludności, który jak widać w 2021 r. znacznie wyhamował, niestety co niepokojące tak samo znacznie wzrósł w gminie Wieniawa, są to gminy najbardziej oddalone od miasta Radomia.

Jak widać z powyższego zestawienia saldo migracji na obszarze jest nieznacznie ujemne – zjawisko to wystąpiło na obszarze 3 gmin (poza pandemicznym 2020 r., gdzie saldo ujemne występuje w 4 gminach obszaru LSR). Wzrost zanotowano w Gminach Jedlińsk, Wolanów i Zakrzew - za sprawą przepływu mieszkańców Radomia (najgęściej zaludnionego miasta na południu województwa mazowieckiego) do osiedli podmiejskich / wsi w gminach wiejskich, które dysponują najbardziej rozbudowaną infrastrukturą komunalną. Ponadto miejscowości podmiejskie są dobrze skomunikowane z miastem powiatowym Radom, co pozwala korzystać z jego infrastruktury. Pewne znaczenie dla procesów migracyjnych ma fakt, że najmniej ludne samorządy mają mniejsze budżety, a wskutek tego odpowiednio mniejsze możliwości zaspokajania potrzeb obywateli, w tym i tych rozwojowych.

Warto zapoznać się też ze współczynnikiem przyrostu naturalnego, czyli stosunkiem różnicy między liczbą urodzeń żywych i liczbą zgonów do liczby ludności, bo pokazuje on w inny sposób zjawiska demograficzne na obszarze objętym LSR.

Tabela nr 24: wskaźnik przyrostu naturalnego (w ‰)

Gmina	2016	2020	2021
Jedlińsk	0,19	-0,41	-2,06
Przytyk	-0,34	-0,42	-2,26
Przysucha	-0,26	-5,36	-5,67
Wieniawa	-0,17	-3,09	-3,91
Wolanów	0,32	-0,56	-2,68
Zakrzew	0,36	1,85	0

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Obecnie (2021 r.) wskaźnik przyrostu naturalnego w powiecie radomskim wynosi -4,08‰ (w 2016 wynosił 0,76‰), w powiecie przysuskim wynosi -8,14 ‰ (w 2016 wynosił -2,65 ‰), a w województwie mazowieckim - 3,54‰(w 2016 wynosił 0,45 ‰).

Jak widać z zestawienia najtrudniejsza sytuacja jest w Gminie i Mieście Przysucha, oraz w Gminie Wieniawa. W żadnej z gmin sytuacja nie uległa poprawie, wszędzie tendencja jest spadkowa, nawet w gminach w których notuje się wzrost liczby mieszkańców. Spadek przyrostu naturalnego w gminach nie odbiega od stanu w powiatach i województwie.

Struktura mieszkańców obszaru objętego LSR wg płci pozostaje stabilna od lat. Różni się ona nieco (na korzyść mężczyzn) od średniej wojewódzkiej, która przedstawia się następująco: 47,88% mężczyźni, 52,12% kobiety.

Tabela nr 25: struktura ludności wg płci (w ‰)

Gmina	2016	2021
Jedlińsk	Mężczyźni	50,32
	Kobiety	49,68
Przytyk	Mężczyźni	50,43
	Kobiety	49,57
Przysucha	Mężczyźni	48,45

	Kobiety	51,55	Kobiety	51,49
Wieniawa	Mężczyźni	49,97	Mężczyźni	49,97
	Kobiety	50,03	Kobiety	50,03
Wolanów	Mężczyźni	49,96	Mężczyźni	50,30
	Kobiety	50,04	Kobiety	49,70
Zakrzew	Mężczyźni	50,18	Mężczyźni	49,89
	Kobiety	49,82	Kobiety	50,11

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Pod względem wieku struktura społeczności obszaru objętego LSR ulega powolnym, ale stałym zmianom. Tak jak na obszarze województwa i kraju spada odsetek ludzi młodych, a rośnie liczba seniorów, zarówno pośród kobiet jak i mężczyzn.

Dla województwa mazowieckiego odsetek ludzi młodych wynosi 26,05%, a osób starszych 24,46%, dla powiatu radomskiego wynosi odpowiednio: młodzi- 29,17%, seniorzy- 22,37% natomiast dla powiatu przysuskiego wynosi: młodzi- 26,10% i seniorzy- 27,21%.

Tabela nr26: struktura ludności wg grup wiekowych (w %)

Gmina	2016		2021	
Jedlińsk	0-24	31,34	0-24	31,36
	25-59	49,46	25-59	48,58
	60 i więcej	17,80	60 i więcej	20,06
Przytyk	0-24	32,41	0-24	31,13
	25-59	80,73	25-59	47,08
	60 i więcej	19,27	60 i więcej	21,79
Przysucha	0-24	24,95	0-24	23,09
	25-59	50,24	25-59	46,48
	60 i więcej	24,81	60 i więcej	30,43
Wieniawa	0-24	28,94	0-24	28,13
	25-59	49,49	25-59	47,43
	60 i więcej	21,76	60 i więcej	24,48
Wolanów	0-24	33,70	0-24	31,07
	25-59	50,37	25-59	49,40
	60 i więcej	16,93	60 i więcej	19,53
Zakrzew	0-24	33,45	0-24	32,40
	25-59	50,21	25-59	49,33
	60 i więcej	16,35	60 i więcej	18,27

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Jak widać wartości liczbowe tego wskaźnika nie odbiegają w sposób istotny o średniej powiatowej i regionalnej poza gminą Przysucha gdzie odsetek seniorów wzrósł najbardziej i jest wyższy zarówno od średniej wojewódzkiej jak i powiatowej, a najmniej w gminie Zakrzew. Natomiast grupa ludzi młodych najbardziej zmalała także w gminie Przysucha, a najmniej w gminie Wieniawa. Jednakże różnice między gminami obszaru są niewielkie, ale tendencja jest stała i wyraźna.

Zjawisko to pociąga za sobą poważne konsekwencje dla wielu obszarów życia społecznego. Równie ważne konsekwencje niesie wzrost udziału osób w wieku nieprodukcyjnym.

Tabela nr 27: ludność w wieku nieprodukcyjnym (w %) (i liczbach bezwzględnych)

Gmina	2016	2020	2021
Jedlińsk	36,37 (5354)	39,81 (5791)	39,83 (5794)
Przytyk	37,95 (2748)	40,24 (2864)	40,36 (2858)
Przysucha	37,11 (4594)	41,76 (4674)	42,74 (4751)
Wieniawa	37,68 (2018)	40,38 (2093)	40,89 (2093)
Wolanów	34,44 (3248)	38,58 (3459)	38,78 (3477)
Zakrzew	36,08 (4304)	38,97 (5267)	39,38 (5392)
Razem	36,68 (22266)	39,90 (24148)	40,58 (24365)

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Wskaźnik ten niezmiennie rośnie na całym obszarze objętym LSR, ale najmniej zmienił się w Gminie Przytyk, a najbardziej w Gminie Przysucha. Obecnie (2021) wskaźnik ten w powiecie radomskim wynosi 40,28%, w powiecie przysuskim wynosi 41,80%, a w województwie mazowieckim 41,03%.

Rosnąca populacja ludzi znajdujących się w szczególnej sytuacji ze względu na wiek wymaga pewnej analizy. Badania ankietowe prowadzone w trakcie spotkań informacyjnych i wywiadów grupowych wyraźnie wskazują, że grupą najbardziej wymagającą wsparcia są seniorzy.

Najpierw o młodych. Spadająca liczba mieszkańców obszaru objętego LSR, tak jak i na większości obszarów wiejskich województwa oraz kraju dokonuje się za sprawą naturalnych procesów demograficznych, ale także opuszczania wsi przez ludzi młodych. Młodzi ludzie porzucają swe rodzinne strony z wielu powodów. Jak pokazuje wywiad fokusowy, generalnie nie znajdują oni na obszarach wiejskich zadowalającej infrastruktury, nawet w tak

prozaicznych sprawach jak dostępność sklepów, restauracji i pubów. Narzekają także na trudności w przemieszczaniu, zwłaszcza w obrębie gminy. Jako istotny problem wskazują zły stan infrastruktury drogowej, w tym brak chodników czy ich niedostateczne oświetlenie. Mówią też o nieadekwatnym do oczekiwań stanie i estetyce miejsc publicznych, zwłaszcza w centrach miejscowości. Młodzi potrzebują też dostosowanej do ich oczekiwań infrastruktury i oferty spędzania czasu wolnego. Tu najczęściej wymieniane są boiska do piłki nożnej i siatkówki oraz siłownie terenowe. Ograniczone finansowe i organizacyjne możliwości instytucji publicznych (komercyjnych jest naprawdę niewiele) powodują, że trudno im zaspokoić zróżnicowane potrzeby. Mankamentem jest też czasami przepływ informacji pomiędzy zainteresowanymi stronami, tj. instytucjami i potencjalnymi odbiorcami, zarówno co do wyboru form działań kulturalnych czy rekreacyjnych jak i co do terminów ich organizacji.

Przedmiotem analizy na potrzeby LSR nie było badanie gotowości ludzi młodych do spędzenia reszty życia na obszarze wiejskim lub warunków takiego pozostania, ale ze spotkań i ankiet można wywieść ogólny wniosek, że ludzie młodzi nie postrzegają swego obecnego miejsca jako szczególnie atrakcyjne. Z drugiej jednak strony zauważają pewne plusy życia „na prowincji”, ot choćby wolniejsze tempo życia lub bliższy kontakt z naturą.

Nie wszystkie oczekiwania można spełnić poprzez operacje w ramach LSR, czego przykładem może być infrastruktura drogowa. Jednakże wsłuchanie się głos młodych i oddanie do ich dyspozycji części środków na wskazane przez nich cele (zarówno infrastrukturalne jak i miękkie) może wpłynąć na poprawę dobrostanu ich życia, a w konsekwencji na ograniczenie lub spowolnienie procesu wyludniania się obszarów wiejskich.

Seniorzy, co zupełnie naturalne, nie planują na ogół zmiany miejsca zamieszkania, ale postrzegają je w niektórych elementach podobnie jak ludzie młodzi. Na ogół dobrze czują się w swoich miejscowościach, odczuwają dumę z bogatej i ciekawej historii, czują się związani ze społecznością, wysoko oceniają władze samorządowe i podejmowane przez nie działania. Seniorzy szukają okazji do podniesienia poziomu wiedzy, zwłaszcza w zakresie nowych technologii, a także rozszerzenia palety ofert atrakcyjnego spędzania czasu wolnego. Ankiety pokazały, że seniorzy są grupą, która w pierwszej kolejności powinna otrzymać wsparcie w ramach LSR. Zauważono, że dużym oczekiwaniem ze strony seniorów jest zaspokojenie oferty kulturalnej zwłaszcza tej związanej z zachowaniem i upowszechnianiem dziedzictwa lokalnego, w tym również kulinarnego.

Analizując katalog oczekiwań ludzi starszych zauważa się, że w pewnym stopniu można go zaspokoić poprzez operacje ujęte w LSR, a przez to sprawić, że jesień ich życia będzie bardziej komfortowa, a dla pewnej części nawet bardziej kolorowa. Także i w tym wypadku można ze spokojem zadedykować tej grupie pewne działania, mając pewność, że przekazane im środki zostaną wykorzystane efektywnie.

IV.2.2 RYNEK PRACY

Sytuacja na rynku pracy na obszarze objętym LSR od kilku lat ulegała stałej poprawie, z wyjątkiem pandemicznego 2020 r..

Tabela nr 28: stopa bezrobocia w % w ostatnich latach

Obszar	31.12.2016	31.12.2020	31.12.2021
Polska	8,3	6,2	5,4
województwo mazowieckie	7,2	5,2	4,6
powiat radomski	22,5	17,7	15,4
powiat przysuski	21,9	17,1	15,3

Źródło: sprawozdanie z działalności PUP w Radomiu i Przysusze za 2016, 2020 i 2021, dane własne.

Stopa bezrobocia zarówno w powiecie radomskim jak i przysuskim była i jest znacząco wyższa zarówno od średniej wojewódzkiej, jak i średniej krajowej.

Tabela nr 29: liczba bezrobotnych (na koniec roku)

Gmina	2016	2020	2021
Jedlińsk	918	728	607
Przytyk	747	494	451
Przysucha	1083	822	719
Wieniawa	639	478	417
Wolanów	741	538	420
Zakrzew	886	749	593
Razem	5014	3809	3207

Źródło: bank danych lokalnych GUS

W ostatnim roku bezwzględna liczba bezrobotnych spadła we wszystkich gminach obszaru. Największy spadek zanotowano w gminie Zakrzew.

Jak pokazują dane zgromadzone na podstawie raportu Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu i Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze za 2021 r na obszarze gmin objętych LSR „Razem dla Radomki” ponad 90% osób bezrobotnych to mieszkańcy wsi, pozostałe niecałe 10% stanowią mieszkańcy miasta Przysucha. Pomimo spadku liczba osób bezrobotnych w tej grupie jest główną cechą rynku pracy obszaru LSR, ponieważ mieszkańcy wsi są dominującą grupą zamieszkującą obszar. Spośród osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy spada liczba bezrobotnych kobiet, oraz osób do 25 roku życia. Natomiast wzrasta liczba osób powyżej 50 roku życia, oraz długotrwale bezrobotnych.

Tabela nr 30: wybrane kategorie bezrobotnych na obszarze gmin LSR

Kategoria	Liczba 31.12.2020	Udział %	Liczba 31.12.2021	Udział %
Bezrobotni ogółem	3809	100,0	3207	100,0
w tym:				
Zamieszkali na wsi	3453	90,65	2895	90,27
Do 25 roku życia	560	14,70	408	12,72
Kobiety	2036	53,45	1571	48,99
Powyżej 50 roku życia	860	22,58	755	23,54
Długotrwale bezrobotni	2314	60,75	2055	64,08

Źródło: sprawozdanie z działalności PUP w Radomiu za 2020 i 2021, sprawozdanie z działalności PUP w Przysusze - dane własne

Z powyższego zestawienia wynika, że choć bezwzględna liczba bezrobotnych w gminach położonych na obszarze LSR znajdujących się w szczególnej sytuacji spadła to ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wzrósł w odniesieniu do połowy kategorii.

W 2021 r. w powiecie radomskim wyłączono z ewidencji bezrobotnych 9426 osób (odpowiednio w 2020 r. - 7875 osób), przy czym w 5347 wypadków przyczyną było podjęcie pracy, a w 6,6% dobrowolna rezygnacja ze statusu osoby bezrobotnej, natomiast 19,6% niepotwierdzenie gotowości do pracy. Natomiast w powiecie przysuskim wyłączono z ewidencji bezrobotnych 3132 osoby (odpowiednio w 2020 r. - 3175 osób), przy czym w 62,10% wypadków przyczyną było podjęcie pracy, a w 3,73% dobrowolna rezygnacja ze statusu osoby bezrobotnej, natomiast 7,75% niepotwierdzenie gotowości do pracy.

Pod względem poziomu wykształcenia najlepiej na rynku pracy na koniec 2021 r. odnajdują się osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, stanowią oni 20% ogółu bezrobotnych w powiatach radomskim i przysuskim, a w najgorszej osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym - 55,90%.

Tabela nr 31: barometr zawodów 2023 prognoza powiat radomski, powiat przysuski (deficyt poszukujących pracy)

Zawody deficytowe	Zawody nadwyżkowe
Zawody medyczne i okołomedyczne	Pracownicy administracyjni i biurowi
Nauczyciele przedmiotów zawodowych i praktycznej nauki zawodu	Pracownicy biur obsługi turystycznej
Zawody budowlane	Technicy mechanicy
Kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych	Fryzjerzy
Krawcy i pracownicy produkcji odzieży	Ekonomiści
Opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej	-
Mechanicy pojazdów samochodowych	-
Specjaliści elektroniki, automatyki i robotyki	-

Źródło: <https://radom.praca.gov.pl/barometr-zawodow>; <https://barometr-zawodow.pl/#>

Tabela pokazuje, że zawody deficytowe to zawody specjalistyczne, których w prosty sposób nie można zastąpić.

Tabela nr 32: zgłoszone wolne miejsca pracy wg grup zawodowych (w 2021 r.)

Zawody i specjalności	Liczba miejsc
Sprzedawca	345
Pomocniczy pracownik budowlany	111
Kucharz	92
Fryzjer	88
Mechanik pojazdów samochodowych	85
Technik informatyk	59
Robotnik gospodarczy	58
Technik prac biurowych	56
Szwaczka	56
Robotnik placowy	53

Źródło: radom.praca.gov.pl, przysucha.praca.gov.pl

Zaskakujące jest w czterech przypadkach zestawienie deficytowych zawodów ze zgłoszonymi wolnymi miejscami pracy. Paradoks ten jest obserwowany od dłuższego czasu. Nie ma jednoznacznego i udokumentowanego wyjaśnienia zjawiska. Można domyślać się, że przyczyną mogą być stosunkowo niskie kompetencje osobiste i kwalifikacje, powodujące, że pewna grupa osób po krótkim okresie zatrudnienia powraca jako klientela urzędu pracy lub pomocy społecznej. Stanowisko to artykułują głównie przedsiębiorcy.

Te informacje nie dają wyraźnego sygnału, dla wskazania branż ze szczególnym potencjałem rozwojowym. Położenie gmin przy szlakach komunikacyjnych, oraz pobliska aglomeracja radomska, powodują, że niezmiernie trudno prognozować z jakich branż firmy rozpoczną działalność na obszarze objętym LSR. Problem z tym mają nie tylko lokalne grupy działania, ale samorządy oraz inne instytucje publiczne. Historia ostatnich lat pokazała, że firmy z różnych branż potrzebują i wysoko specjalizowanych specjalistów, i pracowników o niskich kwalifikacjach (ale o odpowiedniej kulturze pracy). W chwili obecnej i jedni drudzy są usilnie poszukiwani,

Od kilku lat na rynek pracy powiatów wpływają też cudzoziemcy. W 2021 r. z terenu powiatu radomskiego i przysuskiego zarejestrowano odpowiednio 9373 i 693 oświadczenia o powierzeniu pracy. Dominują pośród nich obywatele Ukrainy, a w mniejszym stopniu Białorusi, Mołdawii i Gruzji. Zatrudniani są na krótkie okresy i do prac sezonowych. Większość obcokrajowców pracuje na stanowiskach: pracownika rolnika, zbieracza owoców, pracownika fizycznego, a dominującą branżą była produkcja pozostałych wyrobów z drewna, korka, słomy i materiałów używanych do wyplatania. Wynika to z faktu, że pracodawcy chcą zatrudniać cudzoziemców głównie na stanowiskach robotniczych, produkcyjnych, oraz związanych z pracami nie wymagającymi wysokich kwalifikacji. Bardzo rzadko zdarza się składanie dokumentów na pracowników wysokokwalifikowanych.

Powyższe zestawienia wykazują, że choć sytuacja na rynku pracy nie jest zła, zwłaszcza gdy ma się jeszcze w pamięci dramatyczne pod tym względem lata dziewięćdziesiąte XX w., to stopa bezrobocia pozostaje ciągle powyżej średniej wojewódzkiej i krajowej, co musi być brane pod uwagę podczas wytyczania konkretnych celów działania i przypisanych im wartości liczbowych wskaźników, a w konsekwencji także wysokości środków finansowych.

Problemem pozostaje także przewaga liczby osób po 50 roku życia, i długotrwale bezrobotnych pośród zarejestrowanych bezrobotnych. O ile ludzie młodzi mają coraz większe szanse na znalezienie zatrudnienia, o tyle rośnie udział osób bezrobotnych po 50-tym roku życia. Tak więc i osoby długotrwale bezrobotne i osoby starsze powinny uzyskać preferencje w obszarze tworzenia nowych miejsc pracy. Wykazane zawody deficytowe pożądane na rynku pracy to zawody z obszaru usług i produkcji, które także powinny być potraktowane w preferencyjny sposób.

IV.2.3 POMOC SPOŁECZNA

Lokalna Strategia Rozwoju w istotnej części jest nastawiona na potrzeby najsłabszych członków lokalnej społeczności. Ważnym zadaniem jest wskazanie grup osób, które się w niej znajdują. Wyznacznikiem zamożności obszaru jest ilość osób, które potrzebują wsparcia instytucji publicznych.

Tabela nr 33: udział osób korzystających ze świadczeń społecznych (%)

Gmina	2016	2021
Jedlińsk	6,85	3,68
Przytyk	9,53	2,98
Przysucha	4,79	2,28
Wieniawa	10,25	4,41
Wolanów	8,08	3,14
Zakrzew	8,16	2,49

Źródło: bank danych lokalnych GUS

We wszystkich gminach objętych diagnozą zmniejszył się odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, a najbardziej, bo o prawie 66% w Gminie Przytyk

Ciągle niezaspokojenie jakiejś potrzeby biologicznej bądź psychologicznej, czyli deprywacja jest jednym ze źródeł stresu. Powoduje ona ciągle poczucie dyskomfortu.

Tabela: wskaźnik deprywacji lokalnej (%)

Gmina/ obszar	2016	2021
Jedlińsk	6,2	3,7
Przytyk	5,9	3,0
Przysucha	4,4	2,3
Wieniawa	9,6	4,4
Wolanów	6,9	3,1
Zakrzew	7,2	2,5

Źródło: ocena zasobów pomocy społecznej 2021

W ostatnich latach zanotowano spadek ilości osób korzystających z pomocy społecznej, co uwidacznia wskaźnik deprivacji lokalnej, i warto zauważyć, dzięki istotnej poprawie sytuacji w ostatnich latach, jest on na obszarze LGD niższy niż średnia dla powiatu radomskiego 3,6 czy powiatu przysuskiego 4,3.

Jednakże konsultacje społeczne z mieszkańcami pokazały, że problemy seniorów nie znikają. Diagnozę tą potwierdziły też konsultacje z przedstawicielami instytucji publicznych jak i organizacji pozarządowych zajmujących się szerokokorozumianym obszarem pomocy społecznej.

Wskazywano, że ludzie starsi borykają się z powszechnymi, ale przez to nie mniej bolesnymi, problemami takimi jak: samotność, czy wykluczenie a z drugiej strony stosunkowo niskie kompetencje w wykorzystaniu nowych, zwłaszcza internetowych technologii. Bardzo chętnie widzieliby zajęcia, które będą ich integrować, uczyć nowych umiejętności, ważna byłaby też oferta spędzania wolnego czasu. Dlatego ważnym zadaniem będzie przybliżenie i rozszerzenie wsparcia społecznego dla tej grupy do ich miejsca zamieszkania, w ramach działań LGD, jej beneficjentów i partnerów.

IV.2.4 INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Placówki oświatowe i opiekuńcze

Infrastruktura społeczna ma olbrzymie znaczenie dla funkcjonowania wspólnot lokalnych, bo korzystają z niej w zasadzie wszyscy mieszkańcy, niezależnie od wieku, płci czy statusu zawodowego. Jej dostępność i sposób funkcjonowania w znacznym stopniu decyduje o standardzie życia.

Tabela nr 34: placówki oświatowe i opiekuńcze

Gmina	Żłobki/Kluby malucha		Przedszkola		Szkoły podstawowe	
	2017	2021	2017	2021	2017	2021
Jedlińsk	0	1	10	10	7	7
Przytyk	0	0	3	3	3	3
Przysucha	0	4	8	7	6	4
Wieniawa	0	0	3	3	3	3
Wolanów	0	0	6	6	4	4
Zakrzew	0	0	8	8	7	6
Razem	0	5	37	36	30	27

Źródło: bank danych lokalnych GUS/ Vademecum Samorządowca

Powyższa tabela wskazuje, że wzrosła jedynie liczba miejsc zajmujących się najmłodszymi, a w pozostałych kategoriach zmiany są nieznaczne. To nie dowodzi braku dbałości władz samorządowych o rozwój sieci szkół, a wynika z tendencji demograficznych, czyli malejącej liczby mieszkańców w wieku szkolnym. Władze samorządowe gmin raczej borykają się z kosztami ich utrzymania, a inwestycje koncentrują na poprawie standardu wyposażenia i modernizacji obiektów. Niezmienna pozostaje także liczba szkół ponadpodstawowych, a ściślej liczba placówek. Zmianie, odpowiednio do potrzeb ulega ich struktura, czyli poziom kształcenia (szkoły branżowe lub licea lub technika) oraz profile kształcenia. Także i w tym przypadku samorząd powiatowy dąży do poprawy warunków kształcenia i racjonalizacji kosztów, m.in. poprzez inwestycje termomodernizacyjne.

Współczynnik skolaryzacji czyli, relacja liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia, niezależnie od wieku, do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania pozostaje stabilny. Zarówno zauważalne pogorszenie, jak i poprawę wskaźnika zanotowano (odpowiednio) w dwóch gminach obszaru. Jednakże przyczyną takiego stanu może nie być spadek zainteresowania zdobywaniem wiedzy, raczej należy wiązać ten proces ze zmianą struktury wiekowej.

Tabela nr 35: współczynnik skolaryzacji

Gmina	Współczynnik skolaryzacji brutto (%) szkoły podstawowe	
	2016	2021
Jedlińsk	84,22	80,68
Przytyk	85,82	91,15
Przysucha	105,16	104,33
Wieniawa	89,83	88,89
Wolanów	89,26	89,26
Zakrzew	79,14	82,82

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Mimo stosunkowo niewielkiej liczby placówek oświatowych na obszarze LGD kształcących na poziomie ponad podstawowym, dostęp mieszkańców obszaru LGD do różnych form kształcenia jest dobry. W Przysusze, która graniczy z gminą Wieniawa prowadzone są 3 placówki publiczne (2 zespoły szkół i 1 liceum ogólnokształcące). Natomiast pozostałe gminy położone są w sąsiedztwie miasta Radomia gdzie jest dostęp do szerokiej oferty edukacyjnej na różnych poziomach kształcenia.

Na obszarze LSR są 2 Domy Pomocy Społecznej, z których 1 jest prowadzona przez samorząd powiatowy, a 1 przez fundację, dysponują aktualnie łącznie 189 miejscami, obydwie znajdują się w gminie Jedlińsk. W pozostałych gminach niema placówek całodobowych.

Tabela nr 36: instytucjonalna pomoc społeczna 2022 r.

Gmina	Nazwa placówki	Rodzaj	Ilość miejsc
Jedlińsk	Dom pomocy społecznej w Jedlance	dom dla osób starszych i przewlekle psychicznie chorych	140
	Dom pomocy społecznej we Wsoli	dla osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych	49

Źródło: www.gov.pl Rejestr Domów Pomocy Społecznej Województwa Mazowieckiego

Na terenie LSR funkcjonują ośrodki wsparcia dziennego, które udzielają pomocy w formie codziennej opieki osobom potrzebującym takiego wsparcia, które nie wymagają pobytu w domu opieki społecznej. Ośrodki te są w każdej gminie (z wyłączeniem gminy Przytyk) i łącznie dysponują 150 miejscami.

Tabela nr 37: dzienne ośrodki wsparcia 2022 r.

Gmina	Ilość	Ilość miejsc
Jedlińsk	1	35
Przytyk	0	0
Przysucha	1	35
Wieniawa	2	40
Wolanów	1	20
Zakrzew	1	20

Źródło: dane własne LGD

Istotnym wyznacznikiem poziomu życia jest dostęp do publicznej służby zdrowia. Ich liczba jest odpowiednia do liczby mieszkańców. Natomiast na ogół poniżej oczekiwań pozostaje liczba dostępnych lekarzy specjalistów oraz nadmiernie długi okres oczekiwania na ich porady.

Tabela nr 38: placówki ochrony zdrowia - przychodnie

Gmina	2017	2021
Jedlińsk	3	4
Przytyk	2	4
Przysucha	6	6
Wieniawa	2	2
Wolanów	2	2
Zakrzew	4	4

Źródło: GUS, *Vademecum Samorządowca*

Istotne zmiany w modelu funkcjonowania, także podstawowej opieki zdrowotnej, przyniosła pandemia. Wiele placówek rozpoczęło i kontynuuje udzielanie porad telefonicznych, co z jednej strony ułatwia kontakt z lekarzem, a drugiej strony wywołuje obawy, zwłaszcza starszych mieszkańców, co do trafności diagnozy i skuteczności tak ustalonej terapii. Innym problemem jest niechęć ludzi starszych do korzystania z nowych technologii. Elektroniczne recepty i skierowania, indywidualne konto pacjenta, na którym możemy sprawdzić zapisane leki, historię choroby czy wynik testu na koronawirusa, bankowość elektroniczna, szereg aplikacji na urządzenia mobilne dotyczących niemal każdej dziedziny życia, które na ogół ułatwiają nam życie, często budzą strach wśród osób starszych.

We wszystkich gminach działają biblioteki (które są obowiązkowym zadaniem własnym samorządów gminnych), a w 5 ośrodki kultury. W ostatni okresie w gminach Przytyk, Wolanów i Wieniawa dokonano połączenia tych placówek, co powinno przyczynić się do zwiększenia efektywności ich działań, co ważne w trudnym czasie, jaki nadchodzi. Jak zapewniają ich kierownicy są one otwarte i gotowe, przy pewnym wsparciu, do wprowadzania swoich działalności na większą niż dotąd skalę w tym z wykorzystaniem metod innowacyjnych.

Tabela nr 39: placówki/obiekty kulturalne

Gmina	GOK/GCK	Biblioteka	Inne (w tym świetlice, altany)
Jedlińsk	1	1	6
Przytyk	1	1	5
Przysucha	1	7	15
Wieniawa	1	3	7
Wolanów	1	2	6
Zakrzew	0	4	7

Źródło: dane własne LGD

W życiu społeczności wiejskich szczególnie miejsca zajmują świetlice, które pełnią różnorodne funkcje. Tam, gdzie nie ma świetlicy mieszkańcy starają się by była choć altana, gdzie społeczność lokalna mogłaby się spotkać. Obywają się w nich oficjalne zebrania wiejskie, ale także imprezy kulturalne i warsztaty, a także imprezy rodzinne. W dość zgodnej ocenie i samorządów i mieszkańców ich liczba jest zbyt mała w stosunku do oczekiwań a standard i wyposażenie części z nich mogłyby ulec poprawie. Problemem od lat jest brak wspólnej przestrzeni do działań aktywizujących mieszkańców wszystkich gmin. Potwierdzają to po raz kolejny opinie zebrane w trakcie konsultacji.

Tabela nr 40: placówki/obiekty sportowe i rekreacyjne 2022 r.

Gmina	Hale sportowe (w tym szkolne)	Stadiony/boiska (w tym szkolne)	Inne (siłownie plenerowe, itp.)
Jedlińsk	5	6	17
Przytyk	4	8	12
Przysucha	3	10	16
Wieniawa	1	3	12
Wolanów	3	4	16
Zakrzew	4	5	25

Źródło: dane własne LGD

W ramach LSR konieczne jest wskazanie najbardziej potrzebnych, ale równocześnie najbardziej efektywnych, obszarów wsparcia lokalnych społeczności. W odniesieniu do niekomercyjnej infrastruktury publicznej najbardziej na czasie są działania inwestycyjne dotyczące m.in. miejsc spotkań i animacji społeczności lokalnych, budowy placów zabaw, siłowni zewnętrznych, altan, obiektów rekreacyjno-sportowych, świetlic czy obiektów małej infrastruktury kulturalnej.

IV.2.5 WARUNKI DLA ROZWOJU DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA

Największy wpływ na stan powietrza atmosferycznego w gminach na obszarze LGD ma komunikacja samochodowa oraz spalanie paliw w kotłowniach (lokalne kotłownie i paleniska domowe). Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń z sektora komunalno-bytowego, a w efekcie poprawa jakości powietrza może nastąpić poprzez działania edukacyjne skierowane do mieszkańców obszaru, a także poprzez montaż instalacji odnawialnych źródeł energii, którymi są niekopalne źródła energii obejmujące przede wszystkim energię wiatru, energię promieniowania słonecznego, energię geotermalną, energię wodną oraz energię otrzymaną z biomasy. Efektywność pracy instalacji wykorzystujących energię odnawialną uzależniona jest jednak od potencjału wykorzystania poszczególnych źródeł i uwarunkowań obszaru, na którym zostaną zlokalizowane. Obszar LGD leży w korzystnej strefie do rozwoju OZE. Najlepsze warunki panują dla rozwoju urządzeń wykorzystujących energię słoneczną. Usłonecznienie w ciągu roku (czyli liczba godzin z bezpośrednio widoczną tarczą słoneczną) wynosi na obszarze gmin LGD od około 1450 godzin do około 1 700 godzin i należy do wysokiego w Polsce. Oznacza to, że występuje tu potencjał w zakresie wykorzystania energii słonecznej na cele c.o. i c.w.u. Ponadto w ostatnich latach wzrosło zainteresowanie wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii oraz ich dostępność, co znajduje odzwierciedlenie zarówno w kryteriach dotyczących działalności gospodarczych, oraz projektach grantowych.

IV.2.6 TURYSTYKA I REKREACJA

Szlaki rowerowe. Na obszarze objętym LSR od lat prowadzone są prace nad rozwojem szlaków rowerowych. Niedawno z inicjatywy Związku Gmin „Radomka”, do którego należy obszar LGD, odnowione zostało oznakowanie istniejących szlaków rowerowych, które powstały w 2003 r. Obecne trasy w formie pętli przebiegają przez wszystkie gminy tj. Jedlińsk, Przytyk, Wieniawa, Przysucha, Wolanów i Zakrzew. Szlak o długości 125 km znajduje się na drogach o niskim natężeniu ruchu, a jednocześnie przebiega przez miejsca atrakcyjnie turystycznie dla poszczególnych gmin. Trasy są różnorodne tematycznie, tak aby każdy znalazł coś dla siebie interesującego.

Szlaki piesze: Przez obszar LGD po terenie gmin Przysucha i Wieniawa przebiegają odcinkowo dwa szlaki piesze. Szlak czerwony "PARTYZANCKI" im. mjr Henryka Dobrzańskiego. Szlak wiedzie przez tereny związane z działalnością Oddziału Wydzielonego WP majora Henryka Dobrzańskiego "HUBALA", upamiętniające martyrologię wsi polskiej oraz walki powstania styczniowego. Szlak zielony pieszy im. Ks. Jana Wiśniewskiego. Całość trasy wynosi 44,3 km, przebiega w większości przez tereny leśne, Trasa 2 – 3 dniowa. Pierwsza część szlaku (powiat przysuski) – od Przysuchy do Skłobów – biegnie lasami oraz polami łagodnych stoków Garbu Gielniowskiego, druga – bardziej lesista, niektóre widoki zbliżone są do beskidzkich. Nocleg może być w Toporni.

Trasy Nordic Walking. Nordic Walking Park na obszarze działania Stowarzyszenia LGD Razem dla Radomki to sześć parków wytyczonych na terenach Gmin: Jedlińsk, Przytyk, Przysucha, Wieniawa, Wolanów i Zakrzew. W skład każdego Parku wchodzi 3 trasy: oznakowana kolorem zielonym – najkrótsza ok. 5 km pętla; czerwona – pętla o szacunkowej długości 10 km i czarna – najdłuższa pętla o długości ok. 15 km. Wejścia na trasy

zlokalizowane są obiektach rekreacyjno-sportowych: orlikach, stadionach i na terenach zielonych. Trasy poprowadzone są chodnikami, drogami asfaltowymi i gruntowymi oraz leśnymi duktami. Na trasach zamontowano tablice zawierające propozycje ćwiczeń do samodzielnego wykonania, oraz punkty pomiaru tętna. Trasy posiadają punkty wspólne i na pewnych odcinkach pokrywają się. Umożliwia to dowolne wydłużanie lub skracanie przejść albo zmianę kierunku marszu. Łącznie długość sześciu Nordic Walking Parków wynosi ok. 180 km.

Na terenie LSR istnieje właściwie tylko jeden **szlak kajakowy po rzece Radomce**. Do jego zalet należy dobra dostępność i możliwość elastycznego doboru odcinków rzeki. Szlak kajakowy jest łatwy, malowniczy i bezpieczny. Rozpoczyna się tuż za zalewem Domaniowskim ale najbardziej krajobrazowy staje się w okolicach Jedlińska. Miłośnicy przyrody obserwować mogą zimorodki. Na wystających rzecznych kamieniach, kłodach i piaszczystych mieliznach można zaobserwować bawiące się wydry, pliszki siwe i żółte. Przy odrobinie szczęścia możemy obserwować bobry, piżmaki, krzyżówki, nurogęsi czy piskliwce. Na przyległych do rzeki łąkach często widywane są czarne i białe bociany przylatujące tu na żer.

Dużą atrakcją turystyczną obszaru LGD są **zbiorniki wodne** znajdujące się na jej terenie w gminach Przytyk i Wieniawa: „Zalew w Domaniowie” oraz zbiornik w Jagodnie. Oba obiekty wybudowane zostały w dolinach rzek. Szczególnie w okresie letnim, zbiorniki te przyciągają liczne grono turystów. W sąsiedztwie tych miejsc odbywają się również różnego rodzaju imprezy plenerowe tj. Powitanie lata, Rowerowy Złot Gwieździsty. Ponadto na rzece Radomce, w południowej części miasta Przysucha znajduje się Zalew Topornia. Akwen wziął swoją nazwę od kuźni, które wykuwały tutaj w czasie powstania listopadowego i styczniowego topory oraz inną oręż dla powstańców. Na wodzie znajdują się 2 wyspy, na które można przypląć kajakiem, łódką, rowerem wodnym (wszystko do wypożyczenia w miejscowych ośrodkach) albo wplaw. Akwen znajduje się w malowniczym otoczeniu leśnego rezerwatu Puszcza u źródeł Radomki – idealnego miejsca na jesienne grzybobranie. Zbiorniki stanowią idealne miejsce do wypoczynku, rekreacji, uprawiania sportów wodnych oraz wędkowania. Nad zalewem Topornia działają aż 4 ośrodki wypoczynkowe. Ponadto w Przysusze znajduje się kryta pływalnia wraz z kąpielnią i zapleczem gastronomicznym dostępna cały rok.

Ilość lasów na obszarze LSR nie jest imponująca, ale i ona może być wykorzystana z pożytkiem dla mieszkańców i turystów. Las to nie tylko miejsce pozyskiwania drewna (ostatnio bardzo intensywnego), nie tylko teren eksploatowany przez myśliwych i grzybiarzy. Lasy podmiejskie są ulubionym celem spacerowiczów, zwłaszcza "Skalki" – miejsce w lesie - w odległości około 1 km od budynku nadleśnictwa w Przysusze i miłośników rowerów.

Na infrastrukturę turystyczną obszaru składają się też 4 skategoryzowane **obiekty hotelowe**: jednogwiazdkowy Hotel Karo w Kleczkowie gm. Zakrzew, dwugwiazdkowy U Grubego gm. Jedlińsk, trzygwiazdkowy Maxima w gm. Wolanów i czterogwiazdkowy Pałac Domaniowski w gm. Wieniawa.

Warto pamiętać, że infrastruktura, potocznie określana jako turystyczna ma też drugą funkcję rekreacyjną. Wszystkie wyżej wymienione obiekty takie jak szlaki, kąpieliska, (z wyjątkiem obiektów noclegowych) służą zarówno turystom jak i mieszkańcom obszaru, a być może w odwrotnej kolejności. Bliska, łatwo dostępna i niekomercyjna infrastruktura turystyczno-rekreacyjna podnosi standard życia i sprzyja aktywnemu wypoczynkowi, co ma bardzo korzystny wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne mieszkańców.

Ważnym magnesem dla turystów są zabytki. Najbardziej znane i popularne są:

- dworek Dembińskich w Przysusze, który obecnie jest siedzibą Muzeum im. Oskara Kolberga, słynnego polskiego etnografa,
- Synagoga - w Przysusze, została wybudowana w latach 1764-1777. Murowany budynek synagogi wzniesiono w stylu barokowo-klasycystycznym. W latach 60-tych przeprowadzono renowację synagogi.
- Skrzyńsko – Sanktuarium Maryjne. W kościele pw. św. Wojciecha znajduje się obraz Matki Boskiej Staroskrzyńskiej (z I poł. XV w.), który stanowi zabytek o znaczeniu europejskim.
- Muzeum Witolda Gombrowicza mieści się w rezydencji pałacowej z roku 1914, wybudowanej w stylu klasycystycznym z elementami secesji przez łódzkich budowniczych.
- „Poliptyk Wieniawski” – wielkie dzieło Renesansu w skali europejskiej. Badania historyczne wykazały, że dzieło to zostało zamówione przez ks. St. Młodeckiego. Ukończono je w 1544 r., autor nie jest znany. Poliptyk składa się z trzech części i ilustruje legendę św. bp. Stanisława.
- Gruntownie odnowiony Pałac Domaniowski w Konarach jest jednym z najcenniejszych zabytków południowego Mazowsza, zlokalizowanym w ujmującej pięknem przyrody dorzeczu rzeki Radomki, bezpośrednio nad brzegami największego zbiornika wodnego w okolicy – Zalewu Domaniowskiego.

- Dwór Szydłowskich z XVIII w. - budynek pałacu stoi na stromej skarpie opadającej ku rzece Radomce przy trasie Radom - Łódź. Dwór położony w uroczym parku krajobrazowym
- Studnia na rynku. Legendarny "Pępek Europy" w Przytyku. Tu przecinały się: Trakt Królewski, zwany Traktem Mazowieckim (Warszawa - Kraków) z Traktem Wielkopolskim (Lublin - Poznań). Skrzyżowanie to było zwane Środkiem lub Pępkiem Europy (zachowała się do dzisiaj studnia symbolizująca to miejsce).
- Diorama obrazu „Bitwa Pod Grunwaldem” w Taczowie w gm. Zakrzew. Dzieło przedstawia tytułową bitwę pod Grunwaldem. Obraz został namalowany w 1910 roku przez Tadeusza Popiela i Zygmunta Rozwadowskiego w 500. rocznicę bitwy pod Grunwaldem o wymiarach 5x10m oparty jest na obrazie Jana Matejki pod tym samym tytułem.

To potencjał, który można i należy wykorzystywać dla rozwoju obszaru, choćby poprzez tworzenie powiązań z nimi obiektów mniej znanych i wydarzeń realizowanych w innych miejscach. Jest to szansa na budowanie powiązań pomiędzy już działającymi podmiotami a nowymi, mogącymi powstać oparciu o program Leader, w ramach lokalnej strategii.

Podobnie jak w innych częściach kraju po całym obszarze rozsiane są liczne kapliczki i krzyże przydrożne. Są także pojedyncze budowle, czasami relikty większych, które odpowiednio wyeksponowane, a także połączone z innymi mogą być cennym dowodem dziedzictwa lokalnego, a dobrze oznaczone, połączone w szlaki mogą stanowić atrakcję dla turystów, ale także zachętę dla mieszkańców do dłuższych spacerów lub krótkich wycieczek rowerowych.

W najatrakcyjniejszych turystycznie miejscach organizowane są duże i otwarte imprezy cykliczne. Najważniejsze z nich: Dni Kolbergowskie” w Przysusze, „Apetyt na Gombrowicza” we Wsoli, „Kochanowski. Przystanek Wesele”, czy „Ogólnopolskie Targi Papryki” w Przytyku, „Festiwal folkloru im. Stanisława Stępniaaka”. Atrakcją obszaru jest turystyka kulinarna, która jest smakowaniem potraw i produktów regionalnych, połączonym ze zwiedzaniem, poznawaniem historii i kultury danego miejsca. Turysta kulinarny to osoba ciekawa świata, dla której samo zwiedzanie nie jest wystarczająco satysfakcjonujące. Chce poznawać świat wszystkimi zmysłami, nie tylko wzrokiem, lecz także smakiem i węchem. Turystyka kulinarna jest stylem podróżowania – poznawania danego regionu za pomocą zmysłu smaku. LGD „Razem dla Radomki” podjęła działania wpisujące się w te trendy tworząc Szlak Kulinarny Doliny Radomki oraz dbając o promocję produktów tradycyjnych i lokalnych. Ten kierunek działań powinien zostać utrzymany w przyszłej perspektywie.

Turystyka nie jest szczególnie ważną dziedziną gospodarki na obszarze LSR. Tak jak w całym kraju także i na obszarze LSR, zanotowano spadek liczby turystów w stosunku do roku 2016. W oczywisty sposób najtrudniejszy był pandemiczny rok 2020. Ewenementem jest tu powiat przysuski, gdzie liczba turystów mało że nie spadła w roku pandemicznym, to wzrosła dwukrotnie w stosunku do roku 2016, a w roku 2021 nawet trzykrotnie. Dzieje się tak zapewne dzięki ośrodkowi wypoczynkowemu nad zalewem Topornia który oferuje ponad 240 całorocznych miejsc noclegowych z wyżywieniem, oraz pole namiotowe z pełnym węzłem sanitarnym. Nad zalewem czekają: kąpielisko strzeżone, wydzielony brodzik dla dzieci, dwie wypożyczalnie łódek, rowerów wodnych, kajaków i innego sprzętu pływającego. Dwie plaże, w tym hawajska z palmami i parasolami, 5 boisk do siatkówki plażowej, badmintonu, piłki nożnej, tenis stołowy, park linowy, place zabaw dla dzieci. Na środku małownicza wyspa. Możliwość wędkowania. Na terenie ośrodka zaplecze gastronomiczne do dyspozycji turystów. Z drugiej strony należy wziąć pod uwagę znacząco spadająca liczbę ludności gminy Przysucha.

Tabela nr 41: turyści korzystający z noclegów na 1000 mieszkańców (osoba)

Obszar	2016	2020	2021
powiat radomski	136,37	136,16	86,83
powiat przysuski	371,34	741,06	1193,25
województwa mazowieckie	1519,26	735,05	993,26
Polska	2066,11	1345,74	1645,08

Źródło: bank danych lokalnych GUS

Także i w tym wymiarze infrastruktura, zwłaszcza gastronomiczna, może być wykorzystywana przez mieszkańców obszaru podczas krótkich wypadów do ciekawych miejsc na obszarze objętym LSR. Rozwijająca się turystyka weekendowa, wzrost liczby mieszkańców gmin i bliskość dużego ośrodka miejskiego jakim jest Radom sprawia, że coraz większa liczba osób wypoczywa na obszarze gmin tworzących LGD „Razem dla Radomki”. Szczególnym powodzeniem cieszy się wypoczynek nad licznymi akwenami wodnymi (zbiorniki w Toporni, Domaniowie, Jagodnie), nad rzeką Radomką, czy też w wielu urokliwych zakątkach krajoznawczych. Zainteresowanie wypoczynkiem na wspomnianym terenie – powoduje również konieczność realizacji działań inwestycyjnych w zakresie budowy infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej i kulturowej, m.in. poprzez utworzenie miejsc wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców i turystów. Obecnie liczba takich miejsc jest niedostateczna, a aby

dbać o budowę marki Południowego Mazowsza, w tym Doliny Radomki niezmiernie ważne jest podnoszenie atrakcyjności turystycznej gmin. Powoduje to konieczność budowy nowej infrastruktury rekreacyjnoturystycznej jak (place zabaw, siłownie napowietrzne, skwery, altany i inne elementy architektury turystyczno-rekreacyjnej) – oraz budowy i modernizacji miejsc – stanowiącej zaplecze dla działalności kulturowej (która służyć będzie zarówno mieszkańcom jak i turystom). Jest tu też pole dla rozwoju dla około-turystycznych działalności gospodarczych.

Produkty tradycyjne i lokalne

Kuchnia obszaru LGD ze względu na historię jest kuchnią mieszaną, na którą składają się receptury lokalne i te przyniesione przez osadników. Z gminy Przytyk pochodzi „Papryka Przytycka” sztandarowy produkt obszaru, zarejestrowana na liście produktów tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi 28 lipca 2011r. W kolejnych latach na tej liście znalazły się inne markowe produkty obszaru LSR: Salceson Wizytowy (rejestracja produktu: 18.07.2012r.), Szynka Zdziechowska (24.01.2013r.), Zakrzewska Kielbasa Jałowcowa (5.03.2015r.), Wiejska Kielbasa Zdziechowska (5.03.2015r.), Tłoczony sok jabłkowy z doliny Radomki (27.07.2017 r.). 10 produktów z obszaru LSR otrzymało Laur Marszałka Województwa Mazowieckiego. W latach 2016 – 2022 Stowarzyszenie zdefiniowało i promuje inne produkty lokalne, którym przyznało 62 Laury w konkursach kulinarnych na produkty lokalne. Produkty te znalazły się na utworzonym przez LGD Szlaku Kulinarnym Doliny Radomki. LGD, samorządy lokalne różnych szczebli, jak i sami zainteresowani podejmują rozmaite działania związane z promocją produktów lokalnych. Najbardziej efektywne są działania promocyjne oraz warsztaty, jak i wydawnictwa finansowane poprzez małe projekty, oraz działania promocyjne zrealizowane przez LGD, ramach projektów współpracy. Taka działalność, prowadzona w partnerstwie będzie kontynuowana w kolejnych latach.

IV.2.7 AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA

Tabel nr 42: liczba stowarzyszeń działających na terenie LGD zarejestrowanych w KRS

Gmina	Ilość podmiotów
Jedlińsk	9
Przytyk	4
Przysucha	2
Wieniawa	6
Wolanów	11
Zakrzew	5

Źródło: <https://ekrs.ms.gov.pl/>

Zestawienie pokazuje, że najwięcej stowarzyszeń zarejestrowanych jest na terenie gmin Wolanów i Jedlińsk. Jednakże, jak pokazuje doświadczenie nie zawsze przekłada się ona na współpracę z LGD. W kolejnym okresie programowania należy położyć nacisk na pobudzanie współpracy i aktywności organizacji pozarządowych kierując do nich m.in. projekty grantowe służące włączeniu społecznemu mieszkańców, oraz działań w zakresie budowy kapitału społecznego, których potrzebę wyrazili sami mieszkańcy.

Tabela nr 43: liczba kół gospodyń wiejskich i ochotniczych straży pożarnych

Gmina	Koła Gospodyń Wiejskich	Ochotnicze Straże Pożarne
Jedlińsk	13	6
Przytyk	2	8
Przysucha	7	4
Wieniawa	8	2
Wolanów	11	5
Zakrzew	6	8
Razem	47	33

Źródło: Rejestr KGW, dane własne LGD

Dla lokalnej społeczności koło gospodyń wiejskich (KGW), czy ochotnicze straże pożarne OSP to pewność, że w okolicy nie brakuje ludzi z inicjatywą. Nie należy jednak zapominać również o tym, że działają one także na rzecz swojego samorozwoju i jak potwierdziły wywiady bardzo zależy im na poprawie jakości życia miejsc w których mieszkają. Ponadto obszar działania LGD swoim zakresem aktywności obejmuje: Związek Gmin Radomka, który został włączony w proces konsultacji przygotowywanej strategii, oraz Stowarzyszenie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF).

IV.3. ANALIZA WSPARCIA LOKALNYCH I PONADLOKALNYCH INICJATYW NA OBSZARZE LSR

W ostatnich latach na obszarze LGD, opierając się na danych GUS notujemy niewielką tendencję wzrostową populacji na obszarze trzech gmin położonych w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Radomia, w pozostałych trzech gminach położonych w pewnym oddaleniu od dużej aglomeracji miejskiej, którą jest miasto Radom, notujemy

znaczny spadek populacji. Niestety liczba osób w wieku poprodukcyjnym rośnie na całym obszarze LGD, a liczba osób młodych w wieku do 25 lat ciągle maleje.

Mające krajową skalę zjawisko depopulacji na obszarach wiejskich oraz zmiana struktury wiekowej powodują, że także na terenie LGD „Razem dla Radomki” większą uwagę skierowano na potrzeby i problemy osób bezrobotnych, starszych oraz młodzieży, której liczebność maleje za sprawą mniejszej liczby urodzeń, ale także z powodu emigracji do większych ośrodków miejskich lub za granice kraju. Zjawiska tego nie da się zatrzymać, lecz można podjąć próbę jego ograniczenia lub spowolnienia.

Zarówno mieszkańcy obszaru jak i Zespół ds. opracowania LSR na lata 2021-2027 szans na rozwój obszaru, w tym realizację LSR upatrują w programach wsparcia. Szczególne miejsce zajmuje tu Program Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej oraz Program Fundusze Europejskie dla Mazowsza. Jest to wsparcie finansowe, ale także wskazanie kierunków rozwoju dla Europy i kraju, których obszar objęty LSR jest częścią.

Szansą jest też postęp cywilizacyjny, na który składają się elementy technologiczne i społeczne. Te pierwsze to przede wszystkim technologie cyfrowe, a te drugie to zrozumienie zmian demograficznych skutkujących nowymi wyzwaniami w zakresie potrzeb społecznych, w szczególności skierowanych do kobiet, ale również do bezrobotnych oraz osób starszych i osób z niepełnosprawnościami. Na to nakłada się ogólny wzrost aspiracji mieszkańców w zakresie jakości życia, poprawy mobilności i dostępności.

Mieszkańcy dostrzegli też możliwość dla rozwoju swoich miejscowości, poprzez inicjatywę wskazania kierunków ich rozwoju, tak by były innowacyjne i przyjazne dla nich. Coraz więcej rozwiązań stosowanych na radomskiej czy przysuskiej wsi można określić jako smart. Realizowane są pomysły z zakresu informatyki, ale także odnawialnych źródeł energii, infrastruktury technicznej, komunikacji, zdrowia czy edukacji. Koncepcja Smart Wieś - Smart Village (inteligentna wieś) zyskuje wielu zwolenników wśród mieszkańców, organizacji pozarządowych czy władz gminnych. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom LGD Razem dla Radomki wprowadza możliwość wsparcia inicjatyw smart w postaci projektu grantowego tak aby opracowane koncepcje/strategie przyczyniły się do poprawy jakości życia osób zamieszkujących obszary wiejskie.

Inną szansą jest rosnąca zamożność mieszkańców obszaru i regionu, co powoduje, że mają oni i więcej pieniędzy, ale i więcej czasu wolnego. Można to wykorzystać przez odpowiednie skonstruowanie oferty turystycznej i rekreacyjnej. Pozytywne zmiany dotyczą świadomości ludzi, co wyraża się zrozumieniem pozytywnego wpływu różnorodnej aktywności na jakość życia, w tym zdrowia. Konsekwencją jest konieczność dopasowania do tych oczekiwań niekomercyjnej infrastruktury publicznej która podniesie jakość życia i zwiększać będzie atrakcyjność obszaru.

Inaczej wytyczonym kierunkiem sprzyjającym wzrostowi atrakcyjności obszaru jest odpowiedź na „brak wspólnej przestrzeni do działań aktywizujących” czyli powstanie ośrodka Wsparcia Aktywności Lokalnej, miejsca aktywizacji i rozwoju społeczeństwa lokalnego, oraz podnoszenia kompetencji osób także tych znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Okres ostatnich lat pokazują wzrost dynamiki działań przedsiębiorców, którzy chcą rozwijać swoje firmy – jednakże nie zawsze posiadają odpowiednie zasoby finansowe, które pozwoliłyby im na realizację zaplanowanych działań. Pandemia w roku 2020 nałożyła na prowadzenie działalności gospodarczej wiele ograniczeń, które skutkowały wymiernymi stratami. Brak odpowiednich zasobów finansowych skutecznie zahamował realizację zaplanowanych działań/rozwój przedsiębiorstwa. Szansą dla przedsiębiorców obszaru LGD jest tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego obszaru LGD poprzez wsparcie sektora przedsiębiorczości w ramach programów wsparcia dla realizacji LSR, dzięki którym firmy mogłyby uzyskać wsparcie na działania inwestycyjne – tworząc dodatkowe miejsca pracy. Jest to bardzo istotne, albowiem – obszar powiatu radomskiego i przysuskiego charakteryzują się wysoką stopą bezrobocia. Wsparcie przedsiębiorców – wpływa nie tylko na wzrost gospodarczy w regionie, ale przede wszystkim na rozwój konkurencyjności lokalnego rynku, zapewniając przy tym nowe miejsca pracy, wpływając w efekcie na poprawę ekonomiczną obszaru LSR. Oprócz wsparcia istniejących firm, niezmiernie istotnym działaniem na wyrównanie szans i rozwój obszaru LSR jest dofinansowywanie – przeznaczenie premii na start dla nowych przedsiębiorców, którzy dzięki otrzymaniu środków finansowych będą w stanie wprowadzać nowe usługi i produkty na rynki lokalne, regionalne i ogólnopolskie. Przedsiębiorczość jest wartością, o którą trzeba zadbać w aspekcie budowania stabilnej ekonomicznie przyszłości obszarów wiejskich.

Z jednej strony wsparcie sektora przedsiębiorczości w ramach programów wsparcia dla realizacji LSR uznano je za zjawiska korzystne, ale z drugiej, dostrzeżono, że mniejsza niż w poprzednim okresie intensywność wsparcia (zwłaszcza dla podejmowania działalności gospodarczej) może spowodować istotne zmniejszenie zainteresowania tworzeniem nowych miejsc pracy. A to może z kolei być zagrożeniem z powodu ciągle wysokiego bezrobocia na

obszarze, oraz może powodować trudności w rozwijaniu przedsiębiorczości. Groźnym dla obszaru zjawiskiem, występującym także i w innych regionach są zmiany demograficzne. Wyludnianie wsi i odpływ młodych, dobrze wykształconych ludzi powoduje zagrożenie stałą degradacją obszarów wiejskich. Jest tego kilka przyczyn, w tym atrakcyjna, zwłaszcza dla kobiet oraz młodych oferta dużych ośrodków miejskich. Jak bumerang od lat powracają zagrożenia ze strony państwa w postaci niestabilności i złożoności przepisów prawa, a także wysokich kosztów prowadzenia działalności gospodarczej. Zdecydowano iż dodatkowo wspierane będą działalności wyłącznie usługowe i produkcyjne, zatrudniające osoby w niekorzystnej sytuacji, oraz wykorzystujące odnawialne źródła energii.

Niski potencjał finansowy i organizacyjny mają organizacje pozarządowe. Brakuje im pieniędzy, a więc mogą realizować projekty partnerskie, gdzie organizacje są wspierane finansowo przez podmioty publiczne. Wspieranie społecznej, edukacyjnej, charytatywnej i zawodowej aktywności osób, grup i środowisk lokalnych a przez to wspieranie rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych może być realizowane poprzez projekty grantowe. To z kolei pozwoli na poszerzenie oferty skierowanej do seniorów i ludzi młodych, oraz wzmocni poczucie przynależności do miejsca i grupy.

Rośnie też świadomość Polaków w sferze wyzwań ekologicznych oraz ich znaczenia dla przyszłych pokoleń. Idzie to w parze z poziomem wiedzy o problemach środowiska, co wyraża się dostrzeżeniem niedostatecznego wykorzystania OZE, zwróceniem uwagi na problemy zanieczyszczenia powietrza, wymiany pieców, to ciągle jest on niewystarczający. Problemy zanieczyszczonego środowiska przekładają się na problemy ze zdrowiem mieszkańców, wśród których jak wykazały badania systematycznie wzrasta grupa szczególnie wrażliwa – seniorzy. Stąd rodzi się potrzeba podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców, w tym organizowania działań proekologicznych

Zbliżonym w swej istocie jest problem nowych technologii. Wskazano, że mieszkańcom, zwłaszcza starszym brakuje umiejętności ich wykorzystania. Niewielka jest oferta skierowana do mieszkańców w tym zakresie co daje szansę na realizowanie przedsięwzięć LSR.

Poprzez dotychczasowe działania promocyjne, także organizowane przez LGD w formie projektów współpracy, wzrosła rozpoznawalność produktów lokalnych i tradycyjnych obszaru. Mimo to nadal jest ona uznawana za niezadowalającą i wskazaną do kontynuacji.

Obszary deficytowe zidentyfikowano w zakresie poprawy jakości życia mieszkańców w tym działań związanych z rozwojem cyfryzacji, przedsiębiorczości, rozwojem infrastruktury, tworzeniem szans prorozwojowych przy wykorzystaniu innowacyjnych rozwiązań oraz budowaniem szerokiej oferty spędzania czasu wolnego poprzez wsparcie działań edukacyjnych jak i tych dotyczących dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

ROZDZIAŁ V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

Analiza potrzeb i potencjału LSR „Razem dla Radomki” oraz analiza danych/wniosek z przeprowadzonych konsultacji i badań społecznych wykreowała cele i przedsięwzięcia realizowane w LSR. W działaniach LGD wspierane będą operacje mające na celu m.in.

1. wzmocnienie kapitału społecznego i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji LSR,
2. zakładanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości,
3. podnoszenie kompetencji osób z obszaru LSR w powiązaniu z zakładaniem działalności gospodarczej, rozwojem przedsiębiorczości lub dywersyfikacją źródeł dochodów,
4. podejmowanie innowacyjnych rozwiązań na obszarze LSR w zakresie rozwoju przedsiębiorczości jak działań społecznych
5. edukacja w zakresie cyfryzacji, sztucznej inteligencji, realizacji koncepcji smart villages
6. podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska, zmian klimatycznych,
7. rozwój produktów lokalnych,
8. zachowanie dziedzictwa lokalnego,
9. rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej.
10. działania uwzględniające zmiany demograficzne (starzenie się społeczeństwa i depopulacja)

Przytoczone cele są tożsame z celami zawartymi w Gminnych Strategiach Rozwoju Jedlińska, Przytyka, Przysuchy, Wieniawy, Wolanowa i Zakrzewa. W ramach LSR uwzględnione różne aspekty rozwoju ze strategii gminnych, takie jak rozwój przedsiębiorczość, społeczeństwo obywatelskie, ochrona środowiska naturalnego, rozbudowa infrastruktury itd. Dzięki zaawansowanym partnerskim formom współpracy, realizowanym od 2010 roku, wszystkich grup interesu (interesariuszy) zarówno publicznych, prywatnych (przedsiębiorców) oraz

społecznych (mieszkańców, organizacji społeczeństwa obywatelskiego) działania w LGD przyniosą wartość dodaną w postaci zrealizowanych projektów dokładnie dopasowanych do lokalnych potrzeb w konsekwencji do zrównoważonego rozwoju lokalnego.

Cele i przedsięwzięcia LSR są spójne z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu o randze wojewódzkiej. Planowane przez LGD działania będą przyczyniały się do osiągnięcia wspólnych i komplementarnych celów.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1634 z późn. zm.) organizacje pozarządowe (w tym LGD) – jako podmioty nie zaliczone do sektora finansów publicznych i nie działające w celu osiągnięcia zysku – mogą otrzymywać z budżetu jednostki samorządu terytorialnego, w tym samorządu województwa, dotacje na cele publiczne związane z realizacją zadań tej jednostki (tzw. dotacje celowe). Planowana jest realizacja projektów w latach 2023-2027 ze środków Województwa Mazowieckiego tematycznie zbieżnych z celami i przedsięwzięciami LSR, które powodować będą efekt synergii, wzajemne wzmocnienie i większe korzyści, dla zrównoważonego rozwoju lokalnego obszaru LGD opisanego w LSR.

Należą do nich będą m.in. publiczne:

- "Działania edukacyjne i informacyjne w zakresie gospodarki odpadami ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki o obiegu zamkniętym"
- "Upowszechnienie kulinarnych produktów tradycyjnych, regionalnych i lokalnych Mazowsza"
- "Propagowanie rolnictwa ekologicznego oraz upowszechnienie roli pszczół w środowisku naturalnym"
- „Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego”
- "Realizacja działań z zakresu wzmocnienia potencjału mazowieckich organizacji pozarządowych oraz budowania postaw aktywności obywatelskiej"
- „Działania na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”

Ewidentnymi korzyściami do realizacji celów LSR będą podejmowane komplementarne projekty wobec LSR innych instytucji. Należą do nich m.in.:

- program dotacyjny „Etno, Polska” Narodowego Centrum Kultury,
- programy dotacyjne dla komponentów Kultura Ludowa i Tradycyjna, Kultura Cyfrowa
- Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030

Realizacja w/w zadań/projektów pozwoli na integrowanie różnych sektorów, partnerów i wykorzystać endogeniczne społeczne i zasoby przyczyni się do realizacji przedsięwzięć. Wyżej wymienione tematycznie obszary były realizowane w różnych projektach przez „Razem dla Radomki” z sukcesami w latach 2016-2023 i zaplanowane są w ramach strategii do dalszego efektywnego wdrażania. W LSR zaplanowano również realizację 7 projektów grantowych (opisane w rozdziale VII) które pozwolą na osiągnięcie korzyści jakie daje podejście LEADER m.in. - różnorodność tematyczna projektów, - wsparcie niektórych grup beneficjentów, - możliwość realizacji projektów poza obszary administracyjne gmin, - brak dominacji sektora publicznego

Cele i przedsięwzięcia LSR są spójne z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu o randze wojewódzkiej.

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku stanowi podstawowy i nadrzędny dokument strategiczny regionu, przesądzający o kierunkach prowadzonej przez samorząd województwa mazowieckiego polityki, a także przenoszący na poziom regionalny ustalenia dokumentów krajowych i unijnych i ustanawiający ramy do tworzenia bardziej szczegółowych dokumentów na poziomie regionu. Strategia wpisuje się w ramy czasowe przyszłej perspektywy programowania Unii Europejskiej oraz przenosi na poziom regionalny zapisy dokumentów przyjętych przez rząd Rzeczypospolitej Polskiej i Komisję Europejską.

W świetle Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze aktywizacja społeczno-gospodarcza na poziomie lokalnym stanowi jedno z ważniejszych zamierzeń polityki rozwoju województwa. Wskazują na to przyjęte obszary: Społeczeństwo – Mazowsze zintegrowane społecznie, Gospodarka - konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze: Kultura i Dziedzictwo- Mazowsze bogate kulturowo. Tym samym założono wspieranie działań na rzecz rozwoju społecznego (rozbudzanie aktywności obywatelskiej i społecznej, chęci do współpracy, prowadzenia działań edukacyjnych, zachęcania do szerokiego otwarcia na świat) oraz dążeń do znacznego przyspieszenia rozwoju obszarów wiejskich. Przyjęcie takiego podejścia było podyktowane stwierdzonymi problemami społeczno-gospodarczymi w subregionie radomskim jak wysoki poziom bezrobocia w, niski poziom kapitału ludzkiego i społecznego oraz niekorzystne zmiany demograficzne (depopulacja oraz starzenie się społeczeństwa)

Kierunki działań i działania rozwojowe zawartych w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2023+: Innowacyjne Mazowsze – które są tożsame i realizowane będą przez LGD Razem dla Radomki:

- obszar: Gospodarka – konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze. Kierunki działań: 1. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, 1.2. Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy
- Obszar: Środowisko i Energetyka – Zielone, niskoemisyjne Mazowsze. Kierunki działań: - 10. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie walorów środowiska - 10.7. Kształtowanie świadomości ekologicznej
- Obszar: Społeczeństwo – Mazowsze zintegrowane społecznie. Kierunki działań i działania: 15. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego; 15.3. Wspieranie uczenia się przez całe życie oraz podnoszenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych, 15.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i kształtowanie postaw prospołecznych, 15.9. Podnoszenie umiejętności cyfrowych mieszkańców województwa, 17. Aktywizacja społeczno- -gospodarcza mieszkańców, 17.1. Aktywizacja zawodowa osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym osób sprawujących opiekę nad osobami zależnymi, z niepełnosprawnościami, absolwentów i osób w wieku 50+, 17.4. Wspieranie postaw przedsiębiorczych oraz samo zatrudnienia, 19. Włączenie i integracja społeczna,
- obszar: Kultura i dziedzictwo: Mazowsze bogate kulturowo. Kierunki działań i działania: 21. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa, 21.1. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze, 21.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i około turystycznej, 21.3. Wspieranie rozwoju różnych form turystyki, produktów oraz wydarzeń turystycznych, 21.4. Wspieranie działalności stowarzyszeń i organizacji, w tym o znaczeniu międzynarodowym, 21.5. Ochrona, pielęgnowanie i promowanie spuścizny kulturowej (materialnej i niematerialnej), w tym podnoszenie świadomości kulturowej,

Zgodnie z zapisem w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Mazowieckiego „Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027”: *Możliwym jest wsparcie LGD jako potencjalnych beneficjentów oraz projektów wynikających z LSR (wpisanych na listę regionalną LSR) – w ramach konkursów dedykowanych oraz punktów preferencyjnych. Na ten cel przewidziano ok 23 mln EUR (wkład UE)...* Dlatego LGD Razem dla Radomki przystąpi do konkursów w obszarze Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego + dla obszaru Region Mazowiecki Regionalny m.in. w priorytetach :

- Priorytet VII – Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu - EFS+ CP4 CS 4(g) Cel szczegółowy 4(g) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej
- Priorytet VIII – Fundusze Europejskie dla aktywnej integracji oraz rozwoju usług społecznych i zdrowotnych na Mazowszu – EFS+ CS4(h) - Cel szczegółowy 4(h) wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji - Potencjał partnerów społecznych i organizacji pozarządowych
- Priorytet V – Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu - FERR CS 4(vi) - . Cel szczegółowy 4(vi) wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych
- CS 4(vi) będzie osiągnięty poprzez realizację następujących typów projektów: Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej; Rozwój międzysektorowej współpracy w zakresie przemysłów kultury i kreatywnych; Turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych).

W Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku zidentyfikowano obszary strategicznej interwencji (OSI), w których występują problemy będące barierą rozwoju regionu radomskiego. Radomski obszar strategicznej interwencji, należącego do obszarów problemowych wymagających interwencji z poziomu regionalnego, a także do obszarów o najniższym poziomie dostępu do usług publicznych wyznaczonych na poziomie województwa mazowieckiego oraz w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Polityka prowadzona wobec obszaru radomskiego ma na celu pobudzenie społeczno-gospodarcze, w tym restrukturyzację branż przemysłowych. LGD będzie podejmowała działania skierowane do organizacji pozarządowych zawarte w Strategii rozwoju ponadlokalnego Partnerstwa Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego.

LGD kontynuować będzie współpracę partnerską przy realizacji projektów i zadań ze starostwami powiatowymi południowej części województwa mazowieckiego uzyskując dodatkowe efekty/korzyści w realizacji

LSR. Szczególnie odnosi się to do powiatów radomskiego i przysuskiego na obszarach których znajdują się gminy-członkowie LGD „Razem dla Radomki:

LSR jest spójna z zapisami Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do roku 2030. W zakresie m.in. Cel Strategicznego III. Wzrost konkurencyjności powiatu dzięki wykorzystaniu jego potencjału gospodarczego, kulturalnego oraz turystycznego, oraz w zakresie działań i celów operacyjnych: 3.1. Rozwój Przedsiębiorczości, 3.2. Rozwój infrastruktury turystycznej 3.3. Cel operacyjny 3.3: Promocja Powiatu i jego oferty turystyczno-gospodarczej. W przypadku powiatu przysuskiego trwają aktualnie prace nad dokumentem „Strategia Rozwoju Powiatu Przysuskiego na lata 2023-2030”.

Kontynuowana będzie komplementarna współpraca ze Związkiem Gmin „Radomka” w realizacji zadań /projektów m.in. z zakresu edukacji ekologicznej, ochrony klimatu, rozwoju turystyki, promocji obszaru

Wdrażając idee LEDERA na obszarze LSR przy wykorzystaniu innych właściwie dobranych i dostępnych źródeł finansowania uzyskujemy synergii przedsięwzięć wpływających na rozwój społeczny, w tym wzrost potencjału mieszkańców lokalnych społeczności. Działania takie to warunek konieczny z uwagi na ogromne potrzeby i stosunkowo niewielkie środki z PS WPR na realizację LSR.

ROZDZIAŁ VI. CELE I WSKAŹNIKI

VI.1 CELE ORAZ PRZEDSIĘWZIĘCIA. FORMY WSPARCIA

Określone cele i przedsięwzięcia sformułowane zostały na podstawie uzyskanych wyników diagnozy obszaru, realizacji działań związanymi ze zgłaszaniem pomysłów i potrzeb na etapie konsultacji społecznych. Osiągnięcia celów i wskaźników następować będzie poprzez wsparcie określonych operacji w ramach funduszy PS WPR na lata 2023-2027.

Zdefiniowano następujące cele przyporządkowując im następujące przedsięwzięcia:

1. Cel nr 1. Jakość życia kierunkiem działań w zakresie poprawy dostępności i mobilności

Wskazany cel ukierunkowany jest na podjęcie działań w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i podniesienie jakości życia mieszkańców poprzez podjęcie kompleksowych działań związanych z poprawą stanu infrastruktury podnoszącej jakość życia mieszkańców i wypoczynku dla turystów. Wspierane będą w nim działania związane zarówno z tworzeniem ogólnodostępnej infrastruktury, jak również w zakresie realizacji projektów własnych i projektu grantowego w zakresie opracowania koncepcji inteligentnych wsi. Zakresy tych działań wzajemnie się uzupełniają i wpłyną na utworzenie kompleksowej oferty skierowanej do mieszkańców. Dzięki tym działaniom będziemy sprzyjać wzrostowi atrakcyjności obszaru, stwarzać nowe formy i kierunki rozwoju miejscowości.

Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój małej infrastruktury

- Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez ogłaszanie konkursów w zakresie tworzenia i rozwoju małej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej w formie refundacji do kwoty maksymalnej wynoszącej do 500 tys. zł na operacje i na poziomie określonym w PS WPR.

- Ukierunkowane została na wsparcie operacji poprawiających możliwość rozwoju obszaru w oparciu o infrastrukturę, która służyć będzie mieszkańcom i turystom. Odpowiada na zgłoszone przez mieszkańców do LSR potrzeby w zakresie rozbudowy infrastruktury, która podniesie jakość życia i zwiększą atrakcyjność obszaru. Przewidziano w ramach jego realizacji budowę, modernizację lub przebudowę m.in. miejsc spotkań i animacji społeczności lokalnych, budowy placów zabaw, siłowni zewnętrznych, altan, obiektów rekreacyjno-sportowych, świetlic czy obiektów małej infrastruktury kulturalnej. Zaplanowano do ogłoszenia 3 konkursy.

- Kwota pomocy lub minimalna lub maksymalna kwota pomocy będzie każdorazowo określana w regulaminie naboru o przyznanie pomocy ogłaszanym przez LGD.

- W harmonogramie planowanych naborów wniosków zaplanowano kwotę 800 000 euro która rozdysponowana zostanie podczas 3 ogłoszonych konkursów. Odbiorcy konkursu: określone zgodnie z wytycznymi PS WPR

Przedsięwzięcie 1.2. Inicjatywy mieszkańców i organizacji w zakresie opracowania strategii smart villages.

- Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez ogłoszenie 1 konkursu w zakresie przeprowadzenia projektu grantowego, dla którego zaplanowana wybór 6 operacji polegających na opracowaniu koncepcji smart villages, dla których przeznaczona będzie kwota wsparcia 24 000,00 zł (4000,00 zł na 1 operację) w wysokości o 100% kosztów kwalifikowanych.

- Przedsięwzięcie polegające na tworzeniu strategii inteligentnych wsi odpowiada na potrzeby w zakresie aktywizacji społeczności i włączania ich do samodzielnego szukania rozwiązania problemów lokalnej społeczności z wykorzystaniem partnerstwa i kształtowania kierunków działań i rozwoju w oparciu o przygotowane dokumenty

planistyczne. Działanie stanowi odpowiedź na zdiagnozowane problemy związane z powolnym rozwojem obszarów wiejskich, brak spójnych koncepcji i przyjęcia strategii wskazującej kierunki pożądanych przez mieszkańców zmian. Odbiorcy konkursu: określone zgodnie z wytycznymi PS WPR

- Szczegółowy opis przedsięwzięcia został przedstawiony w rozdziale LSR VII.3

Przedsięwzięcie 1.3. Wsparcie działalności ośrodków Wsparcia Aktywności Lokalnej

Na spotkaniach konsultacyjnych jako słabą stroną obszaru LSR wskazywano „brak wspólnej przestrzeni do działań aktywizujących” – miejsc które mogłyby animować działania aktywizując wszystkich mieszkańców wszystkich gmin. Wskazywano brak centrów aktywności lokalnej, których powstanie uzasadniono przygotowaną diagnozą obszaru, która wykazała niedostateczną ofertę kulturalno-społeczną dla obszaru. Miejsca te powinny prócz realizacji oferty podnoszącej kompetencje mieszkańców w zakresie szerokiego zakresu usług aktywizujących, podnoszących umiejętności w różnych zakresach zawodowych. Dodatkowo celem działalności tego miejsca będzie utworzenie spójnej koncepcji – planistycznej w zakresie aktywizacji kulturowo-społecznej. Realizacja tego działania stanowi nowy kierunek sprzyjający wzrostowi atrakcyjności obszaru, stanowi on odpowiedź na brak wspólnej przestrzeni do podjęcia działań aktywizujących mieszkańców – czyli powstania ośrodka Wsparcia Aktywności Lokalnej.

Zaplanowano realizację operacji własnych, w których beneficjentem i realizatorem jest LGD i będzie realizowana w sytuacji, kiedy operacja służąca dobru ogółu zaplanowana w LSR nie spotkała się z zainteresowaniem innych wnioskodawców. LGD planują realizację 2 projektów własnych. Łączna wartość wsparcia określona na ich realizację wynosi 200 000 euro i związana jest z realizacją potrzeb wykazanych w trakcie dokonanej analizy działań, zgłoszonych arkuszy pomysłów – które ukierunkowane zostały na tworzenie miejsc aktywizacji i rozwoju społeczeństwa lokalnego i podnoszenia kompetencji mieszkańców, w tym osób należących do grup osób w niekorzystnej sytuacji. Kwota 200 000,00 euro przeznaczona została na realizację operacji własnych przez LGD „Razem dla Radomki” które na cel będą miały utworzenie pierwszego i nowatorskiego miejsca w regionie jakim będzie Centrum Wsparcia Aktywności Lokalnej – które stanowić będzie przestrzeń do animacji społeczno-kulturalnej na obszarze LSR. Zaplanowano realizację dwóch konkursów o wartości 105 000,00 euro na utworzenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej oraz 95 000,00 euro na Wsparcie działalności ośrodków Wsparcia Aktywności Lokalnej.

- Szczegółowy opis przedsięwzięcia został przedstawiony w rozdziale LSR VII.3

2. Cel nr 2 Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego obszaru LGD poprzez wsparcie sektora przedsiębiorczości.

W ramach przeprowadzonej analizy obszaru oraz w wyniku weryfikacji zgłaszanych projektów i wypełnianych ankiet określono główne kierunki i zakresy rodzajów działalności gospodarczych, na które wnioskodawcy będą mogli ubiegać się o wsparcie finansowe. Z przeprowadzonej analizy danych z konsultacji społecznych wynika, że wspierany powinien być w znaczny sposób obszar przedsiębiorczości jako element wpływający na rozwój miejscowości, który wpływa na zapobieganie zjawiskom wyludniania się gmin i mający realny wpływ na poprawę ekonomiczną mieszkańców. Konieczność realizacji tych działań spowodowana jest też trudną sytuacją młodych osób na rynku pracy, problemowymi w utrzymaniu miejsc pracy, niskimi dochodami i brakiem perspektyw dla młodych rodzin – na co wpływa jedno z najwyższych dla woj. mazowieckiego poziomów bezrobocia występującego na obszarze LSR „Razem dla Radomki”. Problemem jest również brak umiejętności poruszania się na rynku pracy, czy powrotu na ten rynek osób nieaktywnych zawodowo.

Dlatego zaplanowane działania pobudzające przedsiębiorczość na obszarze LSR, wpływać będą na zmniejszenie poziomu bezrobocia. Konkursy z zakresu podejmowania działalności gospodarczej i rozwoju – skierowane będą tylko i wyłącznie do firm z sektora branży usługowej i produkcyjnej. Pomoc nie będzie kierowana do firm świadczących usługi handlowe. Dodatkowo wspierane będą działalności prowadzone w zakresie świadczenia usług skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji, związanych z prowadzeniem nowatorskich produktów na obszarze LGD, związanych z wykorzystaniem i świadczeniem usług i produkcji w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz w zakresie podnoszenia atrakcyjności obszaru – w charakterze świadczenia usług około-turystycznych.

Przedsięwzięcie 2.1 Rozwój przedsiębiorczości w istniejących firmach

Przyznawane zostanie wsparcie dla Wnioskodawców prowadzących działalność gospodarczą (mikro i małych przedsiębiorstw) na poziomie zgodnym z PS WPR w wysokości do 150 000,00 zł przy czym wysokość kosztów kwalifikowanych podlegająca refundacji nie może być wyższa niż 65% kosztów kwalifikowanych. Wnioskodawcy w ramach swojego działania, zobowiązani są do utworzenia/utrzymania miejsca pracy, związanego

z realizowanym projektem i utrzymaniu go przez okres związania z celem operacji. Dodatkowo wspierane będą działania innowacyjne (przyznawane będą za nie dodatkowe punkty przy ocenie wniosku) w zakresie rozwoju istniejących firm, które wprowadzać będą nowatorskie rozwiązania i produkty na obszarze LSR, jak również działania zmierzające do wykorzystania odnawialnych źródeł energii i wprowadzania proekologicznych rozwiązań..
Odbiorcy konkursu: określone zgodnie z wytycznymi PS WPR

Przedsięwzięcie 2.2. Nowi przedsiębiorcy na obszarze LSR

Utworzenie nowego podmiotu gospodarczego, w tym dodatkowo ocenianego z dodatkowymi punktami dla grup osób z grup w niekorzystnej sytuacji. Przyznawane będą premie w wysokości do 150 000,00 zł na rozpoczęcie działalności gospodarczej (samozatrudnienia) w ramach których Wnioskodawcy zobowiązani będą do utworzenia min. 1 miejsca pracy i utrzymania go przez okres związania z celem. W w/w działaniu pomoc przyznawana będzie do wysokości maksymalnie 65% kosztów kwalifikowanych operacji. Dodatkowo wspierane będą działania innowacyjne (przyznawane będą za nie dodatkowe punkty przy ocenie wniosku) w zakresie rozwoju istniejących firm, które wprowadzać będą nowatorskie rozwiązania i produkty na obszarze LSR, jak również działania zmierzające do wykorzystania odnawialnych źródeł energii i wprowadzania proekologicznych rozwiązań. Odbiorcy konkursu: określone zgodnie z wytycznymi PS WPR.

Cel nr 3. Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego, grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych.

W oparciu o zebranie informacji i wnioski z konsultacji wyodrębniony został obszar odpowiadający na opisane poniżej potrzeby wspierania w zakresie 4 przedsięwzięć, które realizowane będą przez projekty grantowe oraz projekty partnerskie i w partnerstwie. Cel ten ukierunkowany został na działania służące włączeniu społecznemu mieszkańców, którzy na etapie zgłaszania pomysłów określili obszary realizacji działań projektów w zakresie budowy kapitału społecznego, wsparcia inicjatyw kulturalnych, przyrodniczych, społecznych i tworzenia szans prorozwojowych.

Cel nr 3 to aktywizacja i rozwój całego obszaru LSR, wzrost aktywności obywatelskiej i lokalnej (m.in. w zakresie aktywizacji społecznej, realizacji inicjatyw kulturalnych, przyrodniczych, historycznych oraz animujących mieszkańców do podejmowania aktywności i działań na rzecz społeczności lokalnych), wsparcie grup osób w niekorzystnej sytuacji (kobiet, osób z niepełnosprawnościami), podejmowaniem działań innowacyjnych oraz wsparciem ekologicznych inicjatyw, związanych z ochroną środowiska, powietrza i klimatu oraz zrównoważonego rozwoju i cyfryzacji na obszarze Doliny Radomki. Przewidziano dla niego również realizację działań innowacyjnych poprzez rozwój procesu cyfryzacji na obszarze LGD. Realizacja tego celu podyktowana jest również chęcią przeciwstawienia się problemom z którymi zmagają się osoby w niekorzystnej sytuacji (m.in. wykluczenie cyfrowe, społeczne, komunikacyjne), chęcią podjęcia działań aktywizujących i integracyjnych dla mieszkańców i instytucji obszaru, koniecznością szukania nowatorskich rozwiązań, pobudzających organizacje i instytucje do efektywniejszego działania. Dodatkowo rośnie świadomość mieszkańców w sferze wyzwań ekologicznych i ich znaczenia dla przyszłych pokoleń – dlatego zaplanowano również działania związane z ochroną powietrza i klimatu w Dolinie Radomki. W celu zapobiegania wykluczeniu kulturalnemu i przeciwdziałania niskiej oferty w tej dziedzinie – zaplanowano wsparcie inicjatyw w sferze kultury i sztuki.

Zaplanowano w ramach celu ogłoszenie 6 konkursów na wybór projektów grantowych, oraz realizację 2 projektów partnerskich i 1 projektu w partnerstwie.

Cel został podzielony na następujące przedsięwzięcia.

Przedsięwzięcie 3.1 . Inicjatywy mieszkańców i NGO - podnoszenie świadomości mieszkańców na temat potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego, oraz kształtujące świadomość obywatelską

Zaplanowano o ogłoszenia 3 konkursy w następujących latach:

- 2025 rok – wartość projektu 52 000,00 euro, 2026 rok – 22 000,00 euro, 2027 rok – 35 000,00 euro

Przedsięwzięcie 3.2 Inicjatywy mieszkańców i NGO służące kształtowaniu świadomości obywatelskiej skierowanych do w niekorzystnej sytuacji i działań związanych z rozwojem cyfryzacji

Zaplanowano o ogłoszenia 3 konkursy w następujących latach: 2026 rok – 30 000,00 euro, 2028 rok – 23 500,00 euro, 2028 rok – 22 000,00 euro

- Dwa pierwsze przedsięwzięcia realizowane będą przez 6 zaplanowanych do ogłoszenia przez LGD projektów grantowych.

- Szczegółowy opis przedsięwzięć został przedstawiony w rozdziale LSR VII.3

- Kwota pomocy lub minimalna lub maksymalna kwota pomocy będzie każdorazowo określana w regulaminie naboru o przyznanie pomocy ogłaszanych przez LGD, jednak nie będzie niższa niż 7000,00 zł i nie wyższa niż 30 000,00 zł na jedną operację zgłaszaną przez grantobiorcę.

- Odbiorcy konkursu: określone zgodnie z wytycznymi PS WPR.

Przedsięwzięcie 3.3. Projekty partnerskie związane z rozwojem mieszkańców i obszar ukierunkowane na realizację inicjatyw promujących zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa lokalnego kulturowego, kulinarnego i promocji produkt marki obszaru LGD

- Zaplanowano o ogłoszenia 2 projekty partnerskie, zatytułowane Kultura:Lokalnie – Innowacje w działaniu oraz Centrum Edukacji Lokalnej i Promocji Marki. Dla każdego z konkursu zaplanowano przyznanie wsparcia o wartości 30 000,00 euro.

- Szczegółowy opis przedsięwzięcia został przedstawiony w rozdziale LSR VII.3

- Odbiorcy konkursu: określone zgodnie z wytycznymi PS WPR.

Przedsięwzięcie 3.4. Inicjatywy skierowane do mieszkańców i NGO w szczególności do grup osób w niekorzystnej sytuacji, związane z ich aktywizacją i zdobyciem nowych umiejętności i kompetencji

- Przedsięwzięcie zostanie zrealizowane przez 1 projekt w partnerstwie pn. Akcelerator senioralny, zaplanowany do realizacji w 2027 roku o wartości 10 000,00 euro i mający na celu aktywizację społeczną osób w wieku 60+.

- Szczegółowy opis przedsięwzięcia został przedstawiony w rozdziale LSR VII.3

- Odbiorcy konkursu: określone zgodnie z wytycznymi PS WPR.

VI.2. CELE Z PODZIAŁEM NA ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Tabela nr 44. Cele i źródła finansowania

Cele	Przedsięwzięcia	Program Finansujący
C1. Jakość życia kierunkiem działań w zakresie poprawy dostępności i mobilności	P.1.1 Rozwój małej infrastruktury P.1.2 Inicjatywy mieszkańców i organizacji w zakresie opracowania strategii smart village. P.1.3. Wsparcie działalności ośrodków Wsparcia Aktywności Lokalnej	- PS WPR oraz Fundusze Europejskie dla Mazowsza (w ramach ubiegania się o dodatkowe środki spoza LSR)
C.2. Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego obszaru LGD poprzez wsparcie sektora przedsiębiorczości.	P.2.1 Rozwój przedsiębiorczości w istniejących firmach P.2.2 Nowi przedsiębiorcy na obszarze LSR	PS WPR
C 3. Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kulturowego przyrodniczego, grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych.	P.3.1. Inicjatywy mieszkańców i NGO - podnoszenie świadomości mieszkańców na temat potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego, oraz kształtujące świadomość obywatelską P.3.2. Inicjatywy mieszkańców i NGO służące kształtowaniu świadomości obywatelskiej skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji i działań związanych z rozwojem cyfryzacji P.3.3. Projekty partnerskie związane z rozwojem mieszkańców i obszar ukierunkowane na realizację inicjatyw promujących zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa lokalnego kulturowego, kulinarnego i promocji produkt marki obszaru LGD P.3.4. Inicjatywy skierowane do mieszkańców i NGO w szczególności do grup osób w niekorzystnej sytuacji, związane z ich aktywizacją i zdobyciem nowych umiejętności i kompetencji	- PS WPR oraz (w ramach ubiegania się o dodatkowe środki spoza LSR) - Fundusze Europejskie dla Mazowsza, Fundusze Norweskie- - Fundusz Współpracy Dwustronnej Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Programy Unii Europejskiej (np. Erasmus+), Programy Samorządu Województwa Mazowieckiego, programy rządowe (Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego , Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej)

VI.3 CELE I PRZEDSIĘWZIĘCIA – BUDŻET, ODBIORCY I SPOSÓB REALIZACJI.

Cele i realizacja przedsięwzięć w ramach LSR „Razem dla Radomki” zostały przedstawiona w załącznik do LSR. Formularz 1. Cele i Przedsięwzięcia. Określa ona podział przedsięwzięć na kwoty budżet w euro, wskazuje grupy docelowe i sposób realizacji konkursu.

VI.4 MIERZALNOŚĆ WSKAŹNIKÓW. ŹRÓDŁA POZYSKIWIANIA DANYCH DO POMIARU

Wybrano odpowiednie wskaźniki rezultatu i produkt, które odnoszą się do wskazanych oczekiwań związanych z niwelowaniem problemów sformułowanych w przygotowanej diagnozie obszaru. Dobrano odpowiednie metody pomiaru pozwalające na mierzalne weryfikowanie ich osiągnięcia. Wszystkie wskaźniki przedstawiono z wartościami początkowymi i końcowymi, zaplanowanym do osiągnięcia do 2029 rok.

Tabela nr 45. Wskaźniki i ich mierzalność.

1.0		Cel nr 1		Jakość życia kierunkiem działań w zakresie poprawy dostępności i mobilności			
1.1		Przedsięwzięcia		Rozwój małej infrastruktury			
1.2				Inicjatywy mieszkańców i organizacji w zakresie opracowania strategii smart village.			
1.3				Wsparcie działalności ośrodków Wsparcia Aktywności Lokalnej			
Wskaźniki rezultatu		Jednostka miary	Stan początkowy 2023 rok	Stan na 2029 rok	Źródło weryfikacji danych / sposób pomiaru		
W.1.1	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	osoba	0	3000	Informacja samorządu województwa o pozytywnie rozliczonych operacjach. Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów (wniosek, ankieta).		
W.1.2	Liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi	sztuka	0	6	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów (wniosek, ankieta). Sprawozdania z realizacji projektu grantowego w zakresie realizacji projektu grantowego smart village, na podstawie których ustalone zostaną dane: listy obecności, programy oraz dokument opracowanej strategii inteligentnej wsi		
W.1.3	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	osoba	0	300	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów(wniosek, ankieta). Sprawozdania z realizacji projektu grantowego lub operacji własnej z załącznikami na podstawie których ustalone zostaną dane: listy obecności ,programy,		
Przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźnik Produktu				Źródło weryfikacji danych / sposób pomiaru
			Nazwa	Jednostka miary	Wartość		
						Początkowa 2023	Końcowa 2029
P.1.1 Rozwój małej infrastruktury	Osoby fizyczne, osoby prawne, jednostki sektora publicznego, organizacje pozarządowe	konkurs	Liczba operacji ukierunkowanych na budowę lub modernizację małej infrastruktury turystyczno-rekreacyjno-kulturowej	sztuka	0	18	Informacja Samorządu Województwa o zawartych umowach dofinansowania i pozytywnie rozliczonych
P.1.2 Inicjatywy mieszkańców i organizacji w zakresie opracowania strategii smart village.	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	projekt grantowy	Liczba operacji ukierunkowanych na opracowanie koncepcji inteligentnej wsi	sztuka	0	6	Informacje pozyskane przez LGD o beneficjentów (wniosek o płatność, ankieta, sprawozdanie z realizacji zadania grantowego wraz załącznikami, na podstawie których ustalone zostaną dane. Liczba opracowanych koncepcji Smart Village
P.1.3. Wsparcie działalności ośrodków Wsparcia	Organizacje pozarządowe – LGD	Operacja własna	Liczba operacji polegających na realizacji inicjatyw z zakresu aktywizacji i	sztuka	0	2	Informacje z własnego monitoringu LGD, rozliczenie operacji

Aktywności Lokalnej			włączenia społecznego i poprawę dostępności usług i oferty dla mieszkańców				Sprawozdanie z realizacji projekt wraz załącznikami, na podstawie których ustalone zostaną dane.
SUMA				28			

2.0	Cel nr 2		Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego obszaru LGD poprzez wsparcie sektora przedsiębiorczości					
2.1	Przedsięwzięcia		Rozwój przedsiębiorczości w istniejących firmach					
2.2			Nowi przedsiębiorcy na obszarze LSR.					
Wskaźniki rezultatu			Jednostka miary	Stan początkowy 2023 rok	Stan na 2029 rok	Źródło weryfikacji danych / sposób pomiaru		
W.2.1	Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektu WPR		sztuka	0	8	Informacja samorządu województwa o pozytywnie rozliczonych operacjach. Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów (wniosek, ankieta).		
W.2.2	Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektu WPR		sztuka	0	10	Informacja samorządu województwa o pozytywnie rozliczonych operacjach. Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów (wniosek, ankieta).		
Przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźnik Produktu				Źródło weryfikacji danych / sposób pomiaru	
			Nazwa	Jednostka miary	Wartość			
		Początkowa 2023			Końcowa 2029			
P.2.1	Rozwój przedsiębiorczości w istniejących firmach	mikro i mali przedsiębiorcy	konkurs	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	0	12	Informacja Samorządu Województwa o zawartych umowach dofinansowania i pozytywnie rozliczonych operacjach
P.2.2	Nowi przedsiębiorcy na obszarze LSR	osoby fizyczne	konkurs	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	sztuka	0	10	Informacja Samorządu Województwa o zawartych umowach dofinansowania i pozytywnie rozliczonych operacjach
SUMA				22				

3.0	Cel nr 3		Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kulturowego przyrodniczego, do grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych.				
3.1	Przedsięwzięcia		Inicjatywy mieszkańców i NGO - podnoszenie świadomości mieszkańców na temat potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego, oraz kształtujące świadomość obywatelską				
3.2			Inicjatywy mieszkańców i NGO służące kształtowaniu świadomości obywatelskiej skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji i działań związanych z rozwojem cyfryzacji				
3.3			Projekty partnerskie związane z rozwojem mieszkańców i obszar ukierunkowane na realizację inicjatyw promujących zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa lokalnego kulturowego, kulinarnego i promocji produkt marki obszaru LGD				
3.4			Inicjatywy skierowane do mieszkańców i NGO w szczególności do grup osób w niekorzystnej sytuacji, związane z ich aktywizacją i zdobyciem nowych umiejętności i kompetencji.				
Wskaźniki rezultatu			Jednostka miary	Stan początkowy 2023 rok	Stan na 2029 rok	Źródło weryfikacji danych / sposób pomiaru	

W.3.1	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	osoba	0	620	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów(wniosek, ankieta). Sprawozdania z realizacji projektu grantowego z załącznikami na podstawie których ustalone zostaną dane: listy obecności ,programy,		
W.3.2	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	sztuka	0	400	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów(wniosek, ankieta). Sprawozdania z realizacji projektu grantowego z załącznikami na podstawie których ustalone zostaną dane: listy obecności ,programy,		
W.3.3	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	osoba	0	170	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów(wniosek, ankieta). Sprawozdania z realizacji projektu partnerskiego z załącznikami na podstawie których ustalone zostaną dane: listy obecności ,programy,		
W.3.4	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	osoba	0	80	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów(wniosek, ankieta). Sprawozdania z realizacji projektu partnerskiego z załącznikami na podstawie których ustalone zostaną dane: listy obecności ,programy,		
Przedsięwzięcie	Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźnik Produktu				
			Nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło weryfikacji danych / sposób pomiaru
					Początkowa 2023	Końcowa 2029	
P.3.1. Inicjatywy mieszkańców i NGO - podnoszenie świadomości mieszkańców na temat potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego, oraz kształtujące świadomość obywatelską	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	projekt grantowy	Liczba operacji ukierunkowanych na realizację inicjatyw promujących zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego oraz działań kształtujących świadomość obywatelską	sztuka	0	31	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów (wniosek o płatność, ankieta, sprawozdanie z realizacji zadania grantowego wraz załącznikami, na podstawie których ustalone zostaną dane.
P.3.2. Inicjatywy mieszkańców i NGO służące kształtowaniu świadomości obywatelskiej skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji i działań związanych z rozwojem cyfryzacji	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	projekt grantowy	Liczba operacji skierowanych do mieszkańców i NGO w zakresie kształtowaniu świadomości obywatelskiej skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji działań związanych z rozwojem cyfryzacji	sztuka	0	20	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów (wniosek o płatność, ankieta, sprawozdanie z realizacji zadania grantowego wraz załącznikami, na podstawie których ustalone zostaną dane.
P.3.3. Projekty partnerskie związane z rozwojem mieszkańców i obszar ukierunkowane na realizację inicjatyw promujących	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	Projekt partnerski	Liczba operacji ukierunkowanych na realizację inicjatyw promujących zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa lokalnego kulturowego,	sztuka	0	2	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów (wniosek o płatność, ankieta, sprawozdanie z realizacji partnerskie – informacje z załącznikami, na podstawie których

zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa lokalnego kulturowego, kulinarnego i promocji produkt marki obszaru LGD			kulinarnego i promocji produkt marki obszaru LGD włączenia społecznego i poprawę dostępności usług i oferty dla mieszkańców				ustalone zostaną dane.
P.3.4. Inicjatywy skierowane do mieszkańców i NGO w szczególności do grup osób w niekorzystnej sytuacji, związane z ich aktywizacją i zdobyciem nowych umiejętności i kompetencji	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	Projekt w partnerstwie	Liczba inicjatyw skierowanych do mieszkańców i NGO skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji i związana z ich aktywizacją i zdobyciem nowych umiejętności i kompetencji	sztuka	0	1	Informacje pozyskane przez LGD od beneficjentów (wniosek o płatność, ankieta, sprawozdanie z realizacji partnerskie – informacje z załącznikami, na podstawie których ustalone zostaną dane.
SUMA				53			

ROZDZIAŁ VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANOWIENIA KRYTERIÓW WYBORU

VII. 1. FORMY WSPARCIA OPERACJI W RAMACH LSR – SPOSÓB OCENY OPERACJI – KRYTERIA STANDARDOWE I GRANTOWE.

Narzędziem wdrażania LSR są przyjęte przez LGD dwie procedury wyboru operacji, którym udzielane jest wsparcie:

1) operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez Radę LGD, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW – ocena przebiega wg. Procedury „standardowej”, do których zaliczymy operacje wybierane w ramach konkursów na rzecz rozwoju infrastruktury i działań w zakresie rozwoju sektora przedsiębiorczości

2) projekty grantowe, projekty własne, projekty partnerskie i w partnerstwie – oceniane według przyjętej procedury „grantowej”.

VII.2 OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ROZWIĄZAŃ FORMALNO - INSTYTUCJONALNYCH

W celu zapewnienia przejrzystości i niedyskryminacji procedur wyboru operacji poddane one zostały konsultacjom w trakcie spotkań konsultacyjnych, badań ankietowych, czy też warsztatów dla liderów i prac grupy ekspertów ds. przygotowania LSR. Zweryfikowano ich zgodność z obowiązującymi przepisami prawnymi i wytycznymi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Procedury stanowią rozszerzenie dla zapisów w Regulaminie Rady LGD oraz są rozwinięciem zapisów zawartych w Statucie LGD. Określają: wewnętrzne procedury zachowania paritetów posiedzenia i głosowania nad oceną operacji, przejrzysty podział zadań i zakres obowiązków, zapewnienie tych samych kryteriów w trakcie naboru, organizację naboru, warunki oceny zgodności operacji z LSR i wyboru projektu do dofinansowania, ustalenia kwot wsparcia, system głosowania, unikania podwójnego finansowania operacji, tryb odwołania Wnioskodawcy od decyzji Rady. Przyjęte w procedurach kryteria wyboru tych operacji oraz skład Rady LGD, spełniają zasadę przejrzystości, obiektywności, podejścia oddolnego, partycypacji i demokratyczności oraz jawności podejmowanych przez Radę LGD decyzji. Celem każdej z przyjętych procedur jest przejrzyste ukazanie przebiegu ścieżki naboru, wyboru, a w przypadku projektów grantowych także realizacji i rozliczenia operacji składanych w odpowiedzi na nabory ogłaszane przez LGD „Razem dla Radomki”. Przyjęte w obu procedurach rozwiązania są zgodne z zasadami przejrzystości, obiektywności, demokratyczności oraz jawności podejmowanych decyzji.

Zakres procedur i miejsce zamieszczenia szczegółowych zapisów ich dotyczących

W ramach każdej z przyjętych procedur organem oceniającym operacje jest Rada LGD składająca się z 15 osób. Skład Rady tworzą przedstawiciele sektora społecznego, gospodarczego i przedsiębiorczego, w którym

zasiadają również przedstawiciele kół gospodyń wiejskich i sołtysi. Każdy z członków ma obowiązek przedłożyć Kartę informacyjną Członka Rady, w której deklaruje swoją przynależność sektorową oraz wskazuje ewentualne powiązania osobiste, zawodowe, społeczne z innymi sektorami z terenu LGD. Dodatkowo w stosunku do Wniosków złożonych w ramach konkretnego naboru składają Oświadczenie bezstronności i poufności do listy wniosków/wniesionych odwołań weryfikujące na bieżąco przynależność sektorową oraz bezstronność oceny. Rada w swoich decyzjach jest organem niezależnym w stosunku do pozostałych organów statutowych LGD i jako jedyna posiada uprawnienia do oceny operacji. Tak w trakcie otwarcia posiedzenia jak i w trakcie oceny operacji na bieżąco jest sprawdzana reprezentatywność sektorów. Przedstawiciel Zarządu czuwa nad prawidłowym przebiegiem posiedzenia zgodnie z Regulaminem Pracy Rady oraz właściwą procedurą oceny, pracownik Biura LGD zapewnia wsparcie organizacyjno - techniczne członkom zespołu oceniającego. Ocena wszystkich przedłożonych operacji następuje wg kryteriów, które umożliwiają ilościową i jakościową ocenę projektów i ustalenie rankingu wniosków. Informacje z przebiegu posiedzenia Rady LGD są zawarte w protokole z posiedzenia i zamieszczane na stronie internetowej LGD www.razemdlaradomki.pl z zachowaniem zasady poufności danych dot. członków Rady LGD, którzy uczestniczyli w procesie oceny projektów. Wnioskodawcom przysługuje prawo do złożenia odwołania od pierwotnej decyzji Rady dot. oceny operacji. Odwołanie jest kierowane za pośrednictwem Biura LGD do Rady LGD.

Procedury wraz z kartami oceny są dostępne za pośrednictwem strony internetowej LGD oraz w Biurze LGD. W ramach procedury standardowej narzędziem oceny są „Karta oceny operacji z zakresu tematycznego: rozwój infrastruktury obszaru LSR” lub „Karta oceny operacji z zakresu tematycznego: rozwój sektora przedsiębiorczości”, W ramach procedury „grantowej”: „Karta oceny operacji w ramach Projektu Grantowego i projektów własnych” „Karta oceny operacji w ramach projektów partnerskich i projektów w partnerstwie” Ocena następuje albo poprzez wybór opcji TAK/NIE w przypadku oceny zgodności operacji z LSR lub oceny punktowej w przypadku pozostałych Kart. Decyzje o wyborze operacji zapadają zwykłą większością głosów. Opublikowane na stronie internetowej Karty ceny obowiązują w trakcie procesu naboru i oceny operacji.

Ustanowienie i zmiana kryteriów

Przy formułowaniu procedur oceny i kryteriów wyboru operacji zagwarantowano ich zgodność z obowiązującymi przepisami oraz udział lokalnej społeczności w ich opracowaniu stosując Ankiety opiniodawcze (formularze elektroniczne i przekazywane podczas spotkań warsztatów i za pośrednictwem członków Zespołu projektowego LSR). Propozycje rozwiązań przedstawiło Biuro LGD w oparciu o doświadczenia we wdrażaniu LSR na lata 2007-2013 oraz 2014-2020, wywiad wśród członków Rady. Swoją opinie na temat przyjętych w procedurach rozwiązaniach mogli na bieżąco przekazywać członkowie grup warsztatowych. Kryteria wybrane do oceny operacji są zgodne z wnioskami wynikającymi z diagnozy obszar. Procedury i kryteria oceny operacji stanowiące fundamentalną część procesu wdrażania LSR są ustanawiane i zmieniane na mocy uchwał Zarządu LGD. O zmianę kryteriów wnioskować może Rada lub min. 1/4 członków LGD. Wniosek musi zostać umotywowany a także w swej treści zawierać propozycję zmiany/rozszerzenia kryteriów oceny operacji. W tym celu wnioskodawca może wykorzystać wyniki badań monitorujących i dane zebrane przez Biuro LGD, wywiad wśród członków Rady, Wnioskodawców/potencjalnych Wnioskodawców. Pisemna propozycja zmian wraz ze szczegółowym uzasadnieniem, przedkładana jest za pośrednictwem Biura LGD Zarządowi LGD. Zakres wniosku o zmianę/uzupełnienie kryteriów konsultowany jest z instytucją zarządzającą i poddany następnie głosowaniu na najbliższym posiedzeniu Zarządu LGD. W przypadku zmiany kryteriów wyboru będą one obowiązywać dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian.

Innowacyjność w kryteriach wyboru

W przyjętych procedurach oceny zastosowanie mają dwa typy kart oceny: Karty oceny według kryteriów lokalnych i Karty oceny według kryteriów strategicznych, których spełnienie gwarantuje wyższą pozycję na listach rankingowych. Kryteria strategiczne odnoszą się do kwestii: innowacyjności, ochrony środowiska lub klimatu, wpływu/udziału w operacji skierowanej do grup osób w niekorzystnej sytuacji. Kryterium innowacyjności operacji występuje w kartach oceny strategicznej wszystkich typów operacji.

Innowacyjność w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju i zgodnie z kryteriami oceny to: nowatorskie, niestandardowe, eksperymentalne wykorzystanie lokalnych zasobów, walorów obszaru, a nowa zmiana w pozytywny sposób wpłynie na rozwój obszaru LGD. Innowacyjność określana będzie poprzez wprowadzenie (wdrożenie nowego produktu/usługi lub procesu)

Ogólna definicja znajduje swoje uszczegółowienie przy ocenie operacji z danego zakresu:

w obszarze rozwoju przedsiębiorczości i tworzenie nowych podmiotów gospodarczych:

Zakres operacji spełniającej kryterium - Wprowadzenie nowego, kreatywnego produktu, usługi, modelu organizacji nie stosowanych na obszarze działania LGD Razem dla Radomki. Działalność innowacyjna jest działalnością związaną z przygotowaniem i uruchomieniem wytwarzania nowych materiałów, wyrobów, urządzeń, usług lub metod, przeznaczonych do wprowadzenia na rynek albo do innego wykorzystania w praktyce, które do tej pory nie miały zastosowania na obszarze LGD. (wedle opisu zawartego w dokumentacji konkursowej + oświadczenie Wnioskodawcy + dodatkowe dokumenty Wnioskodawców, którzy potwierdzają spełnienie innowacyjności,).

w obszarze projekty grantowe/projekty własne/projekty w partnerstwie i projekty partnerskie

Niestandardowe, kreatywne i nowatorskie wykorzystanie w ramach operacji lokalnych zasobów (przyrodniczych, kulturalnych, społecznych itp.) a zwłaszcza pozytywny wpływ operacji na ochronę środowiska lub przeciwdziałanie zmianom klimatycznym lub/i nowatorskie podejście w operacjach do wsparcia grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz innych grup społecznych poprzez wykorzystanie dotąd nie stosowanych rozwiązań, opartych na nowych rozwiązaniach/technologiach/pomysłach i działaniach zaplanowanych do realizacji w ramach projektów.

w obszarze realizacji działań na rzecz turystycznej i rekreacyjnej infrastruktury publicznej

Zakres operacji spełniającej kryterium - Przez innowacyjność rozumie się wdrożenie nowego, kreatywnego lub znacząco udoskonalonego rozwiązania/produktu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania poprzez zmobilizowanie istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych w realizowanych w ramach operacji, które do tej pory na obszarze LSR nie były wykorzystywane.

Opis planowanych metod wdrożenia zdefiniowanych innowacyjności i ich wpływ na rozwój obszar.

Animowanie do wdrażania LSR

LGD „Razem dla Radomki” w ramach wdrażania LSR będzie promować nowatorskie projekty i innowacyjne rozwiązania zaplanowane do realizacji przez Beneficjentów w organizowanych konkursów i naborów wniosków. Chcemy aby proces związany z kształtowaniem nowych rozwiązań i realizacją takich inicjatyw i produktów, był elementem wpływającym na efektywny rozwój sektora zarówno gospodarczego ale również społeczno-kulturalnego. Dlatego dla operacji wykorzystujących innowacyjność, zgodnie z „procedurą standardową” i „procedurą grantową” zaplanowano dla tych operacji przyznawać dodatkowe punkty za spełnienie kryterium innowacyjności. Będzie to stanowiło pierwszy element animowania do innowacji i pierwszą metodę wdrażania zdefiniowanych innowacji, która wpłynie na pobudzenie gospodarczo – społeczne obszaru LSR.

Kolejne planowane metody wdrożenia zdefiniowanych innowacji to:

Zaplanowane konkursy w ramach LSR:

- zaplanowany do realizacji dedykowany projektom innowacyjnym projekt grantowy pn. „Aktywne społeczeństwo. Innowacyjne inicjatywy na rzecz rozwoju społeczności cyfrowej”, dla którego LGD zaplanowano przeznaczyć wsparcie finansowe dla zadań grantowych, które wpłyną na rozwój społeczeństwa cyfrowego przy wykorzystaniu nowatorskich działań na obszarze LSR. Przewidziano m.in. realizację inicjatyw nowatorskich w zakresie zapobiegania wykluczenia cyfrowego mieszkańców obszaru LSR, rozwój ich cyfrowych kompetencji, realizację i produkcję aplikacji (programów).

- zaplanowany do realizacji projekt na wybór koncepcji Smart Village, polegający na przygotowaniu koncepcji inteligentnych wsi – wskazujący na opracowanie strategii ukazujących nowatorskie plany działań, wpływające na rozwój społeczności danych miejscowości

- zaplanowany do realizacji projekt partnerski: Kultura: Lokalnie – Innowacje w działaniu, który przewiduje rozwój animacji kultowej, pracy placówek kulturowych obszarów wiejskich poprzez wykorzystanie tzw. Eko-dynamiki czyli znalezienia m.in. równowagi pomiędzy tym co stare, nowoczesne i nowe i poprzez tworzenie nowoczesnych przestrzeni kultury, instalacji artystycznych i utworzeniu nowatorskiej strategii uwzględniającej rozwój ośrodków kultury na obszarach wiejskich, przy wykorzystaniu nowatorskich rozwiązań,

Zaplanowane zadania – operacje planowane do składania do projektów zewnętrznych

- Stowarzyszenie „Razem dla Radomki” aktywnie w ostatnich 5 latach sięgało po środki zewnętrzne na realizację kilkudziesięciu operacji w różnym zakresie tematycznym. W obecnym procesie wdrażania strategii zaplanowano podjęcie działań w zakresie podejmowania innowacji społecznych, poprzez pryzmat nowych, czy też nietypowych sposobów rozwiązywania problemów społecznych takich jak bezrobocie, bezdomność, ograniczony dostęp do edukacji, kultury itp.

Planowany wpływ innowacyjnych operacji na obszar LSR:

- Głównym motywem realizacji działań innowacyjnych, jest planowany do osiągnięcia rezultat – którym będzie budowanie konkurencyjnego i bardziej rozwiniętego obszaru LSR, który stanie się miejscem lepszym do życia dla mieszkańców i miejscem do kolejnych inwestycji w sektorze gospodarczym.

- Innowacje mają kluczowe znaczenie dla wzrostu produkcji i wydajności przedsiębiorstw. Te z kolei przekładają się na rozwój gospodarczy obszaru, dostępność usług i przepływ wiedzy. Wpływa to też na wydajność, albowiem rosną wynagrodzenia pracowników, więc mogą one nabyć więcej dóbr. Jednocześnie przedsiębiorstwa osiągają większe zyski, co pozwala im inwestować i zatrudniać kolejnych pracowników.

- Rozwój i wprowadzenie nowych rozwiązań aktywizacji społecznej i innowacji społecznych, pozwalających na efektywniejsze wprowadzanie zmian i polepszenie warunków życia na obszarach wiejskich.

VII.3. REALIZACJA PROJEKTÓW GRANTOWYCH

LGD w okresie lat 2023-2029 zamierza przeprowadzić 7 konkursów na realizację Projektów Grantowych (PG), których nadrzędnym celem będzie aktywizacja i rozwój całego obszaru LSR, wzrost aktywności obywatelskiej i lokalnej (m.in. w zakresie aktywizacji społecznej, realizacji inicjatyw kulturalnych, sportowych, historycznych oraz animujących mieszkańców do podejmowania aktywności i działań na rzecz społeczności lokalnych), rozwój i kształtowanie koncepcji Smart Villages, wsparcie grup w niekorzystnej sytuacji, podejmowaniem działań innowacyjnych oraz wsparciem ekologicznym, z ochroną środowiska, powietrza i klimatu oraz zrównoważonego rozwoju na obszarze Doliny Radomki. Zakres wskazanych zadań został określony na podstawie przeprowadzonych działań konsultacyjnych, w zakresie przesłanych fiszek pomysłów (arkuszy działań) oraz spotkań warsztatowych – gdzie mieszkańcy i podmioty z obszaru wykazały zakres działań w zakresie których wybrane zostały do realizacji projekty grantowe. Dodatkowo wskazane działania wynikają z analizy obszaru LGD określone w LSR, który wskazuje kierunki działań, które należy podejmować aby dążyć do zrównoważonego i efektywnego rozwoju obszaru LGD. Wartość środków finansowych na realizację projektów grantowych na okres lat 2023-2029 wyniesie 190 000,00 euro. Projekty te skierowane są do przedstawicieli jednostek samorządowych, instytucji kultury, organizacji pozarządowych, osób prywatnych nieprowadzących działalności gospodarczej – które posiadają siedzibę na obszarze LSR lub działają na rzecz tego obszaru (w przypadku NGO). Nabory dla projektów grantowych (dla numeracji 1, 3-8) zaplanowane są do realizacji w ramach Celu nr 3. Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kulturowego przyrodniczego, grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych. Nabór na projekt grantowy nr 2 Opracowanie koncepcji Smart Village realizowany jest w ramach Celu nr 1. Jakość życia kierunkiem działań w zakresie poprawy dostępności i mobilności.

Konkursy na realizację grantów zostały podzielone tematycznie z uwzględnieniem zakresu działań i wysokości kwot, które przedstawiają się następująco:

Projekt grantowy nr 1. Wsparcie inicjatyw lokalnych i promocja obszaru LGD (Termin ogłoszenia – 2025 r. Wartość maksymalna środków przeznaczonych na realizację Projektu Grantowego: 52 000,00 euro.

a) maksymalna wysokość wsparcia na realizację przez Beneficjenta projektu w ramach w/w PG wynosić będzie 30 000,00 zł na jeden projekt, a minimalna 7 000,00 zł. Maksymalna wartość dofinansowania projektu wynosi do 100%. Wartość kosztów administracyjnych projektu może stanowić do 15% kosztów dofinansowania.

b) wsparcie przeznaczone będzie na realizację projektów związanych z aktywizacją obszarów i mieszkańców z terenu LSR, jak również podejmowaniu działań skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji i działań innowacyjnych (które będą dodatkowo premiowane w ramach realizacji projektów grantowych). Przewidziano realizację inicjatyw w następujących zakresach: promocja dziedzictwa kulturowego; organizację inicjatyw i wydarzeń kulturalnych, artystycznych, sportowych; organizację szkoleń, warsztatów oraz wsparcia na rzecz rozwoju środowiska obywatelskiego i lokalnego; realizacja inicjatyw podnoszących kompetencje i kwalifikacje organizacji pozarządowych i mieszkańców; podejmowanie działań integracyjnych i związanych z aktywizacją osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, realizacja działań związanych z opracowaniem wydawnictw (publikacje – książki, płyty i nagrania muzyczne, filmy) w obszarze kultury, historii i promocji obszaru LSR; promocja turystyki obszaru LSR; rozwojem i budową małej infrastruktury historyczno-kulturowej, turystyczno-rekreacyjnej i sportowej (m.in. budowa obiektów rekreacyjnych, sportowych, adaptacja miejsc zieleni, tworzeniem instalacji multimedialnych, ścieżek rowerowych, rekreacyjnych, zagospodarowaniem przestrzeni i tworzeniem miejsc integracji społecznej i miejsc podnoszących standard turystyczny i kulturowy, budową obiektów małej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej), promocją gmin (wydawanie publikacji, tworzenie map, stron internetowych oraz innych multimediiów, questing)

Projekt grantowy nr 2. Opracowanie koncepcji Smart Villages (Termin ogłoszenia – 2026 rok. Wartość maksymalna środków przeznaczonych na realizację Projektu Grantowego: 5 500,00 euro

a) wysokość wsparcia na realizację przez Beneficjenta projektu w ramach w/w PG wynosić będzie 4 000,00 zł na jeden projekt. Maksymalna wartość dofinansowania projektu wynosi do 100%

b) wsparcie przeznaczone będzie na realizację opracowania koncepcji smart village (inteligentnych wsi) na obszarze gmin LGD. Opracowane zostaną koncepcje w zakresie rozwoju społeczności gmin wiejskich. Koncepcja Smart Wsi odnosi się do tych obszarów wiejskich i społeczności, które chcą rozwijać nowe możliwości w oparciu o swoje mocne

strony i posiadane zasoby, gdzie tradycyjne oraz nowe sieci i usługi są wzmacniane za pomocą technologii cyfrowych, telekomunikacyjnych, innowacji przy lepszym wykorzystaniu wiedzy, a wszystko z korzyścią dla mieszkańców i przedsiębiorstw.

c) projekt skierowany do przedstawicieli jednostek samorządowych, instytucji kultury, organizacji pozarządowych, osób prywatnych nieprowadzących działalności gospodarczej – które posiadają siedzibę na obszarze LSR lub działają na rzecz tego obszaru (w przypadku NGO).

Projekt grantowy nr 3. Aktywne społeczeństwo. Innowacyjne inicjatywy na rzecz rozwoju społeczności cyfrowej

(Termin ogłoszenia – 2026 r. Wartość maksymalna środków przeznaczonych na realizację Projektu Grantowego: 30 000,00 euro.

a) maksymalna wysokość wsparcia na realizację przez Beneficjenta projektu w ramach w/w PG wynosić będzie 25 000,00 zł na jeden projekt, a minimalna 7 000,00 zł. Maksymalna wartość dofinansowania projektu wynosi do 100%. Wartość kosztów administracyjnych projektu może stanowić do 15% kosztów dofinansowania.

b) wsparcie przeznaczone będzie na realizację projektów innowacyjnych związanych z aktywizacją mieszkańców z terenu LSR, jak również podejmowaniu działań skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji, w szczególności działań innowacyjnych (które będą dodatkowo premiovane w ramach realizacji projektów grantowych) w zakresie rozwoju społeczeństwa cyfrowego. Przewidziano realizację inicjatyw w zakresach: zapobieganie wykluczenia cyfrowego mieszkańców obszaru LSR, rozwój ich cyfrowych kompetencji, realizację i produkcję aplikacji (programów), realizację szkoleń i warsztatów i inicjatyw podnoszących kompetencje i kwalifikacje cyfrowe, .

Projekt grantowy nr 4. Akademia Edukacji Ekologicznej, Ochrony Środowiska, Klimatu i Powietrza w Dolinie Radomki.

(Termin ogłoszenia – 2026 r. Wartość maksymalna środków przeznaczonych na realizację Projektu Grantowego: 22 000,00 euro.

a) maksymalna wysokość wsparcia na realizację przez Beneficjenta projektu w ramach w/w PG wynosić będzie 18 000,00 zł na jeden projekt, a minimalna 6 000,00 zł. Maksymalna wartość dofinansowania projektu wynosi do 100%.

b) wsparcie przeznaczone będzie na realizację projektów związanych z podejmowaniem inicjatyw ekologicznych, z ochroną środowiska, powietrza i klimatu oraz zrównoważonego rozwoju w Dolinie Radomki, których celem będzie upowszechnienie wiedzy w w/w zakresie tematycznym. W ramach zadania wspierane będą inicjatywy na rzecz wsparcia aktywności obywatelskiej i społecznej w zakresie podejmowania inicjatyw, przyczyniające się do zwiększenia działań w zakresie realizacji lokalnych inicjatyw związanych z ekologią, ochroną środowiska i klimatu, stanowiące oddolne przedsięwzięcia na rzecz dobra wspólnego związane z edukacją oraz kształtowaniem prawidłowych podstaw wśród dzieci, młodzieży i dorosłych. Przewidziano realizację projektów grantowych m.in. poprzez organizację szeregu zajęć edukacyjnych, szkoleń, warsztatów, konkursów, debat, pikników, realizacją działań informacyjnych (w tym. m.in. druku ulotek, broszur, publikacji, produkcji filmów), realizację modernizacji i budowy małej „zielonej” infrastruktury edukacyjno-ekologicznej,

Projekt grantowy nr 5. Start-upy na inicjatywy społeczno-kulturalne

(Termin ogłoszenia – 2027 r. Wartość maksymalna środków przeznaczonych na realizację Projektu Grantowego: 35 000,00 euro.

a) maksymalna wysokość wsparcia na realizację przez Beneficjenta projektu w ramach w/w PG wynosić będzie 15 000,00 zł na jeden projekt, a minimalna 7 000,00 zł. Maksymalna wartość dofinansowania projektu wynosi do 100%. Wartość kosztów administracyjnych projektu może stanowić do 15% kosztów dofinansowania.

b) wsparcie przeznaczone będzie na realizację małych inicjatyw zgłaszanych na rzecz rozwoju społeczności lokalnych obszaru LSR, którą będziemy mogli osiągnąć poprzez organizację szkoleń, warsztatów z zakresu edukacji, kultury, artystycznych, sportowych i multimedialnych; poprzez inicjowanie działań na rzecz rozwoju dziedzictwa kulturowego; wydawnictwa promocyjne; rozwój rekreacji i sportu, inicjowanie wydarzeń artystycznych, realizacji małych inwestycji podnoszących jakość życia mieszkańców. W zadaniu dodatkowo wyróżniane będą inicjatywy skierowane do w niekorzystnej sytuacji, uwzględniających ich aktywizację i rozwój, oraz wskazujących na działania innowacyjne (które będą dodatkowo premiovane w ramach realizacji projektów grantowych

Projekt grantowy nr 6. Inicjatywy młodzieżowe.

(Termin ogłoszenia – 2028 r. Wartość maksymalna środków przeznaczonych na realizację Projektu Grantowego: 23 500,00 euro.

a) maksymalna wysokość wsparcia na realizację przez Beneficjenta projektu w ramach w/w PG wynosić będzie 15 000,00 zł na jeden projekt, a minimalna 6 000,00 zł. Maksymalna wartość dofinansowania projektu wynosi do 100%. Wartość kosztów administracyjnych projektu może stanowić do 15% kosztów dofinansowania.

b) wsparcie przeznaczone będzie na realizację projektów związanych z aktywizacją dzieci i młodzieży (które stanowią jedną z grup osób w niekorzystnej sytuacji określonych w LSR), stanowiących narzędzie służące społecznej aktywizacji młodzieży. Przewidziano realizację działań wspierających w/w grupy wiekowe dla których dedykowane będzie wsparcie m.in. w następujących zakresach: aktywizacja ludzi młodych, wzrost wiedzy i kompetencji, realizacja inicjatyw edukacyjnych, kulturalnych, artystycznych, w tym wspierających sport i turystykę skierowaną do grup młodzieżowych; podejmowanie inicjatyw ekologicznych; realizację inicjatyw związanych z harcerstwem, promocją młodzieżowych rad gmin i wolontariatu; edukacją multimedialną i realizacją działań w których to młodzi ludzie będą kreować inicjatywy i przestrzeń w których będą widzieli możliwość rozwoju swoich społeczności lokalnych.

Projekt grantowy nr 7. Wsparcie inicjatyw skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji (Termin ogłoszenia – 2028 r. Wartość maksymalna środków przeznaczonych na realizację Projektu Grantowego: 22 000,00 euro.

a) maksymalna wysokość wsparcia na realizację przez Beneficjenta projektu w ramach w/w PG wynosić będzie 15 000,00 zł na jeden projekt, a minimalna 6 000,00 zł. Maksymalna wartość dofinansowania projektu wynosi do 100%. Wartość kosztów administracyjnych projektu może stanowić do 15% kosztów dofinansowania.

b) wsparcie przeznaczone będzie na realizację projektów związanych z aktywizacją mieszkańców z terenu LSR, skierowanych do osób w niekorzystnej sytuacji. Celem działania jest wyjście naprzeciw aktualnej sytuacji społecznej, zastosowanie działań, sprawiających aby również przeciwdziałać problemowi wykluczenia społecznego. Przewidziano realizację inicjatyw w następujących zakresach tematycznych: realizację działań edukacyjno-szkoleniowych; wsparcie instytucji i org. pozarządowych) w zakresie kształtowania oferty edukacyjnej dla osób w niekorzystnej sytuacji, rozwój działań na rzecz polityki osób z niepełnosprawnościami na obszarze LGD, podejmowanie działań integracyjnych i związanych z aktywizacją osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; realizacją warsztatów, szkoleń, projektów edukacyjnych i dążących do aktywizacji społeczno-kulturalnej.

Tabela 46. Projekty Grantowe zaplanowane w ramach LSR

	2025 r. – Wsparcie inicjatyw lokalnych i promocja obszaru	2025 r. – Opracowanie koncepcji Smart Villages	2025 - Aktywne społeczeństwo. Innowacyjne inicjatywy na rzecz rozwoju społeczności cyfrowej	2026 r. - Akademia Edukacji Ekologicznej, Ochrony Środowiska, Klimatu i Powietrza w Dolinie Radomki.	2027 r. - Start-upy na inicjatywy społeczno-kulturalne	2028 r. - Inicjatywy Młodzieżowe	2028 - Wsparcie inicjatyw skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji
Liczba projektów wykazanych do realizacji	Min. 13 szt.	Min. 6 szt.	Min. 6 szt.	Min. 7 szt.	Min 11 szt.	Min. 6 szt.	Min. 6 projektów
Liczba projektów skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji	0 projektów	0 projektów	0 projektów	0 projektów	0 projektów	Min projektów 7	Min. 6 projektów
Kwota wsparcia	52 000,00 euro	5 500,00 euro	30 000,00 euro	22 000,00 euro	35 000 euro	23 500,00 euro	22 000,00 euro.
Liczba organizacji/podmiotów/grup zaktywizowanych do podejmowania inicjatyw	min. 11 szt.	min. 6	Min. 8 szt.	min. 7 szt.	Min 11 szt.	Min. 6 szt.	Min 6 szt.

Źródło: Opracowanie własne

VII.4. REALIZACJA PROJEKTÓW WŁASNYCH

Zaplanowano realizację operacji własnych, w których beneficjentem i realizatorem jest LGD i będzie realizowana w sytuacji, kiedy operacja służąca dobru ogółu zaplanowana w LSR nie spotkała się z zainteresowaniem innych wnioskodawców. Metoda będzie stosowana aby zapewnić osiągnięcie wszystkich wskaźników zaplanowanych w ramach LSR. Operacje własne odnoszą się do projektów adresowanych do sektora społecznego i publicznego na działania o charakterze niezarobkowym. Metoda będzie stosowana aby zapewnić osiągnięcie wszystkich wskaźników zaplanowanych w ramach LSR. Operacje własne odnoszą się do projektów adresowanych do sektora społecznego i publicznego na działania o charakterze niezarobkowym. Projekt realizowany metodą operacji własnych, poddawany jest procedurze oceny Rady analogicznej do oceny operacji składanych przez wnioskodawców innych niż LGD. Operacja może być rekomendowana do dofinansowania jeśli uzyska co najmniej minimalną ilość punktów z oceny kryterialnej dla danego zakresu tematycznego. LGD planują realizację 2 projektów własnych. Łączna wartość wsparcia określona na ich realizację wynosi 200 000 euro i związana jest z realizacją potrzeb wykazanych w trakcie dokonanej analizy działań, zgłoszonych arkuszy pomysłów – które ukierunkowane zostały na tworzenie miejsc aktywizacji i rozwoju społeczeństwa lokalnego i podnoszenia kompetencji mieszkańców, w tym osób należących do grup w niekorzystnej sytuacji. LGD posiada odpowiednie zaplecze i doświadczenie, które gwarantować będzie efektywne i odpowiednie wdrożenie zaplanowanych celów operacji. Na obszarze LSR nie ma organizacji i instytucji, które miałyby doświadczenie w realizacji projektów o podobnym zakresie – a LGD „Razem dla Radomki” jest jedynym podmiotem posiadającym doświadczenie, kwalifikacje i zasoby do realizacji operacji.

Zaplanowane do realizacji zostały następujące działania:

Projekt własny nr 1. Utworzenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej na terenie LGD „Razem dla Radomki”

(Termin ogłoszenia – 2025. Wartość maksymalna środków przeznaczonych na realizację projektu własnego 105 000,00 euro

a) wsparcie przeznaczone będzie na realizację projektu polegającego na utworzeniu miejsca – przestrzeni do animacji społeczno-kulturalnej na obszarze LSR, która nastąpi poprzez wybudowanie/zmodernizowanie/remont lub adaptację budynku w którym utworzone zostanie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej zrealizowanej z ideą rozwoju koncepcji Smart Village. Będzie to miejsce – przestrzeń stwarzająca warunki do rozwoju społeczeństwa, wspólnot obszarów wiejskich, org. pozarządowych, nieformalnych grup i inicjatyw, które będą mieć wpływ na jakość życia mieszkańców. Przygotowane zostaną dodatkowo sale warsztatowe, administracyjno-biurowe, w tym przestrzenie do realizacji szkoleń/spotkań/warsztatów i innych aktywności -działań aktywizujących-animacyjnych.

Projekt własny nr 2. Wsparcie działalności ośrodków Wspierania Aktywności Lokalnej.

(Termin ogłoszenia – 2026 r. Wartość maksymalna środków przeznaczonych na realizację projektu własnego 95 000,00 euro

a) wsparcie przeznaczone będzie na realizację projektu polegającego na rozwoju koncepcji działających centrów aktywności lokalnych, centrów aktywizacji społeczno-kulturalnej – poprzez ich unowocześnienie, doposażenie i rozwój w oparciu o stworzenie zaplecza (technicznego, komputerowego, administracyjnego) i realizację działań skierowanych na rzecz społeczności lokalnej (m.in. w zakresie doradztwa, szkoleń, warsztatów – podnoszących kompetencje przedsiębiorcze i społeczno-animacyjne. Wprowadzone rozwiązania służą praktycznej realizacji idei zrównoważonego rozwoju lokalnego, którego efektem jest lepsza jakość życia i równe szanse rozwoju dla każdego mieszkańca obszaru LSR. Dodatkowo podjęte będą działania zmierzające do promocji zrównoważonego obszaru LGD w oparciu o turystykę, walory przyrodnicze i rekreacyjne.

VII.5. REALIZACJA PROJEKTÓW PARTNERSKICH I W PARTNERSTWIE.

Tabela 30: *Planowane w ramach LSR LGD „Razem dla Radomki” projekty partnerskie i w partnerstwie*

Projekty partnerskie i projekty w partnerstwie

Projekty partnerskie i projekty w partnerstwie
Ogólny opis projektu w tym wskazanie potencjalnych partnerów projektów
Projekt partnerski międzynarodowy nr 1: Kultura: Lokalnie – Innowacje w działaniu. Planowany budżet: do 30 000,00 euro (Termin ogłoszenia – 2025 r.)

Realizatorzy – Razem dla Radomki” – Lider projektu, ew. Partnerzy krajowi z terenu woj. mazowieckiego oraz z zagranicy (Włochy, ew. Czechy)

Cel projektu: odkrywanie, zachowanie i wykorzystanie dziedzictwa kultury, tradycji w zakresie wdrażania kultury innowacyjnej w tzw. Eko dynamice – czyli to co stare, nowoczesne i młode

Działania merytoryczne:

Innowacja w kulturze oznacza połączenie tradycji, nowoczesnych tendencji i nowych trendów, które przekształcają pojęcie kultury. Człowiek jako podmiot kultury restrukturyzuje i zmienia swoje otoczenie, w tym przyrodę, różne rzeczy i świat wewnętrzny, a także innych ludzi – dąży do nowego sposobu prezentacji i postrzegania kultury, którą chcemy pokazać w naszym projekcie, łącząc nie tylko kulturę ludową i tradycję z nowoczesnością, ale poprzez ofertę różnego rodzaju działań – eventów – które prezentować będą nowe działania związane z animacją kultury (szkolenia, warsztaty, wernisaże), koncerty i wenty które nie są codzienny elementem na obszarach wiejskich. W działaniu będziemy chcieli wykazać że celem naszej kultury innowacyjnej jest osiągnięcie tzw. eko – dynamiki – czyli znalezienie równowagi między tym co stare, nowoczesne i nowe.

W projekcie szczególny nacisk będzie skierowany do oferty działań do grup w niekorzystnej sytuacji w tym w szczególności dla kobiet i osób z niepełnosprawnościami, która na obszarze wiejskim nie zawsze ma zaproponowaną ofertę dopasowaną do swoich zainteresowań i potrzeb.

Poprzez realizację projektu chcemy zaprezentować i zaoferować mieszkańcom obszaru LSR możliwości obcowania z kulturą alternatywną, wyższą . Zaproponujemy również mieszkańcom możliwość wyboru działań w projekcie, poprzez ogłoszenie konkursu na finansowanie inicjatyw lokalnych – na które zostaną przeznaczone wyodrębnione środki w ramach dotacji. Dodatkowo organizowane będą wydarzenia kulturalne, z zakresu animacji społeczno-kulturalnej, gale org. kultury i ngo, działania sieciujące i skupiające animatorów i instytucje kultury, dokumenty planistyczne dot. Przyjęcia strategii rozwoju kultury obszaru LGD. Zorganizowane zostaną wyjazdy studyjne w tym do partnerów zagranicznych, mające na celu prezentacje dobrych praktyk w obszarze kultury.

Projekt partnerski międzynarodowy nr 2. Centrum Edukacji Lokalnej i Promocji Marki Kulinarnej Obszaru LGD.

Planowany budżet: do 30 000,00 euro

(Termin ogłoszenia – 2027 r.)

Realizatorzy – Razem dla Radomki” – Lider projektu, ew. Partnerzy krajowi z terenu woj. Mazowieckiego oraz z zagranicy (Włochy, ew. Czechy)

Cel projektu: Wzrost umiejętności przedsiębiorczych, społecznych i zawodowych wśród kobiet – zamieszkujących obszary wiejskie oraz promocję produktów lokalnych i tradycyjnych.

Działania merytoryczne: Organizacja wizyt studyjnych w tym wyjazdów zagranicznych w celu promocji dobrych praktyk. W zakresie budowy i rozwoju produktów lokalnych i tradycyjnych zaplanowano konkursy i wsparcie dla przedsiębiorców, promocję idei slow food, zdrowej żywności oraz Szlaku Kulinarnego Doliny Radomki, opracowanie materiałów promocyjnych i szkoleń w zakresie promocji wizerunku firmy. Dla działań w zakresie rozwoju postaw przedsiębiorczych, społecznych i aktywizacji kobiet zaplanowano m.in. realizację szkoleń, warsztatów, spotkań integracyjnych.

Projekt w partnerstwie: Akcelerator senioralny

Planowany budżet: do 10 000,00 euro

(Termin ogłoszenia – 2026/2027 r.)

Realizatorzy: projekt realizowany będzie pomiędzy min. 2 podmiotami obszaru działania LGD „Razem dla Radomki”, obejmować będzie swoim zasięgiem min. dwie gminy z obszaru LSR.

Wnioskodawca może być organizacją pozarządową, w szczególności podmiotem świadczącym usługi na rzecz grup osób wymagających włączenia w ramach swoich zadań ustawowych albo statutowych lub instytucją kultury,

Cel projektu: Aktywizacja społeczna skierowana do grupy seniorów (osób w wieku 60) poprzez zaproponowanie innowacyjnej oferty edukacyjno-opiekuńczej służącej poprawie jakości ich życia.

Działania merytoryczne:

Starzenie się społeczeństwa stanowi ogromne wyzwanie, a największe znaczenie ma w pierwszej kolejności zapewnienie starszym ludziom najlepszej opieki, komfortu i bezpieczeństwa. Dodatkowo chcemy zaoferować działania sprzyjające aktywizacji i włączenia seniorów w aktywne życie społeczne w sferze zawodowej, kulturalnej lokalnej – poprawiając jakość ich codziennego życia. Planuje się utworzenie sieci wsparcia na rzecz seniorów – poprzez zaoferowanie działań edukacyjno-animacyjnych, m.in. w zakresie

wprowadzenia innowacji społecznych oraz innowacji technologicznych, zapobiegając m.in. wykluczeniu cyfrowemu i kulturowemu.

VII.6. INTENSYWNOŚĆ POMOCY

Przyjęte w LSR założenia intensywności wsparcia w ramach naborów ogłaszanych przez LGD są zgodne z zapisami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej. Intensywność pomocy była jednym z przedmiotów dyskusji prowadzonych w ramach prowadzonych konsultacji, podczas spotkań warsztatowych, oraz w zakresie realizacji prac zespołu eksperckiego (projektowego ds. przygotowania LSR). Wysokość zaproponowanego wsparcia nie przekroczy:

- 65% kosztów kwalifikowalnych – w przypadku działań skierowanych do podmiotów ubiegających się o otrzymanie wsparcia w zakresie rozwoju istniejącej działalności gospodarczej oraz dla osób przystępujących do konkursu na otwarcie działalności gospodarczej
- 100% – w przypadku projektów grantowych, dedykowanych do organizacji pozarządowych,
- do 75,00% kosztów kwalifikowalnych – w przypadku jednostki sektora finansów publicznych.

Wielkość pomocy przypadającej na beneficjenta w ramach LSR będzie wynosić:

- do 150 000,00 zł - premia w stałej wysokości na rozpoczęcie działalności gospodarczej i do 65% poziomu dofinansowania dla kosztów kwalifikowanych realizacji operacji (kwota ustalona przez LGD)
- do 150 000,00 zł na rozwój prowadzonej działalności gospodarczej i do 65% poziomu dofinansowania dla kosztów kwalifikowanych realizacji operacji (kwota ustalona przez LGD),
- grantobiorcy – maksymalna kwota wsparcia 30 000,00 zł (kwota ustalona przez LGD – ustalana indywidualnie w każdym w ogłaszanych naborów dla projektów grantowych) i do 100 % kosztów kwalifikowanych realizacji operacji (w przypadku organizacji pozarządowych)

ROZDZIAŁ VIII. PLAN DZIAŁANIA

VIII. 1. ZWIĘZŁA CHARAKTERYSTYKA PRZYJĘTEGO HARMONOGRAMU OSIĄGNIĘCIA POSZCZEGÓLNYCH CELÓW

Osiągnięcie określonych w LSR celów i wskaźników zaplanowane zostało z uwzględnieniem przedziałów czasowych przedstawionych w Tabeli Szczegółowego Planu Działania stanowiącego załącznik do LSR. Wartość wsparcia finansowego na wdrażanie LSR wynosi 2 000 000,00 euro i została przeznaczona na realizację konkursów przyporządkowanych celom i przedsięwzięciom, które zostały zdefiniowane na etapie proces opracowania LSR. Najwyższą wartość środków finansowych, wynoszącą 800 000,00 euro (stanowiącą 40% budżetu na wdrażanie LSR) przeznaczono do realizacji przedsięwzięć związanych z podnoszeniem jakości życia mieszkańców poprzez realizację działań w zakresie budowy i modernizacji małej infrastruktury publicznej. Operacje realizowane w ramach tego przedsięwzięcia polegać będą na tworzeniu m.in. miejsc spotkań i animacji społeczności lokalnych, budowy placów zabaw, siłowni zewnętrznych, altan, obiektów rekreacyjno-sportowych, świetlic czy obiektów małej infrastruktury kulturalnej. Dla przedsięwzięcia, które przyporządkowano dla celu nr 1. Jakość życia kierunkiem działań w zakresie poprawy dostępności i mobilności zaplanowano ogłoszenie 3 konkursów w latach 2025 i 2027.

Środki finansowe o wartości 740 000,00 euro – stanowiące 37% ogólnej kwoty budżetu na wdrażanie LSR przeznaczono na wsparcie operacji w zakresie tworzenia i utrzymania miejsc pracy (utworzenie nowych działalności gospodarczych i rozwój przedsiębiorczości). Realizację konkursów zaplanowano w okresie lat 2025-2028. Są to fundusze zaplanowane do wykorzystania w ramach Celu 2. Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego obszaru LGD poprzez wsparcie sektora przedsiębiorczości. Podsumowanie dokonanej analizy obszaru oraz dotychczasowych statystyk związanych z wypełnieniem arkuszy pomysłów i ankiet – wykazało wysokie zainteresowanie ze strony Beneficjentów możliwością uzyskania dofinansowania na podejmowanie działalności i rozwój istniejących firm. W okresie wdrażania LSR na lata 2016-2023 wnioskowana kwota pomocy przekraczała co najmniej dwukrotnie posiadaną przez LGD alokację, co potwierdza zasadność ogłaszania konkursów dla tych przedsięwzięć.

W budżecie Wdrażania LSR zaplanowano realizację 7 projektów grantowych, 2 projekty własne, 2 projekty w partnerskie i jeden projekt partnerski - które przewidziane są do realizacji w okresie lat 2025-2028 i podzielone zostały na zadania charakteryzujące się różnymi zakresami tematycznymi – które w sposób szczegółowy określone zostaną w ogłoszeniach konkursowych. Stanowią one odpowiedź na zdiagnozowane problemy i potrzeby obszaru LSR. Nadrzędnym celem realizacji projektów grantowych będzie aktywizacja i rozwój całego obszaru LSR, wzrost aktywności obywatelskiej i lokalnej (m.in. w zakresie aktywizacji społecznej, realizacji inicjatyw kulturalnych,

przyrodniczych, historycznych oraz animujących mieszkańców do podejmowania aktywności i działań na rzecz społeczności lokalnych), rozwój i kształtowanie koncepcji smart village, wsparcie grup w niekorzystnej sytuacji (kobiet, osób z niepełnosprawnościami), podejmowaniem działań innowacyjnych oraz wsparciem ekologicznych inicjatyw, związanych z ochroną środowiska, powietrza i klimatu oraz zrównoważonego rozwoju i cyfryzacji na obszarze Doliny Radomki. Ilość zaplanowanych konkursów na wybór zadań grantowych jest wynikiem bardzo dużego zainteresowania organizacji pozarządowych, instytucji kultury i mieszkańców tego typu działaniami, które na etapie konsultacji i przygotowania LSR wskazały obszar projektów grantowych jako najbardziej dla nich interesujący. Dodatkowo za potrzebą realizacji 7 projektów grantowych wskazuje doświadczenie LGD we wdrażaniu i budowy aktywnego społeczeństwa lokalnego, dla których w okresie lat 2016-2023 przeprowadzono 6 projektów grantowych w ramach których do realizacji wybrano 56 grantów. LGD dodatkowo przez okres ostatnich 10 lat aktywnie pozyskiwało środki zewnętrzne na realizację projektów skierowanych do organizacji pozarządowych, do których kierowane były zadania podnoszące ich kompetencje w zakresie ich aktywizacji. Dzięki temu powstało wiele aktywnych środowisk lokalnych, org. pozarządowych, kół gospodyń wiejskich – które zgłaszają chęć pozyskiwania środków i realizacji swoich zadań w ramach ogłaszanych projektów grantowych. Na realizację projektów grantowych zaplanowano łączną kwotę 190 000,00 euro co stanowi 9,5% ogółu budżetu. Kwota 200 000,00 euro przeznaczona została na realizację operacji własnych przez LGD „Razem dla Radomki” które na cel będą miały utworzenie pierwszego i nowatorskiego miejsca w regionie jakim będzie Centrum Wsparcia Aktywności Lokalnej – które stanowić będzie przestrzeń do animacji społeczno-kulturalnej na obszarze LSR. Dodatkowo środki finansowe o wartości 70 000,00 euro zostały przeznaczone na realizację 2 projektów partnerskich i projektu w partnerstwie. Środki na wsparcie funkcjonowania i działań aktywizacyjnych LGD pozwolą nadal wspierać beneficjentów w realizacji operacji na które uzyskali dofinansowanie, a także na wspieranie Wnioskodawców w przygotowaniu dobrych projektów i ubieganie się o dofinansowanie. Pozwoli to również na sprawne informowanie o możliwościach uzyskania dofinansowania z wykorzystaniem nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych (strona www, portale społecznościowe, konsultacje e-mail oraz poprzez indywidualne doradztwo w Biurze LGD i na organizowanych spotkaniach szkoleniowo-informacyjnych).

VIII. 2. WYSZCZEGÓLNIENIE KAMIENI MIŁOWYCH REALIZACJI LSR

W realizacji LSR na okres lat 2023-2029 LGD zobowiązane jest do efektywnego wdrażania budżetu, z zachowaniem zapisów umowy ramowej, wskazującej na konieczność osiągnięcia zaplanowanych dwóch kamieni milowych.

Pierwszy zaplanowany do osiągnięcia kamień milowy - określa obowiązek udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR w ramach PS WPR do dnia 30.06.2026 roku w wysokości odpowiadającej min. 40% wartości ogółu zaplanowanego budżetu na wdrażanie LSR. LGD zaplanowało w 2025 roku realizację kilkunastu konkursów/naborów – w ramach których zaangażowane zostaną środki do rozdysponowania o wartości 1 157 000,00 euro – stanowiące wartość 57,85% budżetu i gwarantujące bezpieczne osiągnięcie zaplanowanego wskaźnika.

Drugi zaplanowany do osiągnięcia kamień milowy – określa obowiązek dzielenia wsparcia na wdrażanie LSR w ramach WPR do dnia 30.12.2027 rok w wysokości odpowiadającej 80% wartości budżetu na wdrażanie LSR. LGD do wskazanego terminu zaplanowało zaangażować środki w ramach ogłaszanych naborów i konkursów o wartości 1 854 500,00 euro – stanowiących wartość 92,72% budżetu i gwarantujące bezpieczne osiągnięcie zaplanowanego wskaźnika.

Sposób i zakres planowanych naborów wniosków i osiągnięcia budżetu dla poszczególnych celów i przedsięwzięć został przedstawiony w poniższej tabeli.

Tabela nr 47. Prezentacja budżetu w zakresie przedziałów czasowych w zakresie osiągnięcia kamieni milowych

CEL	Przedziały czasowe realizacji budżet na wdrażanie LSR w poszczególnych latach w zakresie przeznaczanego wsparcia w (EUR)						Razem (w EUR)
	2024	2025	2026	2027	2028	2029	
Cel 1. Jakość życia kierunkiem działań w zakresie poprawy dostępności i mobilności	0,00	615 000,00	100 500,00	290 000,00	0,00	0,00	1 005 500,00

Cel 2. Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego obszaru LGD poprzez wsparcie sektora przedsiębiorczości.	0,00	460 000,00	90 000,00	120 000,00	70 000,00	0,00	740 000,00
Cel 3. Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kulturowego przyrodniczego, grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych.	0,00	82 000,00	52 000,00	45 000,00	75 500,00	0,000	254 500,00
RAZEM (w EUR) – kwota na poszczególne lata	0,00	1 157 000,00	242 500,00	455 000,00	145 500,00	0,00	2 000 000,00
PODSUMOWANIE W ZAKRESIE OSIĄGNIĘCIA KAMIENI MIŁOWYCH							
	Do 30.12.2024	Do 30.12.2025	Do 30.06.2026 (I KAMIEN MIŁOWY)	Do 30.12.2026	Do 30.12.2027 II Kamień milowy	Do 30.12.2028	Do 30.12.2029
RAZEM (w EUR) narastająco	0,00000,00	1 157 000,00 zł	1 157 000,00 zł	1 399 500,00	1 854 500,00	2 000 000,00	2 000 000,00
RAZEM (w EUR) – wartość%	0,00%	57,85%	57,85%	69,97%	92,72 %	100%	100%

LGD „Razem dla Radomki” zaplanowało efektywne wdrażanie LSR w ramach ogłaszanych konkursów, w okresie lat 2024-2028. Przyjęty został odpowiedni harmonogram, zakres tematyczny i wartości finansowe dla każdego z działań. W tabeli przedstawiono plan działania dla poszczególnych celów, przedsięwzięć i konkursów – poprzez uszczegółowienie planowanych terminów i kwoty wartości naboru.

Tabela nr 48. Plan działań w odniesieniu do terminów i wartości naborów

Cel i przedsięwzięcie	Nazwa	Termin ogłoszenia naboru i planowana wartość
Cel nr 1		
Przedsięwzięcie 1.1	Rozwój małej infrastruktury	2025 rok – 390 000,00 euro 2025 rok – 120 000,00 euro 2027 rok – 290 000,00 euro
Przedsięwzięcie 1.2	Inicjatywy mieszkańców i organizacji w zakresie opracowania strategii smart village.	2026 rok – 5 500,00 euro
Przedsięwzięcie 1.3	Wsparcie działalności ośrodków Wsparcia Aktywności Lokalnej (operacja własna)	2025 rok – 105 000,00 euro 2026 rok – 95 000,00 euro
Cel nr 2		
Przedsięwzięcie 2.1	Rozwój przedsiębiorczości w istniejących firmach	2025 rok – 190 000,00 euro 2025 rok – 130 000,00 euro 2027 rok – 120 000,00 euro
Przedsięwzięcie 2.2.	Nowi przedsiębiorcy na obszarze LSR	2025 rok – 140 000,00 euro 2026 rok – 90 000,00 euro 2028 rok – 70 000,00 euro
Cel nr 3.		
Przedsięwzięcie 3.1	Inicjatywy mieszkańców i NGO - podnoszenie świadomości mieszkańców na temat potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego, oraz kształtujące świadomość obywatelską	2025 rok – 52 000,00 euro 2026 rok – 22 000,00 euro 2027 rok – 35 000,00 euro
Przedsięwzięcie 3.2.	Inicjatywy mieszkańców i NGO służące kształtowaniu świadomości obywatelskiej skierowanych do grup w niekorzystnej sytuacji i działań związanych z rozwojem cyfryzacji	2025 rok – 30 000,00 euro 2028 rok – 23 500,00 euro 2028 rok – 22 000,00 euro

Przedsięwzięcie 3.3.	Projekty partnerskie związane z rozwojem mieszkańców i obszar ukierunkowane na realizację inicjatyw promujących zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa lokalnego kulturowego, kulinarnego i promocji produkt marki obszaru LGD - Projekt partnerski: Kultura: Lokalnie – Innowacje w działaniu - Projekt partnerski: Centrum Edukacji Lokalnej i Promocji Marki	2026 rok – 30 000,00 euro 2028 rok – 30 000,00 euro
Przedsięwzięcie 3.4	Inicjatywy skierowane do mieszkańców i NGO w szczególności do grup osób w niekorzystnej sytuacji, związane z ich aktywizacją i zdobyciem nowych umiejętności i kompetencji	2027 rok – 10 000,00 euro

ROZDZIAŁ IX. PLAN FINANSOWY LSR

OPIS ŹRÓDEŁ Z KTÓRYCH PRZEWIDUJE SIĘ FINANSOWANIE DZIAŁALNOŚCI LGD W OKRESIE LAT 2023-2029.

IX.1. BUDŻET LSR „RAZEM DLA RADOMKI”

Budżet LSR „Razem dla Radomki” opracowany został przy wykorzystaniu wyników badania potrzeb społeczności lokalnej (opisany szczegółowo w rozdziale III i IV LSR). Wielkość kwoty wsparcia przyznanej na realizację Strategii jest uzależniona od liczby ludności zamieszkującej obszar objęty lokalną strategią rozwoju na dzień 31 grudnia 2020 roku. LGD realizuje monofunduszową strategię w zakresie RLKS (Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność) w ramach Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej. Wartość środków na wdrażanie LSR (tj. realizację zaplanowanych naborów wniosków) przeznaczono wsparcie finansowe o wartości 2 000 000,00 euro. Na zarządzenie LSR i aktywizację przeznaczono wsparcie finansowe o wartości 462 500,00 euro. Na realizację projektów grantowych i operacji własnych zaplanowano kwotę 390 000,00 euro – co stanowi 19,5% budżet wdrażania LSR. Pozostała część budżetu skierowana do odbiorczyń i odbiorców w ramach wdrażania LSR wynosi 1 610 000,00 euro (80,5% ogólnej kwoty).

Tabela 49. Budżet LSR „Razem dla Radomki”.

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR	EFS+	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. ust 1. Lit b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 000 000,00	0,00	0,00	2 000 000,00
Zarządzanie LSR (art. 34. Ust 1. Lit C rozporządzenia nr 2021/1060)	462 500,00	0,00	0,00	462 500,00
Razem	2 462 500,00	0,00	0,00	2 462 500,00

Realizacja LSR przez LGD „Razem dla Radomki” zakłada efektywną realizację naborów wniosków, które zgodne będą z wytycznymi i harmonogramem określonym w rozdziale. VIII. Plan Działania. Harmonogram planu wykorzystania budżetu LSR określony został w załączniku nr 2 do LSR.

IX.2. INNE DODATKOWE I POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PRZEDSIĘWZIĘĆ WYNIKAJĄCYCH Z LSR, W ZAKRESIE NIE OBJĘTYM RLKS PRZEZ LGD RAZEM DLA RADOMKI

LGD Razem dla Radomki w okresie realizacji LSR na lata 2016-2023 starało się efektywnie pozyskiwać zewnętrzne środki finansowe, które przyczyniły się do rozwoju i aktywizacji lokalnego społeczeństwa – pozyskując na realizację 41 projektów kwotę wsparcia o wartości ok. 1 mln złotych (ok. 222 tys. euro). Dokonując wnikliwej analizy potrzeb, opracowanej diagnozy obszarów i kierunków wsparcia oraz wykazanych w procesie konsultacji i zgłoszonych arkuszy pomysłów do Biura LGD – uwzględniono potrzebę kontynuacji polityki aktywnego pozyskiwania dodatkowych funduszy w obszarach tematycznych, które związane są i wynikają bezpośrednio z potrzeb określonych w strategii i powiązane są ze celami i przedsięwzięciami LSR. Wsparcie na realizację projektów

LGD planuje pozyskać m.in. ze środków unijnych (Funduszy Europejskich dla Mazowsza 2021-2027), funduszy norweskich, środków rządowych – ministerialnych, oraz ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Zakres projektów o których realizację ze środków zewnętrznych ubiegać będzie się LGD określono w poniższym podrozdziale:

a) Projekty zaplanowane do realizacji w ramach Funduszy Europejskich dla Mazowsza na lata 2021-2027

W ramach Programu FEM na lata 2021-2027 zaplanowane zostały dedykowane dla lokalnych grup działania z Mazowsza konkursy/nabory wniosków. W ramach nich LGD zaplanowało ubiegać się o wsparcie dla następujących projektów:

- Projekt nr 1. Edukacja=Aktywizacja w Dolinie Radomki. Planowana wartość projektu wynosić będzie do 180 000,00 euro. Realizacja zadania w ramach priorytetu VII – Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu – EFS - CP4 CS 4(g) Cel szczegółowy 4(g). Projekt oferty edukacyjnej dla mieszkańców w zakresie nabywania nowych umiejętności, kompetencji, zdobywania umiejętności dostosowanych do potrzeb rynku pracy oraz w zakresie cyfryzacji oraz skierowany do osób z niepełnosprawnościami.

- Projekt nr 2 Akademia Społeczna. Planowana wartość projektu wynosić będzie do 200 000,00 euro. Realizacja zadania w ramach priorytetu VII – Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu – EFS - CS4(h). Projekt oferty aktywizacji oraz animacji i aktywnego włączenia społecznego, promowania równości szans w zakresie szkoleń, warsztatów, doradztwa, animacji w zakresie budowania potencjału odbiorców i partnerów społecznych.

- Projekt nr 3. Akademia Seniora. Planowana wartość projektu wynosić będzie do 250 000,00 euro. Realizacja zadania w ramach priorytetu VII – Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu – EFS - CS4(k). Projekt oferty wsparcia klubów seniora, uniwersytetów trzeciego wieku oraz oferty usług społecznych, wspierających samodzielność i aktywność osób starszych.

- Projekt nr 4. Produkt turystyczny Doliny Radomki. Planowana wartość projektu wynosić będzie do 400 000,00 euro. Realizacja zadania w ramach priorytetu VII – Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu – EFRR - CS 4vi. Projekt odwołujący się do promocji obszaru w zakresie prezentacji walorów kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych, mający na cel poprawę oferty w zakresie kreowania systemu organizacji usług, wyboru nowych innowacyjnych produktów oraz wykorzystania efektów współpracy i synergii do realizacji usług turystycznych.

- Projekt nr 5. Szlak turystyczny Doliny Radomki. Planowana wartość projektu wynosić będzie do 300 000,00 euro. Realizacja zadania w ramach priorytetu VII – Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu – EFRR - CS 4vi. Projekt z zakresu tworzenia turystycznych szlaków tematycznych i produktów, związanych z poprawą oferty turystycznej i kulturalnej.

- Projekt nr 6. Innowacje w kulturze. Planowana wartość projektu wynosić będzie do 350 000,00 euro. Realizacja zadania w ramach priorytetu VII – Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu – EFRR - CS 4vi Projekt w zakresie rozwoju infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej, kreowania nowych innowacyjnych produktów w zakresie edukacji i aktywności kulturalnej.

b) Projekty zaplanowane do realizacji w zakresie wzmocnienia kompetencji organizacji pozarządowych:

Działania na rzecz aktywizacji społeczeństwa obywatelskiego i wzmocnienia kompetencji organizacji pozarządowych i lokalnych liderów. Podstawowym celem planowanych działań jest promocja działalności społecznej, aktywizacja i formowanie postaw obywatelskich, poprzez ofertę różnych działań jak szkolenia, warsztaty, webinaria, doradztwo, realizacja giełd projektów i wsparcia na małe inicjatywy. Planowana do pozyskania wartość finansowa to kwota minimum 15 000,00 euro na każdy rok realizacji LSR. Łączna wartość projektów planowanych do realizacji w w/w obszarze dla okresu lat 2023-2029 może wynieść 90 000,00 euro.

Przewidywane wsparcie na zakres określonego działania będzie planowane do pozyskania z:

- Rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030, Priorytet nr 2. Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego oraz Priorytet nr 4. Priorytet 4 Wzmocnienie kompetencji organizacji obywatelskich oraz z konkursu zadań publicznych Województwa Mazowieckiego - zadanie pn. „Realizacja działań z zakresu wzmocnienia potencjału mazowieckich organizacji pozarządowych oraz budowania postaw aktywności obywatelskiej”, oraz wsparcie w zakresie funduszy norweskich w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

Środki z tych Funduszy to przede wszystkim możliwość wzmocnienia działań przewidzianych w LSR w celu nr 3. Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kultowego, przyrodniczego, grup w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych

c) Projekty na rzecz aktywizacji społecznej osób w wieku 60+ i integracji międzypokoleniowej:

Polityka senioralna na obszarze LGD –aktywizacja i animacji osób w wieku 60+ i integracja międzypokoleniowa. Inicjatywy których celem skierowanie wsparcia i działań dla seniorów. Planowana do pozyskania wartość finansowa to kwota minimum 15 000,00 euro na każdy rok realizacji LSR. Łączna wartość projektów planowanych do realizacji w w/w obszarze dla okresu lat 2023-2029 może wynieść 90 000,00 euro.

Przewidywane wsparcie na zakres określonego działania będzie planowane do pozyskania z: wieloletniego programu na rzecz Osób Starszych Aktywni + organizowanego przez Ministerstwo Rodziny, Polityki Społecznej oraz do Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.

Ten zakres działań przyczyni się do osiągnięcia Cel nr 3 . Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kultowego, przyrodniczego, grup w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych

d) Projekty w zakresie podejmowaniem inicjatyw ekologicznych, z ochroną środowiska, powietrza i klimatu oraz zrównoważonego rozwoju w Dolinie Radomki

Eko w Dolinie Radomki – to projekty związane z podejmowaniem inicjatyw ekologicznych, z ochroną środowiska, powietrza i klimatu oraz zrównoważonego rozwoju w Dolinie Radomki, których celem będzie upowszechnienie wiedzy w w/w zakresie tematycznym. W ramach zadania wspierane będą inicjatywy na rzecz wsparcia aktywności obywatelskiej i społecznej w zakresie podejmowania inicjatyw, przyczyniające się do zwiększenia działań w zakresie realizacji lokalnych inicjatyw związanych z ekologią, ochroną środowiska i klimatu, stanowiące oddolne przedsięwzięcia na rzecz dobra wspólnego związane z edukacją oraz kształtowaniem prawidłowych podstaw wśród dzieci, młodzieży i dorosłych. Planowana do pozyskania wartość finansowa to kwota minimum 10 000,00 euro na projekt, których zaplanowano w okresie wdrażania LSR do realizacji w ilości 8 sztuk. Łączna wartość projektów planowanych do realizacji w w/w obszarze dla okresu lat 2023-2029 może wynieść do 80 000,00 euro.

Przewidywane wsparcie na zakres określonego działania będzie planowane do pozyskania z:

- Program dotacyjny – inicjatywy z zakresu Zielonej Transformacji (fundusze norweskie - Fundusz Współpracy Dwustronnej Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego) oraz konkursy zadań publicznych Województwa Mazowieckiego w obszarze „Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego” i w obszarze Upowszechnienie kulinarnych produktów tradycyjnych, regionalnych i lokalnych Mazowsza”, oraz z konkursu zadań publicznych Województwa Mazowieckiego w obszarze „Ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego”, zadanie pn. „Realizacja działań związanych z edukacją w zakresie ochrony powietrza oraz ochrony środowiska przed hałasem ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w obydwu zakresach” oraz zadanie "Działania edukacyjne i informacyjne w zakresie gospodarki odpadami ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki o obiegu zamkniętym.

Środki z tych Funduszy to przede wszystkim możliwość wzmocnienia działań związanych z ochroną dziedzictwa przyrodniczego przewidzianego do realizacji dla Celu nr 3. Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kultowego, przyrodniczego, grup w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych

e) Projekty na rzecz aktywizacji i rozwoju osób młodych (do 25 roku życia)

Przewidziane są do realizacji projekty w którym osoby młode i pracujące z młodzieżą zyskują wiele możliwości poszerzenia kompetencji kluczowych i indywidualnego rozwoju na drodze uczenia się pozaformalnego i nieformalnego. Planowana jest realizacja działań w zakresie wymian młodzieży, realizacja partnerstw strategicznych i podejmowanie inicjatyw młodzieżowych, rozwój polityki młodzieżowej na obszarach wiejskich.

Planowana do pozyskania wartość finansowa to kwota ok 50 000,00 euro na projekt, których zaplanowano w okresie wdrażania LSR do realizacji w ilości 3 sztuk. Łączna wartość projektów planowanych do realizacji w w/w obszarze dla okresu lat 2023-2029 może wynieść do 150 000,00 euro.

Przewidywane wsparcie na zakres określonego działania będzie planowane do pozyskania z:

- Erasmus+ (Komponent dla akcji 1. Mobilność Edukacyjna) - program Unii Europejskiej, wdrażany przez Narodową Agencję Programu Erasmus+ i Europejskiego Korpusu Solidarności – (fundusze norweskie - Fundusz Współpracy Dwustronnej Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego)

Realizacja tych działań wpisuje się w Cel nr 3. Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kultowego, przyrodniczego, grup w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych

f) Projekty w zakresie animacji kulturowej, promocji i dziedzictwa kultury ludowej i kulinarnej

- *Etno.Radomskie, Wiejscy Muzykanci, Promocja Szlaku Kulinarnej Doliny Radomki* – to działania z zakresu edukacji regionalnej i upowszechniania wiedzy na temat tradycyjnych wartości obecnych w kulturze materialnej i niematerialnej społeczności oddalonych od dużych ośrodków życia kulturalnego. Podejmowane inicjatywy mogą bezpośrednio nawiązywać do tradycji kulturowych, inspirować się nią, jak również ukazywać je we współczesnych

kontekstach. W ramach programu realizowane są zadania z zakresu twórczości ludowej i amatorskiej wielu dziedzin, uwzględniające tradycyjne rękodzieło i rzemiosło, a także unikatowe zjawiska folkloru wiejskiego i miejskiego, które w istotny sposób wpływają na wzrost kapitału kulturowego, aktywizację i podniesienie poziomu integracji społecznej na obszarach o utrudnionym dostępie do dóbr kultury. Dodatkowo planowane są działania w zakresie pielęgnowania dziedzictwa kultury, folkloru oraz promocji lokalnych tradycji dziedzictwa kulinarnego. Przewiduje się do realizacji wydarzenia artystyczne, realizację wydawnictw multimedialnych, org. warsztatów, szkoleń, konkursów, prelekcji.

Planowana do pozyskania wartość finansowa to kwota minimum 5 000,00 euro na projekt, których zaplanowano w okresie wdrażania LSR do realizacji w ilości 8 sztuk. Łączna wartość projektów planowanych do realizacji w/w obszarze dla okresu lat 2023-2029 może wynieść do 40 000,00 euro.

Przewidywane wsparcie na zakres określonego działania będzie planowane do pozyskania z:

- Program dotacyjny Etno.Polska ogłaszany przez Narodowe Centrum Kultury; Programy dotacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dla Komponentu Kultura ludowa i tradycyjna, Kultura cyfrowa) oraz konkursy zadań publicznych Województwa Mazowieckiego w obszarze w obszarze „Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego” i w obszarze Upowszechnienie kulinarnych produktów tradycyjnych, regionalnych i lokalnych Mazowsza”. Zaplanowane do realizacji projekty związane są z osiągnięciem działań w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, wynikającego z założeń dla realizacji Celu nr 3.

ROZDZIAŁ X. MONITORING I EWALUACJA

Monitoring i ewaluacja zostały opracowane na podstawie doświadczeń LGD „Razem dla Radomki” w latach 2014 – 2020 z wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, w tym badań ewaluacyjnych z działalności LGD oraz konsultacji z Zarządem, Komisją Rewizyjną i Grupą Roboczą.

Głównym celem monitoringu jest posiadanie aktualnych danych, co do postępów w realizacji strategii, szczególnie pod kątem ich efektywności i racjonalności. Zakres procesu monitoringu to przede wszystkim uzyskanie informacji zwrotnej, co do aspektu finansowego i rzeczowego realizacji założeń LSR.

Ewaluacja przeprowadzona będzie na podstawie pozyskanych danych i służyć będzie ocenie zgodności prowadzonych działań z założonymi celami. Pozwoli to na wprowadzenie ewentualnych zmian w sytuacji, kiedy zajdzie potrzeba usprawnienia organizacji działań i skutecznienia efektów wdrażanej LSR. **Dane gromadzone poprzez monitoring posłużą do opracowania corocznego sprawozdania z realizacji LSR, sprawozdania na Walne Zebranie Członków, jak również będą wykorzystane, jako materiał wyjściowy do przeprowadzania ewaluacji.**

Monitorowanie strategii będzie się odbywało w sposób ciągły i systematyczny, zgodnie z Tabelą nr 50 dane wskazujące bieżące zaawansowanie w realizacji strategii będą upubliczniane po zakończeniu okresu sprawozdawczego tj. co najmniej raz w roku. Monitoring będzie obejmował głównie elementy dotyczące funkcjonowania LGD w układzie ilościowym i jakościowym oraz stanie realizacji LSR w aspekcie rzeczowym i finansowym. Celem prowadzonego monitoringu będzie uzyskanie informacji zwrotnych na temat:

- realizacji finansowej i rzeczowej LSR (w tym wartości osiągniętych wskaźników),
- funkcjonowania LGD i biura (m.in. działań informacyjno-promocyjnych, doradczych, funkcjonowania partnerstwa i organów LGD),
- zaawansowania i prawidłowego przebiegu realizowanych przez beneficjentów/ grantobiorców operacji/ grantów, będących efektem wdrażania strategii,
- wydatkowania środków w ramach wdrażania LSR, kosztów bieżących.

Zebrane informacje służyć będą wykazaniu czy środki są wydatkowane w taki sposób i takim tempie, jak zostało to założone oraz czy dofinansowane operacje generują takie produkty i rezultaty, jakich spodziewaliśmy się i jakie powinny prowadzić do realizacji celów. Jeśli w wyniku monitoringu okaże się, że w realizacji strategii napotkano na jakieś problemy, przyczynę tych problemów powinna wyjaśnić ewaluacja. Decyzję o uruchomieniu ewaluacji podejmie Zarząd.

Niezależnie od powyższego w przypadku sprawnej realizacji LSR zakładamy przeprowadzenie, co najmniej dwóch ewaluacji (ex-tempore w połowie wdrażania LSR i ex-post na zakończenie jej wdrażania), w tym co najmniej jednej ewaluacji zewnętrznej (może być realizowana wspólnie przez kilka LGD w ramach sieci, gdyż zagwarantuje to porównywalność wyników).

Kluczowymi kwestiami w aspekcie prowadzonej ewaluacji będzie podnoszenie jakości i efektywności działań mających na celu wdrożenie LSR, której prawidłowa realizacja będzie gwarantem sprawnego wydatkowania środków publicznych oraz możliwość reagowania na zmieniające się warunki otoczenia społeczno-gospodarczego na terenie LGD. Dlatego warto podkreślić, iż realizacja działań ewaluacyjnych odbywać się będzie z zastosowaniem kluczowych kryteriów, tzn. trafność, trwałość, efektywność, skuteczność i użyteczność.

Ewaluacja zewnętrzna ma dostarczyć informacji na temat m.in.:

- wpływu realizacji LSR na:

- kapitał społeczny - jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na

aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne? W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

- rozwój przedsiębiorczości - W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju

przedsiębiorczości? Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

- poziom wykluczenia społecznego, - Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy w niekorzystnej sytuacji oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup? Jaki był wpływ LSR na poziom wykluczenia społecznego? Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania wykluczenia społecznego?

ocena),

- innowacji powstałych w ramach LSR - W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były

innowacyjne? Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

- skuteczności projektów w partnerstwie/partnerskich - Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów partnerstwie/partnerskich? Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty partnerstwie/partnerskich w przyszłości?

- oceny funkcjonowania LGD -Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR? Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)? Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?,

- oceny procesu wdrażania LSR pod względem: realizacji finansowej, przejrzystości procedur, jakości kryteriów, adekwatności wskaźników,

- skuteczności realizacji planu komunikacji,

- wartość dodana podejścia LEADER- Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy

różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie? Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany? Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?

Efektom przeprowadzonej ewaluacji zewnętrznej będzie raport końcowy, który LGD umieści na swojej stronie internetowej do publicznej wiadomości.

Tabela nr 50.: Elementy podlegające procedurze monitorowania funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania

Zakres badania	Źródło informacji	Częstotliwość badania	Ocena
Działalność LGD i Biura LGD	ankiety badające efektywność udzielanego doradztwa, opinia członków stowarzyszenia;	Raz na kwartał;	Ocena poprawności i działalności prowadzonej przez stowarzyszenie, w odniesieniu do założeń LSR;
Rada LGD	Sprawozdanie roczne z działalności Rady LGD;	Raz w roku za rok poprzedni;	Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków członków Rady, obecność na posiedzeniach, przestrzeganie Regulaminu Rady;
Zarząd LGD	Sprawozdania roczne z działalności merytorycznej i finansowej;	Raz w roku za rok poprzedni;	Realizacja działań zgodnie z założeniami LSR, budżet LGD, wykonalność budżetu LSR, obecność na posiedzeniach, skuteczność w podejmowaniu decyzji kluczowych dla LGD;
Komisja rewizyjna	Sprawozdania roczne z działalności merytorycznej i finansowej;	Raz w roku za rok poprzedni;	Wykonalność budżetu LGD, obecność na posiedzeniach, skuteczność w podejmowaniu decyzji kluczowych dla LGD;

Walne Zebranie Członków	Protokoły z posiedzeń;	Raz w roku za rok poprzedni;	Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków członków LGD, obecność na posiedzeniach, przestrzeganie Regulaminu WZC, Statutu;
-------------------------	------------------------	------------------------------	--

Źródło: Opracowanie własne

Tabela nr 51: Elementy podlegające procedurze monitorowania LSR

Zakres badania	Źródło informacji	Częstotliwość badania	Ocena
Harmonogram naborów	Dane z przeprowadzonych konkursów;	Na bieżąco;	Zgodność ilości i terminów przeprowadzonych konkursów;
Budżet LSR	Dane z przeprowadzonych konkursów Dane dot. zrealizowanych projektów partnerskich i w partnerstwie;	Na bieżąco;	Wykonanie budżetu LSR;
Wskaźniki relacji LSR	Dane z przeprowadzonych konkursów, zawartych umów, rozliczonych projektów;	Na bieżąco;	Realizacja wskaźników LSR;

Źródło: Opracowanie własne

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY:

Akty prawne, strategie, raporty, programy:

1. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej;
2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013;
3. USTAWA z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027;
4. Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR;
5. Program operacyjny: Fundusze dla Mazowsza 2021-2027 (wersja 1.2);
6. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze;
7. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2030 roku;
8. Strategia Rozwoju Gminy Zakrzew na lata 2017-2027;
9. Strategia Rozwoju Gminy Wolanów do 2030 roku;
10. Strategia Rozwoju Gminy Przytyk na lata 2016-2030;
11. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Jedlińsk na lata 2021-2026;
12. Raport o stanie Gminy i Miasta Przysucha za rok 2021;
13. Raport o stanie Gminy Zakrzew za rok 2021;
14. Raport o stanie Gminy Wolanów za rok 2021;
15. Raport Główny. Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej Gminy Wieniawa w zakresie usług społecznych 2021;
16. Raport o stanie Gminy Przytyk za rok 2021;
17. Program Ochrony Środowiska Dla Gminy Przytyk na lata 2017 – 2020 z perspektywą do 2024 roku;
18. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Wieniawa na lata 2022-2025 z perspektywą do roku 2029;
19. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Jedlińsk na lata 2018-2021 z perspektywą na lata 2022-2025;
20. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Zakrzew na lata 2017- 2021 z perspektywą do 2024 roku;
21. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Wolanów na lata 2015 – 2018 z perspektywą do roku 2022 aktualizacja;
22. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i Miasta Przysucha;
23. Raport o rynku pracy województwa mazowieckiego 2020 rok;
24. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze 2016 rok;

25. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu za 2016 rok;
26. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu za 2020 rok;
27. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze 2020 ROK;
28. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu za 2021 rok;
29. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Przysusze 2021 ROK;

Strony internetowe:

30. <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/>
31. <https://www.gov.pl/web/finanse/wskazniki-dochodow-podatkowych-gmin-powiatow-i-wojewodztw>
32. <https://www.gov.pl/web/uw-mazowiecki/rejest-domow-pomocy-spoecznej> ,
33. Zaktualizowana lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, programowanie_2021-2027
<https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalneg>.
34. <https://radom.praca.gov.pl/barometr-zawodow>; <https://barometr-zawodow.pl/#>
35. <https://www.radom.praca.gov.pl>
36. <https://www.przysucha.praca.gov.pl>
37. <https://svs.stat.gov.pl>
38. <https://ekrs.ms.gov.pl/>
39. <https://www.gov.pl/web/arimr/przegladaj-rejestr-krkgw>
40. <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1083,centralny-wykaz-obiektow-hotelarskich>

Załącznik nr 1 do LSR. Formularz nr 1. Cele i przedsięwzięcia wg zaplanowanych kwot.

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C1. Jakość życia kierunkiem działań w zakresie poprawy dostępności i mobilności	Grupy odbiorców	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
800 000,00	P.1.1 Rozwój małej infrastruktury	Instytucje samorządowe, organizacje pozarządowe	konkurs
5 500,000	P.1.2 Inicjatywy mieszkańców i organizacji w zakresie opracowania strategii smart village.	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	projekt grantowy
100 000,00	P.1.3. Wsparcie działalności ośrodków Wsparcia Aktywności Lokalnej	organizacje pozarządowe - LGD	operacja własna
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C2. Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego obszaru LGD poprzez wsparcie sektora przedsiębiorczości.	Grupy Docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
440 000,00	P.2.1 Rozwój przedsiębiorczości w istniejących firmach	mikro i mali przedsiębiorcy	konkurs
300 000,00	P.2.2 Nowi przedsiębiorcy na obszarze LSR	osoby fizyczne	konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C3. Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kulturowego przyrodniczego, grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych.	Grupy Docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
109 000,00	P.3.1. Inicjatywy mieszkańców i NGO - podnoszenie świadomości mieszkańców na temat potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego, oraz kształtujące świadomość obywatelską	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	projekt grantowy
75 500,00	P.3.2. Inicjatywy mieszkańców i NGO służące kształtowaniu świadomości obywatelskiej skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji i działań związanych z rozwojem cyfryzacji	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	projekt grantowy
60 000,00	P.3.3. Projekty partnerskie związane z rozwojem mieszkańców i obszar ukierunkowane na realizację inicjatyw promujących zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa lokalnego kulturowego, kulinarnego i promocji produkt marki obszaru LGD	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	Konkurs – projekty partnerskie
10 000,00	P.3.4. Inicjatywy skierowane do mieszkańców i NGO w szczególności do grup osób w niekorzystnej sytuacji, związane z ich aktywizacją i zdobyciem nowych umiejętności i kompetencji	osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, instytucje samorządowe	Konkurs – projekty w partnerstwie

Załącznik nr 2 do LSR 2. Formularz nr 2. Plan Działania dla LSR „Razem dla Radomki” w Euro.

Cel nr 1: Jakość życia kierunkiem działań w zakresie poprawy dostępności i mobilności

CEL 1	Lata	Do 31.12.2024			Do 31.12.2025			Do 31.12.2026			Do 31.12.2027			Do 31.12.2028			Do 31.12.2029			Program
		Nazwa wskaźnika produktu	Wskaźnik z jednostką	% realizacji	Budżet	Wskaźnik z jednostką	% realizacji	Budżet	Wskaźnik z jednostką	% realizacji	Budżet	Wskaźnik z jednostką	% realizacji	Budżet	Wskaźnik z jednostką	% realizacji	Budżet	Wskaźnik z jednostką	% realizacji	
C. 1																				
Przedsięwzięcie 1.1.	Liczba operacji ukierunkowanych na budowę lub modernizację małej infrastruktury turystyczno-rekreacyjno-kulturowej	0 szt.	0%	0,00	12 szt.	66,66%	510 000,00	0,00 szt;	66,66%	0,00	6 szt.	100%	290 000,00	0 szt.	0,00%	0,00	0 szt.	0,00%	0,00	PS WPR
Przedsięwzięcie 1.2.	Liczba operacji ukierunkowanych na opracowanie koncepcji inteligentnej wsi	0 szt.	0%	0,00	0	0%	0 zł	6 szt.	100%	5 500,00	0 szt.	0,00%	0,00	0 szt.	0,00%	0,00	0 szt.	0,00%	0,00	PS WPR
Przedsięwzięcie 1.3	Liczba operacji polegających na realizacji inicjatyw z zakresu aktywizacji i włączenia społecznego i poprawę dostępności usług i oferty dla mieszkańców	0 szt.	0%	0,00	1	50,00%	105 000,00	1	100,00%	95 000,00	0 szt.	0,00%	0,00	0 szt.	0,00%	0,00	0 szt.	0,00%	0,00	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W 1.1.	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0,00		0,00		3000,00		0,00		0,00		0,00		0,00		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 1.2.	Liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi	0		0		0		6		6		6		6		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 1.3.	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0		150		400		400		400		400		400		PS WPR
RAZEM CEL 1 BUDŻET (w EUR)			0,00		615 000,00		100 500,00		290 000,00		0,00		0,00			

Cel 2. Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego obszaru LGD poprzez wsparcie sektora przedsiębiorczości.

CEL 2	Lata	Do 31.12.2024			Do 31.12.2025			Do 31.12.2026			Do 31.12.2027			Do 31.12.2028			Do 31.12.2029			Program
		Nazwa wskaźnika produktu	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	
C. 2																				
Przedsięwzięcie 2.1	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0,00	0,00 %	0,00	8 szt.	66,66 %	320 000,00	0,00	66,66 %	0,00	4 szt.	100 %	120 000,00	0,00 szt.	100 %	0,00	0,00 szt.	100 %	0,00	PS WPR

Przedsięwzięcie 2.2	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0,00	0,00 %	0,00	5 szt.	45,4 %	140 000,00	4 szt.	81,81 %	90 000,00	0,00	81,81 %	0,00	2 szt.	100%	70 000,00	0,00	100%	0,00	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 2.1.	Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektu WPR	0			0			8			0			4			0			PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 2.2	Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektu WPR	0			0			5			9			9			11			PS WPR
RAZEM CEL 2 BUDŻET (w EUR)				0,00			460 000,00			90 000,00			120 000,00			70 000,00			0,00	

Cel 3: Budowa kapitału społecznego LGD, wsparcie dziedzictwa kulturowego przyrodniczego, grup w niekorzystnej sytuacji oraz tworzenie szans prorozwojowych.

CEL 3	Lata	Do 31.12.2024			Do 31.12.2025			Do 31.12.2026			Do 31.12.2027			Do 31.12.2028			Do 31.12.2029			Program	
		Nazwa wskaźnika produktu	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Budżet	Wskaźnik z jednostką miary	% realizacji wskaźnika		Budżet
C. 3																					
Przedsięwzięcie 3.1	Liczba operacji ukierunkowanych na realizację inicjatyw promujących zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego	0,00 szt.	0,00 %	0,00	13 szt.	41,9 %	52 000,00	7 szt.	64,52 %	22 000,00	11 szt.	100 %	35 000,00	0,00 szt.	100,00 %	0,00	0,00 szt.	100,00 %	0,00	PS WPR	

	o oraz działań kształtujących świadomość obywatelską																			
Przedsięwzięcie 3.2	Liczba operacji skierowanych do mieszkańców i NGO w zakresie kształtowaniu świadomości obywatelskiej skierowanych do grup w niekorzystnej sytuacji i działań związanych z rozwojem cyfryzacji	0 szt.	0%	0,00	7 szt.	35,00%	30 000,00	0 szt.	35,00%	0,00	0szt.	35,00%	0,00	13 szt.	100,00%	45 500,00	0,00 szt.	100%	0,00	PS WPR
Przedsięwzięcie 3.3.	Liczba operacji ukierunkowanych na realizację inicjatyw promujących zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa lokalnego kulturowego, kulinarnego i promocji produkt marki obszaru LGD	0 szt.	0%	0,00	0 szt.	0%	0,00	1	50,00%	30 000,00	0,00 szt.	50,00%	0,00	1 szt.	100,00%	30 000,00	0,00 szt.	100,00%	0,00	PS WPR
Przedsięwzięcie 3.4.	Liczba inicjatyw skierowanych do mieszkańców i NGO skierowanych do w niekorzystnej sytuacji i związanych z ich aktywizacją i zdobyciem nowych	0 szt.	0%	0,00	0 szt.	0%	0,00	0 szt.	0%	0,00	1 szt.	100,00%	10 000,00	0,00 szt.	100,00%	0,00	0,00 szt.	100,00%	0,00	PS WPR

	umiejętności i kompetencji																			
Wskaźnik rezultatu W 3.1.	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0			0,00			260			400			620			620			PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 3.2	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0			0,00			200			200			200,00			400			PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 3.3	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0			0			0,00			75			0,00			150			PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 3.4	Liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0			0			0			0,00			80			80			PS WPR
RAZEM CEL 3 BUDŻET (w EUR)					0,00			82 000,00			52 000,00			45 000,00			75 500,00			0,00

Załącznik nr 3 do LSR. Formularz 3. Plan wykorzystania budżetu LSR

Fundusz	Środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	Kwota ogółem (EU+ krajowe)	% wykorzystania Budżetu LSR	Kwota ogółem (EU+ krajowe)	% wykorzystania Budżetu LSR	Kwota ogółem (EU+ krajowe)	% wykorzystania Budżetu LSR	Kwota ogółem (EU+ krajowe)	% wykorzystania Budżetu LSR	Kwota ogółem (EU+ krajowe)	% wykorzystania Budżetu LSR	Kwota ogółem (EU+ krajowe)	% wykorzystania Budżetu LSR	Kwota ogółem (EU+ krajowe)	% wykorzystania Budżetu LSR
EFROW	0,00	0,0%	1 157 000,00 zł	57,85%	1 157 000,00 zł	57,85%	1 399 500,00 zł	69,97 %	1 854 500,00	92,72	2 000 000,00	100%	2 000 000,00	100
EFSD	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
EFRR	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
RAZEM	0,00	0,0%	1 157 000,00 zł	57,85%	1 157 000,00 zł	57,85%	1 399 500,00 zł	69,97 %	1 854 500,00	92,72 %	2 000 000,00	100 %	2 000 000,00	100%